

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Csontos János, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Olvasószerkesztő, Tanulmány: Rosonczy Ildikó
E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Vers: Szentmártoni János
E-mail: vers@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Próza: Bíró Gergely
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Nyitott Műhely: Ekler Andrea
E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Európai Figyelő, Lapszemle: Falusi Márton
E-mail: europeanobserver@magyarnaplo.hu

Könyvszemle: Erős Kinga
E-mail: kritika@magyarnaplo.hu

Tördelőszerkesztő: Molnár Csenge-Hajna

Borító: Zách Eszter

Ügyintézők: Cech Vilmosné, Nagyné Nespor
Gabriella, Szentmártoni Anikó
E-mail: adminisztracio@magyarnaplo.hu

Terjesztés: Zsiga Kristóf
E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Bp., Ferenc krt. 14.

Levelezési cím:

1450 Budapest, Pf. 77.

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672; 413-6673**

Szerkesztőségi mobil:

(70) 388-7034

Elektronikus levélcímünk:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

Kiadja az Írott Szó Alapítvány (1092 Bp., Ferenc krt. 14.) és a Magyar Napló Kiadó Kft. (1062 Bp., Bajza utca 18.). Terjeszti a Nemzeti Hírlap-kereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1080 Bp., Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél, emailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon (303-3440) egy évre 7390 Ft, fél évre 3865 Ft. További információ: 06-80-444-444 Külföldi előfizetés: a szerkesztőség címén. Az előfizetési díj egy évre postaköltséggel együtt 60 USD vagy 50 EURO, mely átutalható a HVB-Bank Hungary Rt. (1065 Bp., Nagymező utca 44.) 10918001-00000421-10290001 számu számlára, vagy bankcsекken elküldhető a szerkesztőség címére. Nyomda: Pannónia Print Kft. 1139 Bp., Frangepán utca 16.

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Címlapon:

Rózsássy Barbara
(Gí felvétele)

„In principio erat verbum”

László Gyulát – száz évvel ezelőtt született – szülőföldjén, Erdélyben táltosnak tartották, amíg élt; regölik róla, születésekor villám, Isten ítélete csapott a szomszéd házba. Ott, Kőhalmon kapott történelmi leckét Közép-Európából, büszke, gögös szászokkal és képlékeny, akkor még simulékony románokkal élt együtt (1916-ban jött a kiábrándító trauma), a színmagyar Erdővidéken azonban, Benedek Elek, Kriza János pátriájában, Bibarcfalván, ahol az anyja született, Száldoboson, ahol a Mesternek nevezett bölcs nevelő-nagyapa, Jánó Sándor gazdálkodott, nyaranta áhitattal élhette meg a nemzetközösségbe való beavatás misztériumát is.

„Ilyen gazdagságot ölel magába az, hogy magyar vagyok, áldom a Teremtőt érte, és áldom anyanyelvemért, amely: a Zalán futása nyitányának orgonabúgása, a Fohászokodás áhitata, az Esti sugárkoszorú bársonyos szelidsége, a pianissimótól a fergeteges fortissimóig hömpölyög, árad, csendül, suttog szépséges anyanyelvünk.”

Tele az életmű hasonló – komoly tudóshoz „illetlen” – vallomásokkal, ellágyuló pillanatokban keletkezett fohászokkal, hiszen: „In principio erat verbum – Kezdetben vala az ige”. Régészként, képzőművészként János evangéliumának ez a kezdőmondata volt a krédója, mert tudta, hogy „a múlt nem azonos azzal, ami megmaradt belőle”. Abban a korban, amelyből ránk maradt egy lábszárcsont vagy cserépdarab, szóval azokban a régi időkben is ettek, ittak, szerettek az emberek, beszéltek, vitakoztak, veszekedtek egymással, nem elég hát kiásni, rendszerezni, vitrinekbe rakni a tárgyakat, az életet kell rekonstruálni. Megtehetette, mert bámulatos rajzkészséggel áldotta meg a Mindenható, jurták sorakoznak, fejdíszek, fegyverek, csatok csillognak albumaiban, látjuk az ősmagyarokat és a honfoglalókat a mindennapokban, lópucolás, itatás, főzés közben, a pihenés, a szórakozás pillanataiban.

Nehéz, nagyon nehéz lehetett megtörni a makacs ellenállást, az előítéleteket, a sektás bigottságot, és kijelenteni azt, hogy nem szabályos családfából, nyelvcsaládból szakadtunk ki, ellenkezőleg a hét törzs (talán tíz) hétféle származék, ugyanannyi eredetet, ugyanannyi őshazát, nyelvi réteget kell keresnünk. Nemzetnevelő hittel tanította, hogy származásunkban nem vagyunk árva, magányos nép, sőt „Eurázsia úgyszólván minden népével szegről-végről rokonok vagyunk”, hogy Árpád népe a Kárpát-medencében már magyarul beszélő *onugorokat* talált, hogy a honfoglalás 670 táján kezdődött, és 895-ben, 896-ban, 897-ben fejeződött be. Nem lehetett könnyű kimondani László Gyulának a tabukat döntő igéket, azt például, hogy nem voltunk barbár horda (mint a tankönyvek állították), ismertük a monoteizmust, sőt a Boldogasszony-istenasszony fogalmát is (ezt Kálmány Lajos bizonyította be), fejlett és bonyolult volt az ősmagyarok hitvilága, a Szent László-faliképek elemzéséből kiderült, hogy tudtunk a *világosság és a sötétség* közti erők küzdelméről: „*Ez a kozmikus harc volt valójában ősvallásunk igazi magva, nem pedig önmérgezett sámánok dadogó éneke...*”

És ha nem jutott el minden kérdésben a megdönthetetlen bizonyításig? Akkor is létrejött a „*termékeny bizonytalanság*”, amelyet tanítványai bizonyossággá változtathatnak. Fő az, hogy kezdünk másképpen gondolkodni önmagunkról.

Neki köszönhetjük.

Hegedűs Imre János

Hegedűs Imre János: „ <i>In principio erat verbum</i> ”	1
---	---

LÁTHATÁR

Oláh János: <i>A magyar tér-idő örvényében (Takáts Gyula lételeme és versvilága)</i>	3
Csiki András: <i>Add meg</i>	10
Szentmártoni János: „ <i>Idegen fagyban a zászlótartó</i> ” (Nagy László jelenléte a legújabb magyar költészetben)	11
Tarbay Ede: <i>Betyárnóta; Kakasszóra; Hatványozás</i>	14
Mangasi Sihombing: <i>Duna VI.</i> (Debreceni István és Léka Géza fordítása)	15
Fátyol Zoltán: <i>A szegénység útjelző kövei</i>	16
Luis De La Paz: <i>A vizsga</i> (Ferdinandy György fordítása)	17
Németh András: <i>Erőleves a kórházban</i>	20
Václav Pankovčín: <i>Kapsz tőlem egy teveszór táskát</i> (Ábrahám Barna fordítása)	21
Molnár János: <i>Halál, hol a te fullánkod</i>	27
Karádi Márton: <i>házi áldás; befejezetlen hűség; felállványozott mennyország</i>	29
Korpa Tamás: <i>Ugyanazon az elven</i>	30
Iván Péter: <i>Kozma</i>	31
Burns Katalin: <i>Emberkék</i>	35
Sohár Pál: <i>Elálcázott Álcák; Alkonyat fejest a Balatonba</i>	38
Sohár Pál: <i>Három amerikai költő</i>	39
Billy Collins – Oláh János fordításai	
<i>Példabeszéd</i>	39
<i>Magasság; Osztályfénykép 1954; Csend</i>	40
<i>A költészet kétségei</i>	41
Joe Weil – Toroczky András fordításai	
<i>A Hatalmas Nagymama-fény; Lady Clairól elégiája</i>	42
„ <i>After I Had Worked All Day At What I Make My Living</i> ”; <i>Reggel az Elizabeth árkádnál</i>	43
<i>Gyengéd áldások; Ír munkás sírfelirata</i>	44
John Amen – Falusi Márton fordításai	
<i>A táncos keresztelése</i>	45
<i>Bevégeztett; Végekimerülés után; Ebben a felszentelt pillanatban</i>	46
<i>Verboten; New York-i emlék</i>	47
Farkas Gábor: <i>Megérkezések (Iancu Laura költészete)</i>	48
Szakolczay Lajos: <i>Szépben való bizodalom (Petrich Kató képeiről)</i>	51
Rózsássy Barbara: <i>Istenek lábnyomán;</i>	53
<i>Befelé-repülés; Tülvilági zene</i>	54

NYITOTT MŰHELY

Ekler Andrea: „ <i>A vers léggör, ami körülvesz</i> ” (Beszélgetés Rózsássy Barbarával)	55
---	----

KÖNYVSZEMLE

Alföldy Jenő: <i>A fény költője (Rózsássy Barbara: Éjszakai tárlat)</i>	64
Kelemen Erzsébet: „ <i>Már a hó sem olyan fehér</i> ” (Benke László: <i>Otthonkereső</i>)	66
Koncz Tamás: <i>Ismeretlen szeretet (Kemény István: Kedves ismeretlen)</i>	67
Pienták Attila: <i>Szélcsend egy kanál vízben (Ács Margit szerk.: Irodalom a történelemben – irodalomtörténet)</i>	68
<i>Szerzőink</i>	70

Lapszámunkat Petrich Kató festményeivel illusztráltuk

OLÁH JÁNOS A magyar tér-idő örvényében

Takáts Gyula lételeme és versvilága

Alig néhány évvel a költő halála előtt Babus Antal Takáts Gyula élete és életműve példáját elemző értő és ihletett esszéjében sem tud kitérni a költő életművét, költészetét az indulástól mindmáig körül-
 lengő közhely elől, amely szerint Takáts a pannon táj, a pannon derű idilli költője. „A magyar írók, költők közül a tehetséggel, a művészi alkotómunkával párosuló küzdelem, küszködés és a mindennapi élet apró örömei alighanem Takáts Gyulának, a magyar irodalom pátriárkájának az életében férnek meg a legbékésebben egymás mellett. Közhelynek számít őt a pannon idill költőjeként emlegetni, de a közhelyeknek általában jókora igazságtartalmuk van, ő pedig kétségkívül derűs, kiegyensúlyozott egyéniség.” (Az év esszéi, 2008. 317.) Babus kissé mentegetőzve felvázolt képe-
 lete, amelyet ő a szerző 2005-ben megjelent naplójegyzeteinek elemzésével árnyal bravúrosan, a költői világkép helyett inkább az életmodell tanulságait értelmezve, nem előzmény nélkül való.

Mondhatni ez a hit vagy tévhit a költő jelentkezésével egyidejű.

Első kötete, a *Kút* 1935-ben, huszonnégy éves korában jelent meg a Kaposvári Katolikus Szabadegyetem Pannon Múzsza Könyvtárának első köteteként mindössze hatvannégy oldalon. Mégsem került el a pályatársak figyelmét, Radnóti Miklós a Nyugat nyolcadik számában, Weöres Sándor a Magyar Minerva hetedik számában, Jékely Zoltán a Napkelet kilencedik számában köszöntötte örömmel a hozzájuk csatlakozó pályatársat.

Vas István a Nyugatban így fogadja Takáts második kötetét, a *Kakukk a dombon*, mintegy összegezve a költő fogadtatásának tanulságait: „Takáts Gyula dunántúli költő, sőt, voltaképpen kizárólag Somogy vármegye költője, eltökélt és tiszteletre méltó szándékkal. Legsikerültebb verseiben megyéjének tájait írja le, meglehetősen személytelenül, de mindig életképes,

érzékletes lírizmussal. Somogyi parnassien – talán így lehetne őt legtalálósabban jellemezni.”

Várkonyi Nándor, a költő útra indítója, a harmadik, *Május* című verseskötet megjelenése alkalmából – bár szándéka szerint tágabb perspektívába helyezve a költőről kialakult képet, csaknem ugyanerre a som-mázatra jut – így méltatja a szerzőt: „...versei túlnyomórészt tájak, természeti hangulatok, események inspirációjából erednek, sőt, földrajzilag is meghatározottak. A

Dunántúl költője ő, azé a vidéké, ahol a tájköltészet hagyományai a névtelen idill-énekesek seregén túl Berzsenyitől, Kisfaludytól, Vörösmartytól Vajdáig, Babitsig nyúlnak. Vergilius bukolikus szemlélete éppúgy megkapta itt ringató bölcsőjét, mint Horatius nyugalmat kereső bölcsessége vagy a romantika regés képzeletvilága s a modern költő érzékeny, művészi impresszionizmusa. Takáts költeményei is telve vannak e nyájas rege-táj bukolikus hangulataival, a *procul negotiis*-élet bölcs örömeivel, s ha csak a vonat ablakából nézzük derűs, levegős képeit, egy optimista táj s egy kiegyensúlyozott lélek

költészeté simult összhangját érezhetjük meg bennük. De ebben a harmóniában másféle, rejtettebb és finomabb remegések is élnek, valaminő halk dráma, a csirázó és az elhaló élet örök feszengeése...” (V. N. *Egy irodalmi korszak számvetése*, Széphalom, 266–267.)

Valószínűleg a *Víztükör* – az 1955-ös kötet Takáts Gyula verseit és Egry József festményeit tartalmazta – világára reflektálva, a két művész közös nevezőjét keresve Hamvas Béla a régi megítélés kerékvágásában halad, mégis új szempontot talál az ösztönös, a rácsodálkozó, az öntudatlan par excellence művész arcélét villantva fel. „Takáts Gyula az a költő – írja –, aki, ha reggel a kicsi ház ajtaján kilép, s a jegenyére fölnez, az már költés, az már költészet! Hálás dolog lenne Takáts Gyula verseit és Egry József képeit ebből a szempontból összehasonlítani. Milyen csodálatos az, élnek közöttünk emberek, akik, ha kinéznek a tóra, az már festmény, és ha fölemelik a horgászbót, az már vers. Milyen nagyszerű dolog az, hogy a múzsai lét, amely oly gyengéd és ritka, most itt közöttünk jár.” (id. Domokos Mátyás, Magyar Napló 2001. 1–2. sz. 4.)

Takáts azt mondta egy vele folytatott nyilvános beszélgetés alkalmával (MN. 2009. 01. 51. old.): „olyan sokan írtak rólam, hogy én azt mind észben tartani nem tudtam. És jókat írtak. Ezek az írások azonban az én költői szemléletemet és gyakorlatomat nem befolyásolták.” Ha befolyásolni nem is befolyásolták ezek az írások a költő szemléletét, mégiscsak törődött velük. Az ellen például, hogy a még oly jóindulatú és elismerő kritikák is az önfeledt, idilli tájköltő Prokrusztész-ágyába igyekeztek őt beletuszkolni, többször is tiltakozott. *Idill?* című versében például így:

*Mintha Itália lenne e táj és Csánki nyökög
– Pannon idill! – Ám ő még sose látta milyen
ősszel, ahol én járok sziklák erdei közt
sütve az édesen ért barna gubót a tűzön.
Hát még, Csánki, ha látnád, mekkora zöld koronával
dől az ezüst fügetörzs pincetetőmre vadon.
(...)
Csánki ne szidj, gyere, szedd a liláshasu bő
fügetermést.
S nézd, mi öröm versben s szívben is épp ami új!*

Aztán a már idézett interjúban élete végén: „Az első versem sajnos, de mivel somogyiak vagyunk, nem sajnos, tájvers volt. Arra a ritmusra írtam, ahogyan Naggyánmocsoládkarádtabsiófok felé ment a vonat, és zörgött és dohogott. Ez a vers meg a következők a kortársaim között sikert arattak. De a versekről szólva térjünk vissza a képekhez. (...) A szüleimmel egy állatorvos lakásán vendégeskedtünk, a szalon falán megláttam egy képet, amelyik megszólított. Nyelve egészen elütött a társalkodás nyelvétől. Ez a nyelv már nem könyvekről oktatott engem, hanem képekről. És ez sem véletlen, ha belegondolok. Somogy képzőművészeti hagyatéka beláthatatlanul gazdag: Rippl-Rónai, Zichy Mihály, Iványi-Grünwald, Martyn Ferenc, Rudnay József, sorolhatnám tovább. Mindegyikük művét meghatározza a hely szelleme. Innen indultak. Itt állítottak ki szerény körülmények között, mondjuk, valamelyik szálloda tánctermeiben. A kaposvári közönség biztatása indította el, és kísérte őket pályájukon. Ezek a festők is Somogyban gyökereznek, de nem tájfestők, ahogyan én sem vagyok tájköltő, hiába mondják ezt rólam. Én a vant láttam, de a van mögött láttam a lelkét is mindennek. Azt a néma lelket is, amelynek nincs szája, hogy megszólaljon. Szerettem volna e néma léleknek kölcsön adni a szavaimat.”

De hát hol is rejtezik ez a néma lélek, mit értsünk rajta? Az itt élők lelke, mondja a költő. Az itt élők, a Kárpát-medencének, e hajdan volt tengerfenéknek a

polgárai nemcsak mi, e szétszabdalt nemzet tagjai vagyunk Takáts felfogása szerint, hanem a mézsköbe dermedt csiga ugyanúgy, mint évmilliárdos eredettársa, a költő kezéből barátsággal csemegéző sárkány-rokon gyík, amelyet a *Száz nap a hegyen* című ciklus 20. darabjában idéz meg:

*E zöld kis hüllő hozzám szokott.
Kezemből eszi a szöcskét és a lepkét...
Évmilliók görccse oldódik a Hegyen?...
Rajta át, mint háziállatot,
Táplálom a Sárkány-Időt? ... –*

Ennek a – nem szívesen mondom, hogy – tágabb, de mindenképpen más horizontnak a megsejtése már ott lappangott a tájköltőt méltató pályatársak mellékesen, de nem véletlenül odavetett megállapításaiban is: személytelenség, halk dráma, öntudatlanság.

Nem mintha a Várkonyi által idézett dunántúli példák mellett Petőfi, de akárcsak Juhász Gyula után is tájköltőnek – vagyishogy annak is – lenni a magyar irodalomban holmi alantas szerepként volna felfogható. Takáts ezt a kérdést is, személyes érintettsége ellenére személytelen ügyként kezelte, mint egy egyszerűsítésre alkalmas, csak látszólag bonyolult matematikai képletet. A lényeghez próbálta közelebb juttatni olvasóit. Azoknak a néma jelenségeknek a megértéséhez, amelyeknek a szavait kölcsönözte.

Takáts első, nyomtatásban megjelent műve nem verseskötet volt, hanem doktori értekezésként készített dolgozata, *A somogyi Nagyberék (Adatok a somogyi Nagyberék gazdaság- és településföldrajzához)*, amely 1934-ben Pécsen a Kultúra Könyvnyomdai Műintézet kiadásában jelent meg.

Ennek a dolgozatnak a készítése közben olyan élmények érték, amelyek költői szemléletét végérvényesen meghatározták. „Amikor (...) belementem ebbe a rettenetes nádasba, amely huszonkét kilométer hosszú és tizenkét kilométer széles, és amelyet a magyar földrajztudomány nem dolgozott föl, egy tisztességes térképet sem készített róla, nem is készíthetett, mivel ez az ingovány egyik percben mocsár, másik percben nádas volt, szigetté vált, amely a következő percben elsüllyedt, tehát örök változásban élt. Megismertem egy olyan halászó, vadászó, pásztor társaságot, amely elütött minden más embertípustól. Az Alföldön például porban hajtották a marhát, itt a vízben, a berekben úszott a marha, és mögötte ment csónakon, nem ostorral, hanem bunkóval a pásztor. Olyan világ bontakozott ki előttem, amelyik csodálattal töltött el. És erről a világról egy szó sem született a magyar irodalomban, egy kép nem a magyar

képzőművészetben.” (Magyar Napló, 2009. 01. 49.) Az ősiség lelkét a mester Várkonyi Nándor könyvtáros könyvmolyként a betűk milliárdjainak lepárlásával lélegezte be. Takáts, aki jó tanítványként ugyanerre az elixírré vágyott, a millió éves somogyi mocsárvilág lelkét testközben kutatva döbrent rá a pillanatnyi lét mögött rejlő idő és tér nélküli öröklét megfejthetetlen titkaira, és haláláig nem tudott szabadulni e rejtvénnel való reménytelen küzdelem szenvedélyétől.

A „kígyószemű holt-berek”, ez a meotiszi, a magyar eredetmondából ismert mocsárvilágot idéző „táj”, tele a csodaszarvas-mítoszra emlékeztető, villódzó képzetekkel nemcsak a költő szókincsét, képi világát alakította át, de a gondolkodását is alapvetően meghatározta.

A *Lápi remete-zsoltárban* így üti meg saját költészetének hangvilláját, amellyel mintegy három emberöltőn átívelő költői életművét egyszerre akaratlanul is behangotha:

*Kék nádasban élek... Sátram a nádi csend...
Lent, szittyók résein békák brummogása zeng.
(...)
Szent-könyvem a méla, kígyószemű holt-berek.
Lidércek fényinél öreg bölcsesség brekeg.*

A természet „szent-könyvét” azonban nem úgy lapozza, mint a berekben úszó marhákat csónakból bunkóval terelő pásztor vagy a versben megidézett zselici kanász, akinek bicska-rovásai „éveinek kerek számát / fütykös nyelén kiszámlálják.” Takáts nem autodidakta költő – mint az általa nagyra tartott és bizonyos rokon érzülettel tisztelt Sinka István vagy Erdélyi József például –, akinek világképe az alkotói folyamat során tudatosul, kristályosodik ki. Nem, Tüskés Tibor szavával élve „Takáts Gyula pályája szerencsés csillagzat alatt indult. (...) ...a kaposvári érettségi után 1929-ben a Pozsonyból Pécsre települt Erzsébet Tudományegyetem...” hallgatója lett. (Jelenkor, LII. évf. 1. sz. 1. old.) A Képzőművészeti Főiskolára akart jelentkezni, kitűnően rajzolt, pályáját Rippl-Rónai egyengette, de lekéste a fölvételit. Ezt a kudarcot átértékelve így emlékezik a pécsi évekre: „Utólag belegendolva azt kell mondanom, talán szerencse, hogy nem kerültem a Képzőművészeti Főiskolára. (...) Pécssett beleszóppentem az egyetem világába. Hallottam, hogy van ott egy költő, akinek a verseit szoktam olvasgatni, Weöres Sándor. Egyszer megyek az utcán, és hallom, azt ordítja egy fiatal diák: Tatay Sándor, Tatay Sándor! Hát kérem, Weöres Sándor sétált, és kereste, hol van Tatay Sándor. Ők a bölcsészeti karra jártak, Sándor inkább mellé. Inkább a könyvtárba

Várkonyi Nándorhoz. Tatay Sándor pedig itt pihente ki európai barangolásait, amelyekben akkor volt része, amikor meglógott a soproni evangélikus teológiáról. Az egyetemen összeverbuvalódott egy olyan társaság, amely hamarosan meghatározó szerepet játszott a magyar irodalomban. Weöres Sándor, Tatay Sándor, Várkonyi Nándor nevét már említettem, de ide járt Grandpierre Emil és Dénes Tibor, akit mára méltatlanul elfelejtettek, pedig esszéíróként fölveszi a versenyt Cs. Szabó Lászlóval. Tehát nem akármilyen társaságba kerültem. Öt évig tartott, fejlődött ez a pécsi barátság, amely az egyetem után sem szűnt meg. Pesten Tatayéknál laktam két évig. Tatay nővére sokat segített öccsének, de a magyar írókat is szívesen látta vendégül az ő Almássy utcai és Hunyadi János úti lakásán a vár alatt. Ide járt Németh László, Veres Péter, Szabó Pál, Sinka István, Erdélyi József. Róla nagyon elfeledkeztek újabban, holott saját fülemmel hallottam Babits Mihálytól, amikor Illyésnek azt mondta, így kellene írni, ilyen őszinte és tiszta erővel, ahogyan Erdélyi a *Körösök* című versét megírta. Kérem, nézzék meg Babits utolsó verseit, mennyire népiesek. Aztán itt van Sinka István költészete, amely Garcia Lorcaéval fölér. Ne hallgassuk ezt el!” (Magyar Napló, 2009. jan. 50.)

Ugyanitt tanárai közül kiemelten emlékezik meg Felvinczy Takáts Zoltán művészettörténészről, a keleti művészetek legavatottabb ismerőjéről, akinek előadásait négy éven keresztül hallgatta, nem egyszer úgy, hogy az előadáson mindössze ketten voltak, a professzor és Takáts Gyula, a vetítő asszisztens. Az itt látottak és hallottak azonban mélyen belevésődtek Takáts emlékezetébe.

Első megjelent versében, a *Balatonparton*ban is az elsődleges élmény mögött ennek az előadássorozatnak a tanulságait összegző távlat lappang. Ráadásul Kosztolányinak sem egészen véletlenül ajánlhatta a szerző, valószínűleg a kínai költők átköltéseinek okán.

*Cseresznyefa. Kezemre permetez sok fehér szírom,
s én játékosan a vízre hullatom.
(...)
Fehér szirmok, sárga csodák,
fekete bárkák, bordó nádasok,
s az alkonyat rám úgy oson,
mint sárkányt leső gyerekre
egy kínai mese...*

Aligha gondolhatta volna bárki is, és legkevésbé talán maga a költő, hogy az induláskor megütött hang mintegy három emberöltő múltán, a költői pálya befejezéséhez közeledve talál visszhangra, és teljesedik ki a Csu Fu versekben.

Az elmondottak értelmében nyilvánvaló, Takáts Gyula tudatos költőként, kész intellektüelként találkozott a számára a meotiszi mélységeket és távlatokat megnyitó lánvilággal. A Hamvas által említett mindenek-fölötti ösztönösség teszi képessé arra, hogy erre a sugallatra ráhangolódjék a felvilágosult értelmiségi berögzöttségek ellenére is.

Születésének és halálának dátumait egybevetve világossá válik számunkra, Takáts Gyulát az intellektuális késztetések mellett a genetikai küldetésstudat is arra predesztinálta, hogy az idő költője legyen. Csaknem száz évet él meg, s habár nem tudhatta, hogy a sors így rendelkezik, voltak sejtései, előérzetei. Már mindjárt a gyermeki eszmélés idején számba vette a belátható idődimenzióknak csaknem a teljességét. A személyes, a családi, a nemzeti emlékezet mellett a földtörténeti korokon túlívelő csillagközi emlékezetéről is voltak sejtései, ugyanúgy, mint az isteni örökkévaló időtlenségről. Mindezek a motívumok, mozzanatok szinte észrevétlenül, családi zsánerképek, tájversek, lírai portrék keretében bukkannak föl, hogy aztán a tudás, az egyéni és a kollektív emlékezet által belátható időélmények feltérképezése után az időtlenség Drangalag-élményének versbe foglalásával búcsúzzon olvasóitól és ettől a világtól.

A kilencvenedik születésnapjára készült interjúban így vallott Varga Istvánnak e szinte karnyújtásnyi közel érzett búcsú fájdalomról: „Az igali tetőre érünk... fölsejlik a Balaton... És akkor Takáts Gyula azt mondja: nem is annyira az emberek miatt fáj a szívem, hogy itt kell hagynom őket, hanem a természet miatt.” (*Drangalagi naplójegyzetek*, interjú, Varga István, Magyar Napló 2001. 01–03. 5.) A költő számára a természet, a természetélmény nem csupán a tájat, a tájban való gyönyörködést jelenti, habár a táj mint a természet egyik megnyilatkozási formája szinte állandó eleme verseinek és gondolkodásának.

Martyn Ferenc, a festő barát így vall egyik, a költőhöz írt levelében arról, mit jelent számára a takátsi tájélmény, amely egyszerre határozza meg a megélt világ hely-, időkoordinátáit, kulturális levegőjét és szubjektív érzelmi töltetét: „Szigliget, Csobánc és a Szent György-hegy között nézem ezt a poussin-i tájat, bibliai szépségét, és csodálom e különös kúpok forró borát. Mindez a te hazád, mely Somogyból felér a tóig és azon túl a zalai hegyekig. ...emlékeimen túl, melyek egyre fakulnak, költeményeid jelentik számomra életem régi, fiatal és jobbik részét – mintha most élném azt.” (Martyn Ferenc, *Levelek Takáts Gyulának*, 12. old.)

Ez a nyúl farknyi jellemzés, amit a festő-barát – igaz, nem akárki, az egyik legnagyobb párizsi iskolázottságú, somogyi gyökerű magyar képzőművész – papírra vetett,

pontosabban jelöli ki Takáts Gyula költői világának határpontjait, mint addigéle soktucatnyi irodalmári reflexió.

Poussin nevét nem véletlenül említi Martyn. A francia festészet egyik legnagyobb konzervatív mestere is a tájban mindig az időt kereste, a tizenkilencedik századi francia jelenben a kétezzer évvel azelőtti bibliai utalásokat, ahogyan Takáts Gyula is, a huszadik századi kilátástalan történelmi jelenben megtalálta nem csupán a magyar, az európai, de a szédítő földtörténeti távlatokra is nyitott látásmódot, világfelfogást. Poussin ugyanakkor a magyar látványvilág, a pannon napfény, a Nagybánya-élmény egyik legnagyobb festőjének, Ferenczy Károlynak meghatározó mestereként áttételesen Takáts látáskultúráját is alakította. Hiszen tudni való, Takáts Gyula, a Rippl-Rónai tanítványként induló festőtanonc később, civil foglalkozásainak, költői világának építése közepette sem lett hűtlen az indító műzához, és az elsőként talán éppen Ferenczy által inspirált, a skolasztikus plein-airt a hely idő-távlatai iránt is kiterjesztő magyar festőiskola tagjaként, mint Egry József barátja és eszmetársa, ha nem is németalföldi, hanem balatoni kismesterként annak folytatójává vált.

A különös kúpok forró borát említve Martyn a földtörténet évmillióinak a legműlékonyabb érzékelés, az ízlelés iránti rokonszenvére figyelmeztet, arra, hogy az élet a mulandóság és az örökkévalóság szövetsége.

Az egykori gyermeki én pillangóként elszállt idillje és hernyóként máig rágó kétségbeesése egyszerre válik jelenné a költészet, és Martyn számára különösképpen a takátsi költészet szóuniverzuma által.

Amikor Takáts Gyula 1911. február 4-én megszületett a Somogy megyei Tabon, a Koppányok földjén, a Magyar Királyság – igaz, az osztrák birodalom alkirályságaként, de mégiscsak – a Krúdy által megénekelt, elduruzsolt, egyszerre keserű és édes, öntudatlan végoráit élte. Takáts 1914. június 28-án három és fél éves volt, amikor Gavriilo Princip, a szerb nacionalista diák virágcsokorba rejtett fegyverét nemcsak a trónörökös Ferenc Ferdinánd, hanem az egész, ha alárendeltségben, ha betegen, de mégiscsak létező történelmi Magyarország mellének célozva elsütötte.

„És akkor egyszer csak összedőlt minden szépség körülöttem. 1914-ben megindult a háború. Jelszavak hangzottak Somogy utcáin is: Éljen a háború! Meghalt a Jóska! (Ferenc József, ugyebár nem mondták, hogy császár.) És hirtelen összedőlt nemcsak a monarchia, az egész világ.” (Magyar Napló, 2009. jan. 48.)

Ha visszaemlékezem rá, azt kell mondanom, egy hároméves gyermek már mindent tud a világról, ha nem is a fogalmak koordinátái között, de az azoknál a tel-

jességet s nem a részleteket tekintve sokszorosan pontosabb érzelmi térben. Takáts tehát tudatában volt annak, s ezt nemcsak az én spekulációim, de a versei is igazolják, milyen történelmi időbe született. A takátsi technika szerint csaknem minden utalás rejtjelezve van, de azért nem lehet nem megérteni a *Reggeli szendergés* életképnek álcázott pillanatfelvételét, amely a történelmi Magyarország haláltáncát idézi a gyermeki ébredés idilli káprázatába rejtve:

*Utolsót rikolt a sarkantyús kakas,
s a fűvön táncol kínjában fejetlen.
Nyakéke megszaladt, szárnya leesett.
Kék tálba folynak a kármin gyöngyszemek.*

Takátsot azonban a történelmi emlékezet élménye nem előkészület nélkül érintette meg, családi hagyományként örökölte:

*Gombos díványon üldögélve
nagyapám sokszor elmesélte.
Elmesélte, mit apjától hallott:
negyvennyolc e tájon hogyan viharzott.*

A száz éveket átölelő családi emlékezet a gyermek szemében napi valósággá varázsolja a behegedtnek hitt fájdalmakat is:

*Mint tört gerinc szurkált az álom.
Gyerekejjel sírtam hazámon.
Igazság nincs!... S Világos, hogy lehet
neve, ahol sötétség született?*

Amikor 1920. június 4-én a Nagy Trianon-palota galériájának díszes nagytermében a magyar küldöttség nevében Benárd Ágoston és Drasche-Lázár Alfréd aláírták a történelmi Magyarországot szétromboló, az etnikai magyarságot megcsonkító és az utódállamok magyarirtó szenvedélyének kiszolgáltató diktátumot, amely úgymond „a háború utáni új európai rendbe befogadta Magyarországot”, Takáts Gyula kilenc és fél éves kiskamaszként depressziós lázalmokkal küszködött.

„Akkor alakult ki bennem a lázadás minden ellen. Fölmondtam a szolgálatot, nem mentem iskolába, úgy költött elvinni, de megszöktem. Megpróbáltam olyan világot teremteni magamban, amelyben erőszak és lázadás nem létezik. (...) ...a természetbe menekültem. (...) A legnagyobb élményem a lényem teljességét befogadó és elfogadó természet volt. A könyvek helyett a természet könyvtárát kezdtem olvasgatni.” Visszakényszerülve az iskolába azt a házi feladatot kapta, hogy rajzoljon valami-

lyen állatot. „Én a lusta és a mindenki által utált krokodilt rajzoltam meg. És ismét kiderült, hogy az emberekben nem bízhatom. A tanítóm első szava ez volt, te csalsz, ezt nem te rajzoltad. Kimentem a táblához, és elkezdtem rajzolni a krokodilt, az osztály néma csendben figyelt, de még a tanárt is meglepte, hogy egy freskó méretű nagy kép jelent meg a táblán, amely bizonyította, hogy ez az ember nem hazudik, hanem alkot. Az alkotás élménye és ez a hangulat sokáig megmaradt bennem. Aztán a boldog érzés, hogy valamit cselekszem, ami megértésre talál, egyszerre megszűnt. Súlyos mellhártyagyulladás kaptam, a természet magányából a betegség és a halál magányába kerültem. (...) ...mivel magatehetetlen voltomban könyveket raktak körém, rákényszerültem arra, hogy a könyvekből is tanuljak. És ekkor került elélem a vers.” (MN. 2009. jan. 48. old.)

Az egyéni halál és a gyermekként is pontosan érzékelt nemzethalál élmény öntudatlanul sodorta Takáts Gyula látókörébe, érzékuniverzumába a képzőművészeti kifejezés-lehetőség elé a verset. Értelmezhetetlen, hogy az a költészet, amely ilyen mély egzisztenciális krízis megéléséből fakad, hogyan válhatott az értékelés labirintusában díszlet ízű tájköltészetté. Támpontot adhatott a takátsi létértelmezés természetelvűsége, s még inkább a trianoni drámával való szembenézés elkerülésének kényszere.

Ha a Takáts Gyula költészetét körülölelő ésszerű kételyek mellőzésével próbálunk továbbhaladni e versvilág értelmezési pontjait kereső úton, a történelmi Magyarország szenvedéssztációinak újabb állomásához jutunk. A tanulmányait befejező költő öt évig az állástalanság boldog-boldogtalan állapotát élvezhette. Ez az időszak, amikor az íráson és a saját kedvtelése szerinti olvasáson kívül semmi mással nem kellett foglalkoznia, saját bevallása szerint élete egyik legboldogabb időszaka volt. Az első, képzettségét honoráló állás a bécsi döntés következtében a történelmi Magyarország részleges restaurálásának reményében visszakerülő részek egyik végvárában, Munkácsra várta. „Amikor állást kaptam Munkácsra, Babits azt mondta nekem, én Fogarasra mentem, te Munkácsra, ne feledkezz meg arról, hogy ezeknek a régi magyar városoknak nagyon értékes és szép könyvtáraik vannak. És valóban megdöbbenve láttam, hogy a munkácsi Árpád Fejedelem Gimnáziumnak milyen klasszikus könyvtára volt. Ezt a könyvtárat bújtam, és dolgoztam. Nagyon szerencsés körülmények között, mert mint író megkaptam azt a kedvezményt, hogy hetente csak négy órát kellett tanítanom, a többi időmet olvasással és írással tölthettem. Állásban lévöként pedig száz pengőt kaptam.” (Magyar Napló, 2009. jan. 51.)

A munkácsi évek kitörölhetetlenül belevésődtek a költő emlékezetébe. A Takátsra jellemző módon azonban nem közvetlenül, hanem a felesége elvesztésének fájdalma által előhívott, *Szonettek a Styxen túlra* című szonettciklusban jelennek meg többször is Munkácsra utaló motívumok:

*Hazát, szerelmet ott tanultam én
Ungvár és Munkács várának kövén
és Szinevér körül a havasok
között álmomban oly sokszor vagyok.*

*És soha egyedül!... Mindig veled
bolyongva ma is a Verhovinán.
Repít a régi sí, a régi szán.*

*Egy táj, mely fénylő hó és zúzmara
s az ikonok s fa-templomok dala
mintha szárnyukon vinnének haza.”*

(*Hazát, szerelmet*)

A magyar művelődés nemzeti egységet teremtő távlatait a második világháború kuszálja végleg össze. A bukás személyes sorsba párolt pillanatait így jeleníti meg a költő 1944 című versében:

*Mint eleim ezer körül,
a tűz előtt ülök a földön.*

*Nomádi korba visszalép
s lefejti századok nyűgét
a test...*

(...)

*Sok volt az ily tüzek sora
míg eljutott onnan ide
a had, amelyből származom,
Kámától Koppány völgyibe.*

(...)

*Érzem a századok hevét
e dörgő téli semmiben.*

A történelmi idő Takáts Gyula számára itt, ezen a ponton ért véget. A vég döbbenete így jelenik meg *Tragédia Epidaurusz színpadán* című versében:

*A halak szava, mint a szél:
nincs vizünk!*

*A madarak némasága, mint a halál:
nincs már egünk!*

A szereplők dermedten összenéztek.

A szovjet hódoltság árnyékában kibontakozó pár évnyi légszomjas demokrácia rövid alkotói szabadságot még adományoz neki Kaposvár örökbefogadott költőjeként. „Ez az örökbefogadás akkor történt, mielőtt megindult volna itt a kommunizmus, és annyit jelentett, hogy a hatodik fizetési osztálynak megfelelő, elég jó fizetést kaptam azért, hogy írhattak. (...) Ennek a paradicsomi állapotnak aztán úgy lett vége, hogy felhívtak, írjak verset valamelyik politikai eseményre. Elhárítottam azzal, hogy ilyesmihez nem értek, s a város-költője ösztöndíjról lemondtam.” (Magyar Napló, 2009. jan. 52. old.)

Ettől a pillanattól kezdve új időszámítás kezdődik, és új terek nyílnak Takáts Gyula költészetében. A földtörténeti emlékezetre nyíló Becehegy s a magánmitológia önismereti távlatai. A *Száz nap a hegyen* lírai naplója méri fel ennek a mikromoccnásokat és csillagközi távlatokat egymásba oldó költői univerzumnak a határait. Azonban minden szó, minden általuk létrehívott képzet a földben gyökerezik, onnan sarjad s oda tér vissza. Ennek az élménynek a legátfogóbb megfogalmazása *A magyar Waste Land-ek* című költemény, amelyet hegyközségeink pusztulására T. S. Eliot emlékének ajánlott a költő. Az értékvesztés európai civilizáció léha maszkaróját megidéző, nagyzenekarra komponált elioti szimfónia sokszólamú csinnadrattája helyett Takáts Gyula, akár csak egy tizenhetedik századi krónikás ének előadója, egy szál citerahangra bízva üzenetét, a pusztaság föld, az elveszett ország képeit azon sorjázza elő, de talán éppen az egyszerű, esendő dallam szavatolja a látomás vagy a szociológiai láttelel hitelét, valahogy így:

Rothadt szalmazsákok...

Szuvas pad... Cserép...

Szétesett tűzhely,

rajta a semmi ég.

A vers születéséről így emlékezik meg a költő: „Ahogy jártam abban a csodálatos háromszögben a Dunántúl közepén, amely Tapolca, Keszthely, Győrök, Fonyód között terül el, nem láttam mást, mint a régi, szép pincéket sorozatban összedőlve, a pincék mögött a szőlővesszők elvadultak. Pusztulás, mindenhol csak a pusztulás bukkant előm. Úgy éreztem, itt egy magyar Szahara kezd kialakulni. És éppen itt, a világ egyik legszebb táján, amelyhez viszonyítva a görög és az itáliai táj is szegényesnek mondható.” (Magyar Napló, 2009. jan. 50.)

Ellenszegülni e pusztulásnak, Takáts Gyula ezt élete elemi parancsának érezte, és nemcsak tollal, nemcsak verssel, a két keze munkájával akart és tudott a pusztulásnak – ha csak ideig-óráig is – ellenszegülni teremteni. „Itt vettem egy szőlőt, méghozzá azért vet-

tem, hogy ne csak verset írjak papírra, hanem a mézsköre is írjak valamit, méghozzá szőlővesszővel.” (MN. 2009. jan. 50. old.)

*Ragyog és vakító fehér fényben
méri perceimet ez a Kert...*

Törzsek... Virágok... Fürtök... Mohák...

*S mint óraingám rézlapjába
dédem nevének kezdőbetűje,
kapaszkodunk az Időbe
mely csillagnémán
fogja e karszti kerteket...*

(*Száz nap a hegyen, 24.*)

A versek máig őrzik ezt a burjánzóan gazdag paradicsomi arborétumot, a megművelt táj leheletét. A valóságban azonban Takáts Gyula erejének fogytával, aggyastyán kora küszöbén, két évvel kilencvenedik születésnapja előtt a becehegyi szőlőt, a költő híres rizlingtőkét ki kellett vágatni, mert, ahogyan Varga István írta *Drangalagi naplójegyzetek* című interjújában (Magyar Napló, 2001. jan.-febr.-márc., 5.) „...hiába jelentkeztek új és új művelők, nem tudott senki olyan gazdája lenni a szőlőnek, amiképpen azt Takáts Gyula szerette volna.”

Ugyanebben az interjúban mondja a költő verseinek, költői világának helyét keresve: „...a kozmoszban élünk, az alkotónak pedig meg kell teremtenie a saját mikrokozmoszát. Ha nem ebbe a világba helyezi be műveit, akkor azok csak versek maradnak. A saját magunk által teremtett világ a legfontosabb, mert az tágítható, hiszen nincsenek fizikai, földrajzi határai. Ezt a birodalmat én Drangalagnak neveztem el. Benne él Csu Fu, aki a szépre és igazra figyel. Esetenként azonos a költővel, ám van, amikor ő szemléli a költőt.” Drangalag, ezt is Takáts Gyula mondja, Naconxypannal határos. Gulácsy Lajos álomvilágával szemben terül el ez a birodalom, de egyáltalán nem rokon azzal, nincsenek benne cicomás díszletek, burjánzó kertek, ábrándos, fátyol takarta arcú nők, vargányakalapos lovagok, ez a birodalom az időn és a téren kívülség országa. Csu Fu pedig, a létlenné légiesült költő az időtlenség és a tértelenség metszéspontjában az örökké jelen lévő mulandóságot próbálja megérteni.

A Csu Fu név etimológiáját keresve az irodalmárok a kínai költészet panteonjában bogarásznak, és találnak nem egy hasonló hangzású nevet. Valószínű Takáts Gyula is erre az irodalmi távlatra kacsintott, hiszen a Csu Fu versek többsége is a Balaton parton kínai tollrajzot utánzó poétikájához tér vissza. Azonban van ebben a névválasztásban némi csúfondárosság is. Ha valaki valakit csúfol, azt Somogyban régen úgy mondták: csufú. Ha

ezt a csúfol jelentésű tájszót kettévágjuk és a második tag végének magánhangzóját lerövidítjük, megkapjuk Takáts Gyula öregkori, másvilági alteregójának kínaivá maszkírozott ős somogyi névalakját.

A Csu Fu által érzékelt idő, ha nem is gyökeresen más természetű, mint a korábban megéltek, új, eddig beláthatatlan horizontok felé tágul, ugyanakkor átértelmez minden előzményt is. Csűrös Miklós Takáts Gyula költészetének alapképletét kutatva Heidegger Szophoklész-értelmezését idézi: „Amíg a kegynek ez a megértése tart, addig sikerül az embernek az istenséghez mérnie magát. Ha megtörténik ez a mérés, akkor az ember a költőinek a lényegéből költ. Ha megtörténik a költői, akkor az ember élete – ahogy Hölderlin utolsó versében mondja – ’lakozó élet’.” Csakis akkor lehet életünk „lakozó élet”, ha tudatában vagyunk annak, hogy isteni téridőben valósul meg.

Azt az isteni fény, tér, idő rezzenetet, amit Einstein matematikai képletek csapdájába igyekezett zárni, Csu Fu nem is akarja tudni, úgy gondolja, hitelesebb, ha érzi:

*Csu Fu, ha este lett,
nem gyújtott soha mécset
s a kérdésemre így felelt:
– A mécs kis kört világít,
de nézd csak, a sötét
átfényli az egészet.*

(*Esti beszélgetés*)

Ez már a nemlét közeli állapot, a semmivel való barátkozás.

*Hogy Csu Fu él-e még,
kérdézték tőlem a minap.
Főlnéztem... Láttam a hegyet.
(...)
'Ha nem süit,
akkor is ragyog.'*
*Csak ennyi volt és kezén
tartotta Csu Fu a napot.*

Igen, ez az a pillanat, amikor talán a költő sem tudja: „ő vagyok-e én, vagy én vagyok-e ő?” Ki az igazi jelenvaló, a létben gyökerező, vagy a léten túli felé tévelygő én? A mindannyiunkra váró búcsú pillanata ez, de a költő a tragédiát csúfondáros derűvel oldva, távoztában Csu Fu kezébe adja, és felmutatja nekünk vigasztalásul elmúló létünk lényegét, a Napot, miközben ugyancsak költőmása szavait idézve próbál a sötéttel is megbarátkozni, megbarátkoztatni, a sötéttel, amely „átfényli az egészet”.

CSÍKI ANDRÁS

Add meg

*Mennyi a dolgom s mi jut eszembe,
Rímekbe vagyok magam is szedve,
A sorokhoz bújok e fázós testtel,
S Attilát mondom játszós kedvvel,
Állatnak van ingyen kedve,
aki nem ád, az a medve...*

*S azután felmondom Adyt,
Mint gyenge fércet fölszakít,
Hogy különös nyár éjszaka volt,
S látom Csucsát, hol kóborolt,
Agyában a felrobbant zsenialitás,
A nyugati bálvány, s a keleti áldozás...*

*És Gyuri bácsit hallgatom – mondja, csak mondja,
Budapest, Firenze, Párizs – a szépség bolondja,
Hogy ugyan hogy is maradna veszteg,
Az ember, kinek az élet így volt a legszebb,
És lassan elindul és görcsöt old, hogy
...vérembe folyt a vörös telihold...*

*Aztán itt a város főterén a bronzszobor,
Ha arra járva köszönök, ő visszaszól,
Tudod, hogy a Nap barátja voltam?
De csak kijelent, mindig állítva a jelent,
Tintájába hiszen belefürdött a nagyvilág,
...hányszor álmodtam Dsuang Dszi-t tovább*

*És jönnek, jönnek mindnyájan sorban,
Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, s onnan
Valami ősi tűztől szikrázó panteon,
Juhász és Illyés, magamból kikelve szavalom,
És így szabad ez élet, fölnyújtom két kezem,
Add meg hát nekem boldogabb énekem!*

SZENTMÁRTONI JÁNOS

„Idegen fagyban a zászlótartó”

Nagy László jelenléte
a legújabb magyar költészetben

(Vázlatpontok)

„Nézd el törpeségem megkésett bölcsességeit, / de a költészet embermagasságú hidegében / nincs miért kölcsönözni páncélsúlyú szárnyat. / Reklámok fondorlatosságával ha felépül a vers, / nincs hitem mögé látni: / ikonragyogású istállóid ünnepébe.” (Gyónás Nagy Lászlónak) – írta 1998-

ban egy huszonegy éves költő, Oravecz Péter. Legjobb s talán egyetlen barátom akkortájt, akivel éjszakákat töltöttünk a kamránk mögötti tűzrakás körül zseblámpafényben, könyvek fölé görnyedve, mert azt hittük, hogy a gyermekkori hazátlanság gyötrelmét, a szellemi-lelki otthonkeresés viszonytagos zarándokútját s a külvilág egyre két-

ségbeejtőbb méreteket öltő pusztulását csak a vers enyhítheti, segítheti, lassíthatja le bennünk. Ezeknek az éjszakai felolvasásoknak egyik állócsillaga mindjárt az elején Nagy László lett. Még úgy is, hogy éreztük, mi nem fogunk tudni olyan erővel hinni az emberben és a világ-egész rendezettségében, mint ő, az utolsó költőnk. Talán mert kisebb a hajó s alacsonyabban az árbockosár, ahonnan fölmérni igyekezzük emlékeinket és korunkat. Talán mert sokkal kisszerűbb, ám nem kevésbé tragikus jelenségekkel kellett szembenéznünk, amelyek manapság érik el végpontjukat: a városi galambok szaporodási ütemében sokasodó emberroncok tömegével, a csontjái lecsapolt, fölزابált földgolyóval, egy szellemileg kiürített társadalommal, mi több, civilizációval. Talán mert már nincs falu, hol a zseni fölveti fejét, s átvág a rengetegen, kezében fűzfáissal, amely sokáig veszélyesebb fegyvernek számított, mint a bot vagy a kard. Talán mert a város se más köröttünk, mint Ninive, amelynek egyre fülsüketítőbb mentőszirénájában, ökölharcában, plázákba gyömöszölt idegbajában szinte már láthatatlan pont a költő,

aki mint Jónás, legszívesebben elő se mászna a cethal gyomrából, mert tudja, hogy ebben a zajban és ürességben az igaz szó már mit sem ér. Persze akkor még nem gondolhattunk mindebbe bele ennyire tudatosan, hiszen legelőbb a magunk démonaival kellett megvívunk csatánkat – de torkunk mélyén bizony nem egyszer megéreztek a vereség ízét. Zsigereinkben az eleve elbukás reménytelenségének katarziszt. Lehet, hogy abból lesz költő, akit ez az iszony nem két vállra fektet, hanem lábra lök? Nagy László ilyen volt, rendíthetetlen állt a zajlásban a „halálraítéltek fenségével” (*Éljenek a fák*), s mi áhítattal csüngtünk, kapaszkodtunk világpogogató metaforáiba.

Pár évvel ezelőtt egy folyóirat felkérésére a következő sorokat jegyeztem le: „Nagy László ma is eleven jelenlét. Az erkölcsi feddhetetlenség, a hazáért, embertársainkért való aggódás, a nyelvi bátorság és kísérletező kedv...: mindmind olyan értékek és tartalmak, melyek – manapság tűnjenek bár utópisztikusnak vagy anakronisztikusnak – minden időben hitelesnek és aktuálisnak tart-

ják meg alkotójukat. Önmagukban sem lehet elvitatni Nagy Lászlótól ezeket az értékeket, melyeket a beléjük vetett hit időnkénti elbizonytalanodása tett még embe-ribbé – hát még ha utolsó korszakának (melyet halála avatott utolsóvá) költői megújulására tekintünk (gondolok itt például a pátoszt háttérbe szorító szürreális, asszociatív prózaversekre, a képversekre, a verzállal szedett kiszólásokra stb.) És az is tény, hogy egyre több induló költő próbálgatja újra ezt a hangot, a reflexszerű elutasítás helyett inkább felülvizsgálja, mi folytatható az örökségből és mi nem.”

Ezt a gondolatmenetet a mából még inkább megerősödni látom, ezt próbáltam érzékeltetni Oravecz Péter versidézetével. Egyértelműen kimutatható, s egy nagyobb ívű tanulmányban bizony a közeljövőben fel is kell majd térképeznünk, hogy a rendszerváltás után, főleg a kilencvenes évek közepén indult nemzedéktől kezdve egész a mai húszévesekig fokozatosan erősödnek a Nagy László-i hagyományok folytatására tett kísérletek, s ez a tendencia belátható időn belül nem fog megszakadni, sőt. Hogy miért nem? Mert egyre

nagyobb szükségünk lesz az ő magatartásának, hitének példaértékére. Ha az univerzum úgy működik, hogy hol összesűrűsödik, hol szétrobban, hol megint összerándul..., tehát pulzál, miért működne másképp az ember? Az elmúlt húsz-harminc évben szinte minden érték atomjaira hullott szét körülöttünk. Egyre inkább szomjazunk majd rájuk, mert képtelenek vagyunk tartósan rendszertelenségben, káoszban élni. Birodalmak ropantak össze tőle. S érzik ezt a költők is, akik megannyi nyelvi forradalom, esztétikai lázadás, filozófiai útkeresés után megint csak a klasszikus értékekhez fognak visszatérni, mint istenéhez József Attila, aki megkerülte érte a Földet, holott mindvégig ott állt a háta mögött. Minél inkább pereg majd szét ujjaink közül az élet, s a kor, amelyben megvetni próbáljuk lábunkat, annál intenzívebben lobog fel bennünk az igény, hogy a hagyományok gyökérzetében megkapaszkodjunk, belőle új törzset, lombot eresszünk. S hogy az elszigetelődött, önnön magányukba falazott vagy épp emigrált egyének újra közösségekben találjanak rá önmagukra. Hogy csak mást ne említsek, mint az utóbbi időben ismét fölfelé ívelő, már-már reneszánszát élő táncház-mozgalom. Természetesen hosszú út van még előttünk, hiszen a világ egyelőre madáchi verme felé menetel, s nem az Olümposzra, meglehet, hogy csak unokáink érnek a végére. De hogy ez az út létezik, azt ma már tisztán látni, s hogy végig kell menni rajta, ma már nem kérdés.

De visszatérve eredeti gondolatmenetemhez, nemcsak az figyelhető meg az elmúlt tíz-húsz évben, hogy a metaforikus, látomásos költői hagyomány új művelői indultak el a pályán, akik természetesen szerepeket, szerepeket, de újra vállalni merik indulataikat, érzelmeiket, hit és hitetlenség bennük dúló csatáját – hanem bizony egyre többen bele is kapaszkodnak Nagy Lászlóba, ki így, ki úgy. Van, aki a vállalhatatlan teher elől kihátrálva szólítja meg őt gyónásszerűen (ld. Oravecz versét); van, aki valamelyik versformáját kölcsönzi tőle saját érzelmei, gondolatai kifejezésére, esetleg parafrázisban vagy épp hommage-ban tiszteleg előtte, mint például a legfiatalabb nemzedék egyik jeles képviselője: Korpa Tamás, akinek *Nagy Lászlónak* című költeménye *Az év versei 2009* című antológiában is olvasható. De vannak olyanok is, akik megszólítják őt erejét, hitét kérve, hogy segítsen, ahogyan ő fordult annak idején József Attilához. Ha még tágabban szemlélem e folyamatot, még több találkozásra látok: Nagy Gábor morális hajlíthatatlanságában, az alságot való ostorozásában bizony őt is tükröződni vélem; Falusi Márton költői hanghordozásában és képalkotási technikájában számtalan rokon

jegyre bukkanni; s bizony még aki látszatra meglehetősen távol áll tőle, például Györffy Ákos természetfilozófiájában is fölfedezni a gyökereit. Kellemes meglepetés volt számomra a Parnasszus 2007-es Nagy László-száma, amelyben olyan ifjú költők is megvallozták iránta korábbi vagy még élő kötődésüket, akiknek költői világa ma már nem áll közel az övéhez. De említhetném a Fiatal Írók Szövetségének évente rendezésre kerülő iszkázi taborát is. És sorolhatnám még tovább a kapcsolódási pontokat, de csak egy kedves példát idéznék:

*Reggel a napfény-
menyasszony
ölében én is
elalszom.*

*Amíg a földre
nem jön éj,
halott világra
szemfödél:*

*addig én nem is
kelek föl,
álmot veszek a
szelektől.*

*Ha jön az éjjel
süvöltsék:
az est érleli
gyümölcsét.*

*Kifogytam minden
igenből,
virágaimat
szívemről*

*lelegetnék már
a férgek;
bezárja testem
a lélek.*

A vers címe *Halott világra szemfödél*. Szintén húszévesen írta egy költő Oravecz után öt-hat évvel, Székely Szabolcs. A forma pedig egy korai Nagy László-dalé (*Köd-konda támadt*):

*Köd-konda támadt
rétemre,
virágaimat
megette.*

*Már csak a betű
virágzik,
eredő könnytől
elázik.*

*Pusztá világra
jön a tél,
árvaságomra
nincs fődél.*

A hagyomány és modernség, a magyarság és európaiság szintézisét megteremtő bartóki út mindmáig a leggazdagabb, legtartósabb, legigazabb út, amin művész járhat. Nagy László többek közt ezt hagyta ránk örökül. Voltak idők s csoportok, amelyek ezt elherdálni, félresöpörni igyekeztek. Ennek a rövid korszaknak vége. Aki nem a mindenséget faggatja a létről, aki nem a mindenség hangján akar legalábbis szándékai szerint megszólalni, az csupán sűgő marad mindvégig az idő színpadán, és soha nem osztják rá Hamlet szerepét. Ez már jó párszor bizonyosodott. Tudta ezt Nagy László is, sőt ő tudta a legjobban, s bár nemegyszer kétségek gyötörték, s ma biztosan még inkább szörnyülködne, mint tette azt életében, a maga korában, két eszméből

azonban soha nem engedett. Az egyik a *részvét* az ember iránt, akit egyrészt lealjasolni lát, másrészt áldozattá válni a lealjasodó világban. S végül, de nem utolsósorban, a természetből kiszakadt, attól teljesen elfordult, önfelszámoló, fogyasztói falanszterekben rabszolgáltatott közösségek jövőtlenségét is látta, s ami neki még kezdődő jövő volt, nekünk már jelen, nyakig ülünk benne. De mindennek ellenére mindig az Egészre függesztette szemét, amelyben próbálta az embert mint lehetőséget elhelyezni, még a legelkeseredettebb pillanatokban is.

„A dobogón, ahol számárfüle nőtt már / a megváltóknak s korteseiknek, most halványan / az artista hallgat” (*Artista, havazó tartományban*). Jelenleg még ebben az állapotban találjuk a költőt, akiben *átdőfték az angyalt (Bohóc)*. Még sincs más választása, mint a pompeji örnek. Tartozik hivatásának annyival, hogy a helyén marad, akár „idegen fagyban a zászlótartó” (*Hószakadás a szívre*). Ez a másik eszme, amelyből Nagy László nem engedett. Heroikus? – kérdezik gyanakodva sokan. Nem, csak tisztességes. S ha kihúzzák alólunk végleg mindazt, amiért küzdöttünk, amit fölépítettünk, még akkor sincs veszve minden: induljunk „haza, hazának” (*Jönnek a harangok értem*).

TARBAY EDE
Betyárnóta

*Hej, betyárok, vad betyárok,
erdők kóbor, rongyos népe,
ágyatok volt nyirkos árok,
italotok urak vére.*

*Ettétek az erdők barmát,
kit elétek hajtott Isten,
vártátok, hogy égi bajszán
akkuráttal pöndörítsen.*

*Mindig mások asszonyával
csapoltátok, ami forrott,
kavartatok üstöt fával,
forróval a tüztől forró.*

*Kölykeitek határmezsgyék,
megmutatják, merre jártok,
néhanapján jut kis emlék
nékik, aztán kapnak jármot.*

*Lesznek, mint ti, vad betyárok,
erdők kóbor, rongyos népe,
ágyuk őszől nyirkos árok,
italuk uraknak vére.*

Kakasszóra

*Csak a kakasszó. Még a falu alszik.
Az erdőből madarak ébredése.
És mozdulatlan harmat a fűvön.
A pára lomhán mászik ing zsebébe.
Borzong a bőr a parazsak nyomán.
Akár a vesztett éden, a hamu.
A tetté való étvágy már sovány.*

Hatványozás

*A pillanat, a felfüggesztett mozgás,
a csend, akár a süketszoba csendje,
ahol egy hangot némasága formáz,
és csobbanás taszít a végtelenbe,
a szembogár is nyitva vagy bezárva,
az érfalakban semmi lüktetés,
tenger sziklás partján torony-lámpa,
az irányt adó automata-kéz,
a villámlásból fakadt rövidzárlat,
és bezárt ajtón lépcsőházi fény,
ahogy az ostor ló bőrére támad,
kétkelés az emberek hitén,
a filmszalagon sörényes ló vágat,
golyó a szívbe, vér száj szegletén.*

MANGASI SIHOMBING

*Duna VI.**Ima egy fogoly királynőért*

*Botrányos hírekkel ostromolsz,
 Bölcs folyam.
 Zokogó tücskök, békák, halak,
 Bivalyok és tigrisek hömpölyögnek
 Benned némán,
 Jajuk ott rekedt napkeleten,
 S csak kereng, kereng a néhai éden,
 A legyilkolt idill tengerpartja körül.
     Tudom, barátom, tudom én,
     Ázsia szökevény fellegei súgják,
     Azokat látom most tükrodben is.
     De tudd meg, nemcsak ők,
     Roppant elefántok, komodói sárkányok
     Dübörgik le az önkény, a börtön pokláig,
     Sasok, sólymok vijjogják világgá a vágyat:
     Szabadságot a hős királynőnek!
 Ám ki haramia, süket és
 Vak az mindenkor, mindenütt.
 Vagdossa akár királynő nyelvét
 S köttesse ki bár bírái elébe –
 Nincsen világ, se földi nép,
 Nincs lélek, mely megnyílna annak,
 Még ha szó, még ha igazság sincs immár,
 Mi ne előtte hajladozna.
     Előtte, ki
     Koronáját elorozta,
     Száját teletömte,
     Lábát béklyóba verte,
     Csak mert
     Embernek nézi az embert.
 Hát ország ez így?*

*A dzsungel törvénye fütyül az
 Igazságra,
 Szemét kiszúrja,
 Fülét levágja,
 Száját beveri a jognak,
 Szemétre veti a zsarnokság
 Bírálhatatlan parancsa szerint,
 A néma sóhajok,
 A betiltott könnyek
 és az időközben hazatért férje mellé.
 Hát mit tartogat még ez a rémuralom?
     Despoták, banditák,
     Magukból kifordult férfiak
     Töltik ocsmány vágyaikat
     A rabságban megöszült királynőn,
     Bezzeg a harcmezőt elkerülik.
     Ó, mily hitvány regiment!
 Ám nincs az a gyalázat, melynek tüze
 Elforralná vérének, annak,
 Ki rabságával is
 A szabadság örök eszményét hirdeti.
 Igen, szikla-hitű asszony,
 Ki állod még az idő próbáját,
 Fohászkodom, imádkozom érted.
     Lelked békessége
     Maradjon velem mindörökké.*

**Debreceni István nyersfordítása alapján
 fordította Léka Géza**

FÁTYOL ZOLTÁN
A szegénység útjelző kövei

(César Vallejo emlékének)

*

*A szegénység útjelző kövei fehér tolulások az arcon,
 a szemalatti ráncok, mint marsbéli vízmosságok:
 test és lélek között vonulnak valahol,
 az időn kívül, minden időn túl már; megbecsülhetetlen
 távolságokban kataklizmák nyomait őrzik a kiütések,
 néha fehérek, néha mint a ledarált húsé;
 semmi másra nem emlékeztet ez a befelé ömlő önszín.
 A lélek darálódik hússá a nyomorban,
 pépesen, mint massa kenődik az elfonnyadt bőrre,
 felírja magát a felszínre formátlanul
 és örvények nélkül folyik el, megsemmisülve,
 amikor szembesül egy időre
 a könnyörtelen szájak és vastagbelek világával.*

**

*Ki vette észre, hogy a fűszál meszes edényekkel nő fel
 és elporlik végül a szélben megvadult nedveitől,
 ki látta, hogy az órák mind egyszerre nyílnak meg
 a sötétség előtt és a napvilág kétrét hajtva lehullik
 rozsdás bádoglemezként? Hol rontottuk el, mikor volt
 a pillanat, amikor a sóba mártott almák szétgurultak,
 mint a golflabdák, és elveszett az az egy is?
 (Noha eredendő bűnről illetlen beszélni koldusarcok
 és bemocskolt kenyér között.) Hihetünk-e még
 transzfigurációt – túlnézve az esti reklámfényeket –,
 ami ívet húz a testté nyútt világ meg a Lélek
 Kozmosza között, vagy nem születik többé emberi mű
 és tárgyainkat gubókba zárják az örület szelid pókjai?*

***

*Ma este Limában megszólalnak a harangok
 és kifényesedik néhány utcakő Trujillo-ban,
 mint a csillagok, önmagukból ragyogva minden irányba,
 megindulnak a harangnyelvek öntudatlan
 a szédítő perem felé, hogy konduljon az érc
 és az egykori szív, felferve időt és a miénket is megint,
 de a hangok azonnal nekivágnak az óceánnak,
 zártan, bár nem titkolózva repülnek Párizs felé,
 robajlanak a hullámok, harangzúgás és víz egybegyúrva
 közelít várost és kontinenst; vissza, vagy előre
 vonulva szárnyas kalácstól alkonnyal telt teáig,
 előre, vagy visszafelé repülnek a teljesülés felé?
 mindegy is már; ha készen az idő és megszólal a szó.*

LUIS DE LA PAZ
A vizsga

Korán eljöttem mamiért. Este figyelmeztetett, hogy hal-
kan kopogjak, és ne nyomjam meg a csengőt. Felébreszteném Auróra nővérem gyerekeit. Ezt többször elismételte, és hogy emlékeztessen rá, hagyott egy üzenetet telefonon is. A hangja nem remegett, de a gyerekeknek egy órán belül amúgy is fel kellett kelniük. Nyilvánvalóan nyugtalankodott.

Évek óta délutános műszakban dolgozom, elfelejtetem, hogy milyen az ébresztő csörömpölésére kelni. Anyám valószínűleg miattam, és nem a gyerekek miatt nyugtalankodott.

Régen nem keltem fel ilyen korán. Ha jól emlékszem, utoljára taval, amikor Washingtonban jártam. Ki akartam használni az időt, az első, reggel hat után induló járatra váltottam jegyet.

Mami már útra készen várt. Kék kosztyűmöt vett fel, gyöngysort, és az ünnepélyes alkalmakra tartogatott karóráját és gyűrűket. Frissen fürödve, illatfelhőben állt az ajtóban.

– Nem fogadásra megyünk! – mondtam.

Nem szoktam megcsókolni anyámat. Nehezemre esik pusztítani neki, mégis sajnálom, ha elmulasztom. Egy napon nem lesz itt többé. Az egyik nővérem apánk temetése alatt végig szipogott, hogy mennyire szerette volna megcsókolni, és hogy mégsem csókolta meg. A koporsóban pedig már kemény volt és hideg.

Amikor elindultunk, éppen csak hajnalodott. Már világos volt, de bujkált még egy kis félhomály, ami nehezítette a vezetést.

– Égnek a reflektorok? – kérdezte anyám. Mindig figyelmeztetett, valahányszor piros lámpa közeledett. – Azt hiszem, tudok vezetni – mondta. – Nem nehéz: D-re állítod a sebességváltót, és lassan mozgatod a kormányt. Meg kellett volna tanulnom, de öreg vagyok már, és ti úgysem vennétek nekem kocsit.

Anyám megállás nélkül beszélt, és mindenben, amit csak mondott, nevetett. Ezt a kommentárt is tréfásnak találta. Csak akkor hallgatott el, amikor a közlekedési híreket sorolta a rádió. A 826-os sztrádán, a 103-as kijáratnál történt egy apróbb baleset.

– Csak nem Éva? – kérdezte. – Minden reggel ezen az expresszen érkeznek!

Megnyugtattam: Miami-ban sok ezer autó van, és nem mondták be, hogy milyen márkájú kocsit ütközött, sőt még azt sem, hogy nő vezette-e. Csak akkor csillapodott le, amikor megszólalt a telefon, és éppen Éva jelentke-

zett. Mindenféle varázsszavakkal, amit csak ők ketten értettek, sok szerencsét kívánt a vizsgához, és arra kérte, hogy ha minden jól ment, azonnal közölje vele.

– Gondolod, hogy sikerülni fog? – kérdezte tőlem látszólag nyugodtan.

Mindig bosszantott, hogy megpróbálja elkendőzni a gondjait. Kerülgette őket, mentségeket keresett csupa olyasmiért, amit a fiai minden ellenvetés nélkül és azonnal megtettek volna neki. Már belefáradtam, annyit ismételtetem, de nem, folytatja tovább, nem tanulja meg.

Megkérdeztem, hogy fél-e.

– Nem – felelte, de ez felért egy igennel.

– Ne nyugtalankodj, át fogsz menni. Ha nem, akkor is van egy második lehetőség. És ha minden szakad, és megvonják a segítyt, van hat fiad!

Hallgattunk. Amikor újra megszólalt, azt mondta, hogy a legfontosabb a *medicare*, a betegbiztosítás, egy idős ember számára az orvos a legfontosabb, és a *medicare* nélkül a doktornőt se tudja kifizetni.

– A doktornő egy közönséges bűnöző! – mondtam. – Rajtad is milliókat keres!

– Hogy mondhatasz ilyet, fiam! Ez egy nagyszerű nő, akinél első a beteg. Csak hát itt nagyon drágák az orvosok és a gyógyszerek.

– Egy bűnöző! Nem emlékszel, amikor időpontot kértem tőle, és nem adott, amíg nem ellenőrizte a biztosításomat? Ilyen fontosak a betegek neki...

– Meg kell értened. Ez az üzlet.

– Az orvosi ellátás nem *business*! – jelentettem ki, hogy lezárjuk a témát. – Szolgáltat, érted? Emberekkel dolgozik, és nem krumplival.

Nem felelt, tudta, hogy bármit mond, tovább támadom az orvosokat.

Jól tettem, hogy korán elmentem érte. Ilyenkor reggel pokoli a forgalom a belváros felé. A 27. avenidán két karambol is volt, a felvonóhid pedig a szokottnál is tovább nyitva maradt. Amikor balra fordultam a Flagleren, teljesen elvakított a nap. Lassabban kellett vezetnem, nincsen ernyőm a vezető felőli oldalon.

– Ha nyerek a lottón, mindegyikőtöknek veszek egy új kocsit!

Rásandítottam. Legszívesebben azt mondtam volna, hogy már éppen elég nagyban játszik, és hogy legközelebb biztosan kihúzzák a számaint, de végül nem szólaltam. Nem akartam túl nagy fontosságot tulajdonítani ennek a szenvedélynek, ami mindnyájunknak éppen elég gondot okozott.

A belvárosban elviselhetlenné vált a dugó. Az emberek ide-oda futkostak, biztosra vettem, hogy nagy részük későn ér be a munkahelyére. A Miami Avenue és az Egyes közötti utcácskában közel tíz percet ácsorog-

tunk, mert elromlott egy kocsi. Egy *homeless* – ezekből van errefelé egy rakás – élm ugrott, hogy hátha fellököm. Nem járok gyakran a belvárosban, de ismerem ezeket az öngyilkosokat, akik nem a halált keresik, hanem a biztosítók pénzét. Számítottam rá, hogy élm fog ugrani.

– Valahányszor reggel kell vezetnem, meggyőződöm róla, hogy az egyetlen értelmes munkaidő délután van, három és tizenegy között.

– Hihetetlen, hogy Miami-ban csak a belvárosban látni gyalogosokat. Keresztülmehetsz az egész városban, és egy lélekkel sem találkozol. Itt meg! – mondta mami csodálkozva.

Nem járt messze az igazságtól. Coconut Grove szórakozónegyedét és a tengerpartot, Miami Beach-et kivéve ez egy fantomváros, sok ezer autóval, amelyeket az utóbbi időkben inkább nők, mint férfiak vezetnek. Megmondtam volna maminak, hogy ha működne a közúti közlekedés, nem is vezetnék. De erről már annyit beszéltünk, hogy a könyökömön jött ki.

Egy autó itt Miami-ban munkaeszköz, nélküle mozdulni se lehet. Megértem anyámat: nem tanult meg vezetni, és most panaszkodik.

Már kivilágosodott, eloltottam a lámpát, nehogy cserbenhagyjanak az akkumulátorok. Nem először történt volna. A Brickell-hidat felvonták, mire odaértünk. Ebben a zónában még nagyobb volt a dugó, autók tömege várta, hogy leengedjék a hidat, és utána ki merre lát!

– Még sok van hátra? – kérdezte szorongva. – Tíz perc múlva ott kell lennünk a túloldalon.

Tulajdonképpen közel voltunk, éppen csak át kellett jutnunk a hídon, de ez óráig eltarthatott. Bevágtam a jobb oldali sávba, egy nő elé, aki festette magát. Hosszan rám dudált, és mutogatott, amikor látta, hogy a tükörből figyelem.

– Már itt vagyunk, mami! – mondtam, és láttam, megnyugtatja, hogy pontosak leszünk, fölösleges az aggodalom.

A bejáratnál kivettem, és parkolót kerestem. Azonnal megjelent egy biztonsági őr, aki köszönés helyett közölte, hogy a parkolás hat dollár, ami sokaknak, beleértve engem is, egy kisebb vagyon. Siettem, ezért tiltakozás nélkül odaadtam.

Anyámat a falnak támaszkodva találtam. Körülötte a tömeg a portásnak nyújtogatta az idézéseket, aki megpróbált védekezni a tolókok és a mankók rohama ellen. Mami azt mondta, hogy ott *hátról* elkezdődött a fájdalom. A *hátról* azt jelentette, lent. Ez a rosszullét arra kényszerítette, hogy megálljon, bárhol legyen, és egy pillanatra kifújja magát.

– Nagyon fáj?

Megrázta a fejét, de a száját összeszorította, és hétrét görnyesztette a kín.

– Mami, nagyon súlyos vagy. Ha nem fogysz le, egyre erősebb lesz a fájdalom.

Rám nézett, mintha azt mondaná, hogy minden rendben van, és sürgetett: mehetünk.

Félretoltam az embereket, utat nyitottam neki, megmutattam a portásnak az idézést. Felkészültem, hogy mit mondok, ha nem hagy bemenni, de erre nem került sor. Átmentünk egy fémdetektoron, azután egy szűk és zajos lift következett, ami mintha minden pillanatban meg akart volna állni. Egy hosszú folyosó végében állt az asztal, ahol le kellett adni az idézéseket. Végül egy terem. Leülhetett az ember és várhatta, hogy szólítják.

– Félek – mondta, most először.

– Nincs mitől – feleltem neki hanyagul. – A vizsgád spanyolul van, és tudod a válaszokat.

– Tegyel fel néhány kérdést! A legnehezebbeket!

Nem volt jó alkalom a kérdezgetésre, de nem akartam elvenni a kedvét. Hátha ez segít neki.

– Ki választja az Egyesült Államok elnökét?

– *The people*.

– Nem, a választmány! De te már elmúltál ötvenöt éves, és több mint tizenöt éve vagy itt! A vizsgáztatás spanyolul folyik. Hányszor mondjam neked?

– Igen, de egy barátnőm, akit még a bevándorlási petíció idejéből ismerek, azt mondta, hogy ő...

– Hallgass rám: felejtsd el, amit az a nő mondott neked.

– Jól van, no. Kezdd már!

– Mit ünneplünk július 4-én?

– A függetlenség napját.

– Kitől váltak függetlenné az Egyesült Államok?

– Angliától. Nem?

– De igen. Helyes. Hány szenátor van a szenátusban?

– Ezt tudom! – felelte mosolyogva. Büszke volt és elégedett: jól felkészült a vizsgáira. – Minden államból kettő! Összesen száz darab!

– Mindent tudsz. Ha behívna és angolul kérdezik, mondd meg nekik, hogy jogod van a spanyolhoz. És ha kellemetlenkednek, szólj ki! A többi az én dolgom – ígértem.

– Igen, kis barbárom! Minden nap jobban hasonlítasz apádra.

Miközben várakoztunk, a tisztviselők, többségükben nők, egymás után hívták be az embereket. Az interjúk – úgy tűnt – rövidek.

– Nézd ezt, szegénykét – mutatott egy öregasszonyra, aki keservesen vonszolta magát. Egy ugyancsak nehezen mozgó férfi segítette, valószínűleg a fia. Egy nevet kiáltottak, és valaki – mint kiderült az, akit hívtak – eljult.

Néhány perc múlva megérkeztek a mentők, hordágyra fektették és elvitték. A kísérő hiába tiltakozott. Úgy tűnt, a sorszámukkal együtt elveszett a remény is, hogy az Egyesült Államok polgáraivá legyenek.

– Borzasztó! – súgta a fülembe mami. – Amit ezek az öregekkel csinálnak! Isten nem fogja megbocsátani nekik.

Igaza volt, de úgy látszik, nem értette, hogy ő maga is az áldozatok közé tartozik. Az az igazság, hogy anyám sokkal fiatalosabb volt, mint a többiek.

Még nem mentek el a mentők, amikor egy aggastyán következett. Olyan rossz állapotban volt, hogy valószínűleg nem éri meg azt a napot, amikor a zászlóra is fel kell majd esküdni. A kerekesszék oldalából zöld henger állt ki, a tetején csövekkel, amelyek egyenesen az orrába vezettek. Fogatlan szájával tátogva próbálta segíteni a masinát, aminek ezek szerint az oxigént kellett volna pumpálnia. A jelenetet az amerikai zászló tette ünnepélyesebbé, amit valaki az öreg jobb kezébe dugott. Már alig volt itt. Sokkal inkább odaát, a túloldalon.

Megcsókoltam anyámat. Szótlanul nézett rám. – Vannak még nálad is rosszabb állapotban – súgtam.

Megfogta a karomat és magához húzott.

Egész délelőtt nem került sorra. Egyesek szerint leálltak a számítógépek, mások azt magyarázták, hogy a mentők miatt késnek a hivatalnokok. Ennek persze nem volt sok értelme, mégis körbejárt a zsúfolt teremben. Vissza kellett tartanom magam, hogy ne menjek előre megkérdezni a késedelem okát. Mellettem azt suttogták, hogy az információnál ülő férfi egy goromba alak. Inkább nem tudakoltam, nehogy ártsak vele maminak. Ilyen körülmények között minden lehetséges. Végül is hatalmukban áll elfogadni vagy visszadobni egy beadványt. Valami mindenesetre történhetett, mert a mozgás lelassult, és ki tudja, az ebédidő közeledtével még tovább lassulhat.

– Hozz egy pohár vizet, be kell vennem a tablettáimat.

Találtam egy csapot, papírpoharat hajtogattam, beleittam.

Sehogyan sem akart véget érni a várakozás. Kiszámoltam, hogy az interjú, az út anyámhoz, majd hozzám, átöltözni és bekapni valamit, indulás a munkahelyemre, úgy, hogy háromra ott legyek... az eredmény: máris telefonálhatok, hogy késve érkezem.

– Éhes vagyok – törtem meg a csendet.

Nem tudtam, mit gondol. Az tűnt a legkézenfekvőbbnek, ha mindenféle butaságokat mesélek neki. Így nem fogja észrevenni, hogy milyen nyugtalan vagyok. Egy haiti fekete protestálni kezdett, kihívatta az irodavezetőt, egy másik haitibelit. Amint beszélni kezdtek, átváltottak angolból kreolba. Nem értettem semmit, néhány angol kifejezést legfeljebb, de a vita elmérgesedett.

Délben egykor, öt órával az idézés időpontja után végre behívták mamit. Most ő volt, aki megcsókolt.

A parfümje illatából már semmi se maradt. Felsegítettem, megigazította a ruháját, kezét a hajához emelte, és rámosolygott a nőre, aki olvasta a nevét.

– Ön nem jöhet be, szenyor! – mondta spanyolul az immigráció hivatalnoka. Ezt tudtam magamtól is.

Eltűntek egy ajtó mögött, megnéztem az órát, és anélkül, hogy tudnám, mit csinállok, elhadartam egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet, hogy jaj, Istenem, csak el ne húzzák mamit!

Az ablak alatt jól látszott a parkoló és az emberek, akik a tűző napon várták a hozzátartozóikat. Az utcában az egyetlen fa alatt keresett árnyékot a sokaság. Távolabb egy árus is adott némi menedéket az óriási ernyő alatt, amit a kocsija fölé nyitott. Ekkor zokogás törte meg a csendet. Két asszony ölekezett: valamelyikük megbukott.

– Most mit csinállok? Nincsen más bevétel! Nincsenek gyerekeim, özvegy vagyok. És nagyon beteg. Isten bizony nem dolgozhatok! – kiabálta az áldozat, miközben a barátnője sírva vigasztalta őt.

Egy biztonsági őr odament hozzájuk, és a kék papírra mutatott:

– Ezzel az irattal visszajöhet. Van még egy lehetősége. – A sírás nem maradt abba. Az állampolgár-jelöltek szótlanul, rokonszenv és indulat nélkül figyelték a jelenetet. Közülük is sokan a kék nyomtatvánnyal kezükben jönnek majd ki a vizsga után.

Egy González-t hívtak, de a bemondó angol akcentussal, hibásan ejtette ki a spanyol nevet. González meg is érdemelte: a legutolsó divat szerint, a fiatalok bűnözők módjára öltözött, borotvált koponya, bő ing és harmonikanadrág, fülbevalók, aranyfogak, rágógumi és sötét szemüveg. Az elmaradhatatlan tetoválás a jobb kéz ujjai között. Az ilyeneknek nem meglepetés a kék papír.

Mami már húsz perce volt bent. Szólitották az oxigénpalackost is. Amikor az alkalmazott közelébe ért, az, aki tolt a kocsit, nagy nehezen felemelte az öreg kezét, amiben az amerikai zászlót tartotta, és a portásra szegezve szemét síró hangon azt kiáltotta: *please!*

Lent az utcán néhányan futni kezdtek az autók felé, ahol egy rendőr bírságokat osztogatott. A hírhedt González nem maradt bent sokáig, alig néhány perc múlva méltatlankodó *fuckokat* osztogatva megjelent. Azt is igazolnia kellett volna, hogy katonai szolgálatra jelentkezett.

Mivel csak egy tantuszom volt, a testvéreim helyett a munkahelyemet hívtam, hogy késni fogok.

Mami mosolyogva jött ki, lassan, rám szegezve szemét, de engem nem győzött meg ez a mosoly. Kezében a kék papíros. Megcsókoltam újra, ma több csókot kapott tőlem, mint egész életében. Nem kérdeztem semmit, tudtam az eredményt. Belém kapaszkodott, és elindultunk a felvonó felé.

– Lefelé nem vehető igénybe! – mondta egy felügyelő, aki ott termett egy pillanat alatt.

– Anyám nem tud gyalogolni! – feleltem. Végül, rövid szóváltás után megengedte, hogy legalább anya használja a liftet.

Amikor utolértem és beültetem a kocsiba, elmesélte, hogy a tízből kilenc kérdésre helyes választ adott, de nem emlékezett rá, hogy ki írta a himnuszt. Én sem emlékeztem, pontosabban fogalmam se volt, hogy ki az ördög írhatta ezt az átkozott szöveget. Mami megkért, hogy keressük ki a könyvből, mielőtt útnak indulunk.

– Istenem, mennyit tanultam! – mondta. – Majdnem egy évig készültem, és most egyetlen kérdés miatt... Megkérdezték, hogy mi az a *Bill of Rights*. Még a tizenhárom kolóniát is felsoroltam, pedig ezek az angol nevek nehezek... de hogy éppen a himnuszt... Míg a könyvben kerestem, megnyugtattam, hogy a vizsga másodsorra már egészen biztosan sikerülni fog.

– Nagyon szigorúak – jegyezte meg halkán, mint aki magában beszél. – Tudod, mit mondott? Hogy nála ma senki se ment át! Mit szólsz ehhez?

– Francis Scott Key-nek hívják – mondtam, és gázt adtam, hogy mielőbb elhagyjuk ezt a helyet.

– Na nézd csak! – válaszolta. Azután hosszú ideig nem beszélt.

A 95-ös útra tértem. Nyomtam a pedált, a gumik csikorogtak, és mami megkért, hogy lassítsak egy kicsit, a munkahelyemről már mindenképpen késni fogok.

A késést már megoldottam. Az idegesített, hogy semmit se tehetek érte.

– Mikor van a következő időpont?

Elővette táskájából a kék papírt, és felolvasta, hogy május 15-én. Rögtön hozzátette, hogy ezen a napon halt meg nagyapa. Átváltottam a 836-osra, majd lekanyarodtam a 27-es kijáraton. A telefon szüntelenül vibrált a nadrágom zsebében. Kikapcsoltam, nem volt kedvem beszélni. Mami is rosszkedvű volt. Nyilván csalódott, fölöslegesnek érezte magát.

– Ne törődj a segéllyel! – mondta. – Van egy kis félretett pénzem, és már nem dohányzom. Nincs szükségem apróra, ha kell valami, itt vagytok ti nekem.

Mosolyogva lépett be a házba, és egyenként felhívta a testvéreimet. Elmondta nekik, hogy mi történt. Éva rögzítőjén is hagyott üzenetet.

– Átöltözöm, hogy amikor Auróra megjön a gyerekekkel, ne piszkolják be a kosztümömet – mondta, és becsukta a szoba ajtaját.

Jól ismerem őt. Odamentem és hallgatóztam, úgy, mint harminc éve, Kubában, amikor egy taxin hazahozta Abiliót, az unokaöcsémet, akit deréktól lábfejig gipszbe rakott az orvos, hogy kiigazítson valami csípőficamot. Akkor is, mint most, erős maradt az utolsó pillanatig. Azután összeomlott.

Bent sírt a szobában.

– Megyek, mami! – kiáltottam választ se várva. Tartottam tőle, hogy most meg akarja köszönni a segítségemet, de nem tudtam volna elviselni.

Ferdinandy György fordítása

NÉMETH ANDRÁS

Erőleves a kórházban

A korty mögül kibuggyan az ember.

Út a szomjúságához.

Még ha többször áldoz

rád időt a sivatag, a tenger,

a homok, a só, a keselyű szárnya

angyaltoll pihéit

hazudja, de szépít

kiszolgáltatottságon árva

csészéd, gőzölögve,

akár a komposztgödörben avar

langy párája szökne

saját büze elől, illatokhoz,

és fűszer se csavar

ki könnyet belőled,

csak a zsirtükröddel megbarátkozz.

VÁCLAV PANKOVČÍN

Kapsz tőlem egy teveszór táskát

A spanyol Futura légitársaság Prága–Las Palmas útvonalon, düsseldorfi átszállással közlekedő Boeing 737-es járata két órát késett, és ez volt az első gép, mely megkapta a leszállási engedélyt. Az összes többi átirányították az afrikai Marakésbe. A szigetek légterében olyan vihar dúlt, amelyre ötven éve nem volt példa, de ezt sem Dávid, sem Zdenka nem tudhatta. A repülőgép időnként légörvénybe került, és a kijelzőn megjelent a felirat, hogy csatolják be a biztonsági öveket, egyébiránt a repülés nyugodtan zajlott. A turistaosztály dohányzó részlegében ültek. Dávid whiskyt kortyolt, Zdenka pedig egy divatmagazint lapozgatott. Ötéves házasságuk alatt ez lesz az első igazi üdülés, ha nem számítjuk a balul sikerült görögországi nászutat, amikor egy civakodó család úgy rájuk tapadt, hogy két héten keresztül nem tudtak tőlük megszabadulni.

Most már feltűntek előttük a Kanári-szigetek, és Dávid alig bírta kivárni, hogy Las Palmas-ban legyenek. Számításai szerint már egy órája le kellett volna szállniuk, ám a gép még mindig tízezer méteres magasságban repült, és semmi sem utalt arra, hogy ereszkedni készülne. A motorok egyhangú zúgása elálmosította, így hát letette a poharat, és kényelmesen elhelyezkedett az ülésen.

Zdenka a napozókrémekről szóló cikket olvasta.

Akkor ébredt fel, amikor a repülőgép lassan ereszkedni kezdett, és egy pillanat múlva mélyen alattuk, a távolban feltűntek a sziget fényei. Zdenka rajta keresztül az ablakhoz hajolt.

– Esik – mondta meglepetten. – Itt ugyanúgy esik.

A gép simán földet ért. Az ablakon át a reflektorok és neonok fényében látni lehetett az égből alázóduló vízsugarakat.

– Nekem azt mondtad, hogy itt évente csak néhány napig esik! – csattant fel dühösen Zdenka. – Miért éppen most kell nyaralni jönnünk, amikor esik?

– Ez csak egy kis zápor – nézett ki Dávid az ablakon. Fáradtság kerítette hatalmába, szeretett volna már a szállodában lenni.

– Nem tűnik kis zápornak. Ez felhőszakadás.

– Reggel majd felkel a nap, te pedig átkozódsz a hőség miatt.

– A turistaszezonban kellett volna jönnünk, mint minden normális ember.

– Megfőttél volna. Te magad szoktad mondogatni, hogy nem bírod a hőséget.

December volt, és a prospektusok szerint a levegő hőmérséklete elérheti akár a harminc fokot, ugyanakkor bizonyosan nem süllyed húsz fok alá.

Kinyíltak az ajtók, és a szőke, alacsony, telt keblű légikisasszony megkérte az utasokat, hogy szedelőködjének. Dávid és Zdenka a gép középső részében ültek, így aztán az utolsók között jutottak ki. A levegő meleg volt, és sűrű cseppekben ömlött az eső. Mindenki rohant a kikanyarodó reptéri autóbushoz.

– Látod, ha esik is, meleg az idő – mondta Dávid a buszban. Prágában mínusz öt fokban szálltunk fel, a repülőteret hó borította.

Az ő gépük utasain meg néhány alkalmazotton kívül jóformán senki nem bolygatta a tranzit nyugalmát. A csarnokban fojtó volt a levegő, és amíg vártak a csomagokra, Dávidnak eszébe jutottak az orosz városok vasútállomásai: ott volt ilyen bűz, csak még áthatóbb.

Még mindig esett, amikor kiértek a repülőtéren előtti várakozó autóbushoz, ám mire a Playa de Maspalomas melletti Palm Beach hotelnél leköszálódtak a sziget délnyugati részén, a felhők már széteszlettek, és fényesen ragyogott a hold.

– Látod – mondta Dávid. – Reggelre kiderül.

– Hagyjuk már az időjárást. Pokolian fáradt vagyok. Forró fürdőt akarok, és aztán ágyba bújni. – Elnevette magát.

– Hát itt vagyunk, érted? Öt év után végre egy igazi üdülés!

A 703-as szobát kapták, kilátással az óceánra, egy pálmaligetere és a világítótoronyra, melynek fénye három-négy másodpercenként végigsöpörte a helyiséget. Nem akaródzott nekik kicsomagolni, a késői vacsorára sem mentek le, csak kiültek a teraszra, Dávid sört bontott, Zdenka pedig megevett egy banánt.

– Szép itt – mondta. – Örülök, hogy éppen itt ünnepeljük meg az ötödik évfordulónkat.

– Én is.

Reggel korán ébredtek. Dávid elhúzta a nehéz függönyt, mellyel éjjel a világítótorony átható fénye ellen védekeztek, és kitérte a terasz ajtaját.

– Mondanom kell valamit.

Zdenka a fürdőszobában volt.

– Ne mondj semmit.

– Megint esik.

– Tudom. Miért sütné a nap, ha egyszer eshet?

– Na mindegy, ne rontsuk el az üdülés első napját. Még van időnk élvezni a napot. Mi lenne, ha elmennénk kirándulni?

Zdenka nem hallotta, éppen zuhanyozott.

– Itt azt írják – folytatta –, hogy be lehet fizetni egy körutazásra a szigeten, klimatizált autóbusszal. Talán jó lenne megnézni a szigetet, mit gondolsz?

– Mit mondtál?

Dávid bement a fürdőszobába.

– Azt, hogy nincs-e kedved körbekirándulni a szigetet? Az a neve, hogy Casa romantica – nagy szigeti körutazás. Érdekes lehet.

– Ahogy gondolod.

– Akkor jól van. Reggeli után beugrom az utazási irodába.

A nagy körtúra kicsire sikerült: a felhőszakadás miatt több helyen megcsúszott a föld, így aztán csak a Los Pechosvulkán lábáig tudtak eljutni. Nem esett már, és a kávéház kilátóteraszáról látni lehetett, hogy a parton süt a nap.

– Holnap is napozhatsz – mondta Dávid, amikor látta, hogy Zdenka álmodozva nézi a tengert.

– Nem. Szép itt. Örülök, hogy eljöttünk erre a kirándulásra. Még három nap.

– Miféle három nap?

– Még három nap, és itt lesz az évfordulónk. Hogyan ünnepeljük meg?

– Nem tudom. Az ágyban?

– És az ágyba hozatjuk a reggelit, az ebédet és a vacsorát is. És valami jófajta pezsgőt.

Másik útvonalon, a sziget északi oldalán tértek haza. Erre nem voltak strandok, és ahogy közeledtek Las Palmas-hoz, az autópálya mentén vagy tíz kilométer hosszú cigánytelep húzódott. A vezető mentegetőzve magyarázta az utasoknak, hogy ez a nyomornegyed Gran Canaria szégyene, de a sziget elöljárósága nem tudja megoldani a problémát. A cigányok évekket ezelőtt költöztek ide Európa és az egész világ minden részéből, mert itt van elég élelem, meleg, így aztán a telep folyamatosan gyarapszik.

Dávid döbbenet nézte az autópályától jobbra-balra, a sziklák között szétszórt tarka viskókat. Előttük a tűznél sötéthajú emberek ültek, néhányan gitároztak.

– Óriási – mondta Dávid, mire Zdenka meglepett arcot vágott:

– Mi ebben az óriási? Ez szörnyű. Undorító.

– Nem érzed ezt a szabadságot? Sokkal inkább tesszik ez a hely, mint ahol lakunk...

– Egyedül biztosan nem jönnek erre.

– Szerintem nem veszélyesek. Békeszeretőknek látszanak. Mi lenne, ha bérelnénk egy autót, és valamikor eljárnánk tüzetesebben szemügyre venni őket?

– Úgy látom, fel akarsz bosszantani. Megörültél?

– Meg sem szólalok többet.

Kellemesen friss volt az este. Ültek az étterem teraszának kényelmes karosszékeiben, és könnyű fehér bort

kortyolgattak. Három, tarka poncsóba öltözött, hatalmas sombrero-t viselő gaucho zenélt szinte már önkívületben, Zdenka pedig Dávid vállára hajtotta a fejét. Világos volt az éjszaka, az égen hunyorogtak a csillagok, és fényesen ragyogott a telihold. Sétáltak egyet a parton, éjfél volt már, mire visszaértek.

Bementek a bárba, és áttáncolták az egész éjszakát. Hajnalban, az italtól mámoros kedvében, Zdenka arra kérte Dávidot, csináljon neki gyereket.

– Engem az anyémek akkor csináltak, amikor... hol is voltak tulajdonképpen? – nevetett, és behúzta Dávidot a szobába.

Hosszan szeretkeztek a világitótorony villogó fényeiben, a tenger zúgása, a pálmák susogása közepette, mialatt a rádióból halk spanyol zene szólt, s mire befejezték, kivilágosodott.

„Ne aludjunk még, menjünk le a partra, és köszöntjük a napot – mondta Zdenka, s ezzel elaludt.

Dávid arra ébredt, hogy valaki nyitja az ajtót – a szobalány volt. Megmondta neki, hogy nem kérnek takarítást, és amikor elment, kifüggesztette az ajtóra a NE ZAVARJANAK! táblát. Míg zuhanyozott, Zdenka is felébredt.

– Fáj a fejem, azt hiszem, túl sokat ittam – mondta, és bebújt Dávid mellé a zuhany alá.

– Akarsz strandolni?

Akart, de amikor leértek, látták, hogy minden szállodai nyugágy foglalt. Leültek csak úgy, a homokba, amikor pedig elégük lett ebből, akkor betértek a legközelebbi étterem kerthelyiségébe. Dávid sört ivott, Zdenka pedig valami színes koktélt, és nézték az óceán nyugodt tükkrét. Azután teniszeztek, estefelé pedig elmentek a homokdűnékhez, hogy tevehátra ülhessenek. Csak Dávid ült fel, ő is csak körbe-körbe forgott, Zdenka pedig nevetett rajta, hogy mennyire nem tud irányban maradni a rakoncátlanul dobáló teveháton.

– Egy életre elég volt – mondta leszállás után. – A sivatag hajója nem nekem való közlekedési eszköz.

Este ráeszmélt, hogy még mindig nem szerzett be ajándékot Zdenkának a házassági évfordulójukra, így aztán kapóra jött neki az éjszakai vihar. Reggel azt mondta Zdenkának, hogy a strand úgyis fel van ázva, a víz pedig a vihar miatt nyilván hideg; bérelhetnének egy autót, és elmehetnének megnézni Las Palmas-t. Zdenka egyetértett vele: ő is napok óta az ajándékon törte a fejét. Béreltek egy Turbo Montero terepjárót azzal, hogy ha unják magukat Las Palmas-ban, akkor felmennek a hegyekbe, és azzal elindultak az autópályán kelet felé. Jobbról pálmaligetek és luxusszállodák szárai maradtak el mellettük, balról pedig meredeken emelkedő barátságatlan, téglavörös színű pusztaság. Dávidnak már megvolt a pontos terve: először is meg-

nézik a Kolumbusz Kristóf Múzeumot, utána mennek az El Museo Canario-ba. Zdenka nem ellenkezett. Tudta, hogy reménytelen dolog lenne lebeszélni Dávidot a ház meglátogatásáról, ami Kolumbusz lakhelyül szolgált, mielőtt felfedezőútra indult; ugyanúgy hiába akarná eltántorítani a múzeumtól, ahol a sziget öslakóinak múmiáit állították ki. Persze mindez őt is érdekelte, csak éppen nem tudta elviselni, ahogy végigrohannak a tárlatokon – így aztán kedvetlenül hallgatta a hosszadalmas, gyakran unalmas történelmi magyarázatokat. Egyik múzeumban sem volt senki más rajtuk kívül, emiatt viszont a tárlatvezetők még nagyobb igyekezettel beszéltek, még jobban elnyújtották a szövegüket, amíg csak ők nem közölték velük, hogy most már fogják rövidebbre. Amikor kiléptek az El Museo Canario előtti, napfényben fürdő kis utcára, Zdenka izzadt tarkóját megtörölve csak ennyit mondott:

- Soha többé semmiféle múzeum, rendben?
- Ígérem – indította Dávid az autót.

Több mint fél óráig tartott, amíg parkolóhelyet talált a központban. Megebédelték az első étteremben, ahol helyet találtak: hallevest ettek és cápát tengerészmódra, főtt krumplival és fokhagymamártással, utána pedig fagyaltot; kevéssel múlt tizenkettő, mire befejezték. Megbeszélték, hogy kettőkor találkoznak a terepjárónál, s azzal elváltak.

Zdenka ment az áruházba, Dávid néhány percig csatangolt a városban, majd egy kis téren felfedezett egy piacot, ahol az égvilágon mindent lehetett kapni. Elvegyült a német és angol turisták tömegében, belezagolt a bolhapiac levegőjébe, és még mindig nem tudta, mit vegyen Zdenkának. Az eladók hangos kiabálással kínálgattak a turistáknak gyűrűket hamis gyöngyökkel, halcsont fésűket, láncokat, karkötőket, nyakékeket, kézi csomózású szőnyegeket, poncsókat, szalmakalapokat, kosarakat, prémbundákat, elektronikai cikkeket, horgászbobotokat, szigonyokat és bűvarkéseket; képeket tengerrel, pálmákkal, a kikötőben lenyugvó nappal, a kikötőben felkelő nappal, halászbárkákat az óceán közepén, óceánt kéken és óceánt zöldben, haragvó óceánt, tengert éjszakai holdfényben, világítótornyot viharban, hálójukat kiemelő halászok képét és ezer más, nagyrészt felesleges dolgot, melyet a turisták csak azért vásároltak, hogy vegyenek valamit.

Zdenka már két emeletet bejárt az áruházban, de még mindig nem választott ajándékot, olyant, amely neki is tetszene, és Dávid is örülne neki. Lelke mélyén sejtette, hogy Dávidnak hasonló a problémája, ezért nem hitte el, hogy éppen csak sétálni ment a városba. Végül majd úgy alakul – elmélkedett magában –, hogy én se veszek neki semmit, ő se nekem. A félemeleten, a vécék mel-

lett volt néhány telefonfülke. Előszedett minden aprót, bedobta a készülékbe, és felhívta anyját Kassán. Olyan tisztán hallotta, mintha ott állt volna mellette. Anyja meglepődött, hogy innen hívja, ráadásul fülkéből, nem akarta elhinni, hogy nem Pozsonyból beszél. Anyja ebben a néhány percben sokat fecsegett, például hogy Kassán mínusz tíz fok van és harminc centis hó, és megkérdezte, jönnek-e karácsonyra. Zdenka meg azt mondta, hogy Las Palmas-ban plusz huszonnyolc fok van, ő csak egy pólót és rövidnadrágot hord; hogy ünnepekre nem mennek hozzájuk, otthon akarnak lenni; és hogy nem tudna-e tanácsot adni, mit vegyen Dávidnak a házassági évfordulójukra.

– Vegyél neki egy borotválkozó-készletet – mondta az anyja –, az szép és praktikus.

– Hülyeség – ellenkezett Zdenka. – Tudom, mennyire nem szeret borotválkozni, azt hinné, hogy provokálom.

– Akkor vegyél neki egy inget.

– Legalább harminc inge van.

– Akkor vegyél neki... valami eredeti dolgot.

– Be kell fejeznem, elfogyott az érmém. Apát üdvözlöm!

Megszakadt a vonal. Átment az ajándék-osztályra, megvette, ami először megtetszett neki – egy kis mexikói gitárt és egy széles sombrero-t. Baromságok, de biztos örömet szerez velük.

Dávid ott állt a börtáskás standnál. Az eladó – alacsony, sötétbőrű emberke tömött bajusszal, fekete kalapban – amint észrevette, hogy a férfi érdeklődve nézegeti a kiakasztott táskákat, elkezdte ajánlgatni egyiket a másik után. „Camel, camel” – hajtogatta állandóan. Dávidnak egyik sem tetszett, de az anyaguk jó volt. Elmagyarázta az eladónak, hogy ilyen táskára gondol, de valami eredetibbre: ezek nagyon giccsesek, tucatárúk. Pontos elképzelése volt arról, hogy Zdenkának milyen típusú táskára tetszene, csak nem tudta elég jól kifejezni magát. Csaknem félórás, veszekedésig fajuló szóváltás után az eladó végre megértette, a levegőbe bökve csillogó szemmel bólintott, és vonszolni kezdte Dávidot valahová. Bementek egy virág-, festmény- és zöldségárúsokkal teli átjáróba, elhaladtak a halárosok előtt, akik jégdarabokra rakták ki az árut, ami gőzölgött a forró levegőben. Átmentek egy másik passzázsba, melyben egymást érték a kis boltok. Átfűrték magukat a vásárlók áradatán, a kirakott áruk közötti keskeny átjárón. Hideg volt itt, s a benti félhomályban aranyozott lampionok égtek mindenütt. Dávid nagyon keveset tudott spanyolul, de kísérője szóáradatából annyit kivett, hogy ez itt az igazi piac, itt csakis minőségi áruk vannak, turisták itt nem nagyon fordulnak meg.

Hirtelen rettegés fogta el: mi van, ha ez az ártatlan kinézetű cigány árus ki akarja rabolni? Ki akarta tépni a karját, hogy visszajusson a biztonságos fötérre, de az ember jelezte neki, hogy már célhoz érték.

Beléptek az üzletbe, melyet egy valamirevaló férfi két karral átölelt volna, viszont valahol mélyen bent a házban végződhetett. A legkülönbözőbb alakú-méretű lámpák világították meg, és Dávidot szorongással töltötte el, hogy kettőjükön és a rengeteg árun kívül semmi más nem fér be ide.

A cigány olyan nyelven kiabált, melyből ő egy árva szót sem értett. A függöny mögül kövér, ronda nő bukkan elő, szájában cigaretta, fején tarka kendő. Dávid kísérője lázasan magyarázott neki valamit. „Itt megveheted” – fordult azután Dávidhoz spanyolul, miután a nő eltűnt a függöny mögött. Majd barátságosan hátba veregette, s azzal távozott. Dávid egyedül maradt az aprócska boltban. Sarkon akart fordulni, hogy elrohanjon, de ekkor szétnyílt a függöny, és belépett a helyiségbe egy lány, aki megkérdezte, mit kíván.

Zdenka nem szerette a vásárlásokat, ezért amikor végre ott rejtőzött hatalmas reklámtáskájában a Dávidnak szánt ajándék ízlésesen becsomagolva, kisetett az utcára, és a közepén húzódó parkon keresztül az autó felé indult. Félreeső mellékutcában állt, az El Niño kávéház teraszával szemközt. Kényelmesen elhelyezkedett egy fonott karosszékben, egy arra járó újságárustól USA TODAY-t vásárolt, és egy idősebb camarerrától, aki karba tett kézzel támasztotta a kávéház ajtaját, fagyaltkelyhet rendelt. Ha lehetősége adódott a fagyaltozásra, soha nem tudott ellenállni. Ránézett az órájára – öt perc múlva fél kettő. Lett volna még ideje sétálni egyet a városban, de nem akarta a táskát vonszolni magával. Ráadásul melege volt. Borzalmasan meleg. Amikor kilépett az áruházból, észrevette, hogy az épület homlokzatán elhelyezett elektronikus óra hőmérője már harmincegy fokot mutat. Miután megette a fagyaltot, jeges kávé rendelt, és rágyújtott. Egy fehérnadrágos, sárga pólós német turista szólította meg. Fülében méretes arany fülbevalót viselt, a másik, egy kisebb darab pedig az orrában lógott. Megkérdezte, mennyi az idő, majd azonnal le akart ülni az asztalához, ám Zdenka értésére adta, hogy valakit vár. A német erre előkapta a gépét, és elkezdte őt fotózni, ami a máskor békés, kiegyensúlyozott Zdenkát teljesen kihozta a sodrából: felugrott, és elmondta mindennek a rámenős idegent. A férfi ugyan nem értette, de sarkon fordult, és sietve távozott. Az öreg camarerro, valószínűleg egyben a kávéház tulajdonosa, kirentott a teraszra, és megkérdezte, van-e valami probléma. „Nincs” –

válaszolta Zdenka. Maga sem értette, miért háborodott fel ennyire – talán azért, mert itt kellett várnia ebben a melegben, márpedig utált várakozni, és a toladó embereket sem szerette.

Hét éve ismerkedett meg Dáviddal. Ő színjászó volt a főiskolán, de gőze sem volt, miért. Valószínűleg szűksége volt arra, hogy állandóan kapcsolatban legyen emberekkel. Tudta magáról, hogy nem nagy színész, de a színjátszó körben ezt senki nem érezte vele. Az egyik előadás után, amikor mindnyájan meztelenül álltak a megvilágított színpadon, a zenét hatásos, de egyébként teljesen értelmetlen bekiabálások harsogtak túl, odalépett hozzá Dávid, átnyújtott neki egy csokor virágot, s ugyanezzel a lendülettel, kertelés nélkül kijelentette, hogy az alakja tökéletes, de színésznek pocsek. Erre ő sértődött arcot vágott. Másnap elment vele vacsorázni. Nem hagyta ott a csoportot, magának és az ismerősöknek is beismerve, hogy szemernyi tehetsége sincs a színészethez: a társaság szétesett néhány héttel az említett előadás után, mely egyébként a *Meztelen testek a pokol kapuja előtt* címet viselte.

Kisebb megszakításokkal két évig jártak, majd összeházasodtak egy kis fatemplomban az osztrák Alpok szelíd völgyeinek egyikében, találomra, mikor épp lefelé siklottak a faluba. A tanú a templomszolga néni volt meg egy bizonyos Jörgen, afféle falu bolondja, aki száz schilling sörrevalóért egy egész turistacsoportot levitt volna a hátán. A szülőknek elküldték a házassági értesítőket, melyet Zdenka még aznap szállodai képeslapokra írt – a recepción kért kölcsön filceket és ragasztót. Az esküvő esetén formájába a szülők közül senki sem nyugodott bele, ezért több heti sírást és családi perpatvart követően a kassai Slovan szállóban megrendezték a formális lakodalmat, melyre hivatalos volt százharmincöt felnőtt vendég, tizenkét barát, barátnő és valamivel több gyerek.

Dávidot az üzletben kellemes, bódító és ezáltal kissé titokzatos illat csapta meg, melytől szédülni kezdett. Közelebb lépett az eladó lányhoz, és újra megérezte az illatát. Gumival fogta össze sötét haját, mely a combjáig ért – Dávid ilyen hosszú haját nem látott még soha. A lány hosszú, finom ujjait a pultra helyezte, szinte észrevétlenül dobolt az ujjbegyeivel. Dávid észrevette, hogy minden ujját gyűrű ékesíti, s maga sem tudta, miért, először mindjárt az jutott eszébe, vajon lehúzza-e őket szeretkezés előtt. Zdenka („Látod! Igyekezz már!”) soha nem húzta le a gyűrűit, ami őt kissé akadályozta is, most azonban meg volt győződve arról, hogy amikor ez a démon átadja magát a férfinak – minden biztonnal világosban – olyankor teljesen meztelen, nincsenek rajta ezek a gyűrűk, fülbevalók és arany ékszerek sem.

– Mit kíván? – kérdezte a lány lassan, hibátlan spanyol nyelven, s Dávid rögtön, minden probléma nélkül megértette.

Elmagyarázta, hogy a barátnőjének szeretne ajándékot venni, valami eredetit, nem afféle tucatárut.

– A mi üzletünkben csak eredeti dolgok vannak – mondta a lány kedvesen mosolyogva.

Rámutatott a pult üvege alatt sorakozó gyűrűkre, a kézi készítésű, kozmetikumos tégelyekre, de minden legalább százezer pesetába került. Ízléses dolgok voltak, tetszett neki mindegyik.

– Valami olcsóbbat szeretnék – mondta tört spanyol-sággal. Eszébe jutott, hogy eredetileg tevéből táskát akart venni. – Táskáik vannak?

A lány bölintott, és eltűnt a függöny mögött. Dávid körülpillantott: az volt az érzése, hogy valaki figyel, de az üzletben nem volt senki.

Szétnyílt a függöny. A finom kezek három táskát helyeztek a pultra. Az egyiket – azt, amelyik neki is tetszett, Zdenka ízlésének is megfelelt – elvette, és ki akarta nyitni. A lány gyengéd mozdulattal kezébe fogta a táskát, miközben ujjaival megérintette a férfi karját. Dávid a szemébe nézett: ha létezik tökéletes fekete, úgy ezek a szemek azok voltak. Veszedelmesen villódzott ez a mély, ígésző szempár, még jobban kiemelve az arc finom vonásait, és kiegészítve az ajkak érzékiségét.

– Így kell – pattintotta ki az ötletes, ám egyszerű szerkezetet. – A tolvajok miatt kell ez. Itt, Las Palmasban elég sok a lopás.

És azután előrehajolva végigmutogatta a táska rejtekeit, titkos helyeit, és hollófekete haja, melybe vörös rózsát tűzött, szétterült a pulton.

– A nők szeretik a titkokat – mondta, egy újabb rejtékhelyet fedve föl.

Ahogy ott állt előrehajolva, haja leomlott, s karcsú nyakán alig hallhatóan megzörrentek a láncok. A sötétes homlok ott húzódott Dávid szeme előtt, s ha a lány kicsit jobban behajol, teljesen kibomlottak volna dús keblei.

– Milyen?

– Micsoda?

– Az a hölgy, akinek a táskát veszi. Hogy néz ki?

– Sötét haj, barna szemek...

– Illeni fog hozzá.

A telt melleket ismét vérpiros ruha rejtette, csak a bimbók domborodtak ki.

– Mennyi? – kérdezte Dávid.

– Tizenháromezer.

Zdenka idegesen sétált föl-alá a kis utcában, ahol a terepjáró parkolt. Elmúlt már három: egyre nehezebben teltek a várakozás percei. Másfél órája szobrozik már

itt, közben meg úgy tervezték, hogy még felmennek a hegyekbe! Mérges volt Dávidra, de tudta, hogy ha végre megjelenne, ő átölelné, és örülne neki, hogy végre együtt vannak. Minden pillanatban az óráját nézte, mintha ettől Dávid előbb érkezhett volna, és amikor már ötödször sétált el az El Niño üres terasza mellett, a tulajdonos, aki az ajtófélfát támasztotta, oda-szólt neki:

– Tudok segíteni, señora?

Elutasítóan biccentett, a férfi azonban már húzta be a teraszra, és itallal kínálta.

– Egy konyak jót fog tenni –, mondta, és homlokát ráncolva beszaladt. A tálcán egy csokor érkezett, két konyak és két pohár szóda jéggel. A tulajdonos átnyújtotta a virágot, és megkérdezte, leülhet-e, amúgy sincs vendég.

Zdenka csak örülni tudott a társaságának. Cigaretára gyújtott, és spanyol–német keveréknyelven elmagyarázta, hogy a férjének már régóta itt kellene lennie, és nem tudja, eltévedt-e, vagy történt vele valami. Előfordul, hogy valaki eltéved, vigasztalta a tulajdonos: Las Palmas nagy város, várjon csak rá türelemmel, biztosan megjön percekben belül. Vagy ha van kedve, menjen, sétáljon egyet, és ő a férjnek, ha megjelenik az autónál, megmondja, hogy várjon. Zdenka azt válaszolta, hogy négyig vár, és ha Dávid nem jön meg addigra, akkor a keresésére indul.

Négykor azt mondta, hogy vár még tizenöt percet, s azután majd meglátja, mi legyen. Fél ötkor ki akarta fizetni a két konyakot, de a tulajdonos azt mondta, hogy a vendége volt, és ő vigyáz a csomagokra is, a férjét meg ne féltse, biztosan előkerül. Zdenka egy órát járta a várost, és visszafelé menet azt remélte, hogy Dávid ott ül majd az El Niño teraszán, de nem volt ott. Lehet, gondolta, hogy találkozott valakivel a csoportból, és visszament a szállodába. Lehet, hogy úgy gondolta, már nem várom, vagy valakivel elbeszélgette az időt.

A férje szeretett idegen emberekkel társalogni, és erre már nemegyszer ráfizetett. Lehet, hogy megtámadták, kirabolták, s most ott ül a rendőrörsön, és tollba mondja a jegyzőkönyvet. Mindig is ragadtak rá a kéregetők, kétszer már megtámadták, s egyszer úgy megverték, hogy kórházban kötött ki. Lehet, hogy el kelle-ne mennem a rendőrségre, gondolta, nem történt-e vele valami. Már éppen meg akarta kérdezni a tulajdonost, hol van az örs, de meggondolta magát. Még kinevetnék, hogy fényes nappal keresi a férjét, mikor még négy óra sem telt el azóta, hogy állítólag eltűnt. A kávéházból taxit hívott, a tulajdonosnak pontosan leírta Dávidot, és megadta neki a szálloda számát – legyen szíves őt felhívni, ha előkerül a férje.

Ült a taxiban, a dugóban éppen a zöldre vártak, s egyszerre csak úgy tűnt neki, Dávidot látja egy szembejövő helyi buszon. Ott állt, körülötte majdnem mindenki dohányzott, ő pedig valami lánnyal beszélgetett.

Te már hallucinálsz, mondta magában, miután azon kapta magát, hogy ki akar ugrani és rohanni a busz után.

A függöny ismét széttárult, s megint belépett a kövér cigányasszony. Ujjai közt szivar füstölt.

– Jó vásárt csinált, meg kell ünnepelni.

Dávid szabadkozott, hogy mennie kell, már így is késésben van, de ahogy az órájára pillantott, az csak negyed kettőt mutatott, ezért úgy döntött, hogy öt perc nem a világ. A függöny mögött kis helyiség nyílott, benne heverő, asztalka és két karosszék. Balról egy ajtó vezetett a raktárba. A vénasszony arrafelé tűnt el, majd kisvártatva megjelent egy üveg borral. Az asztalra helyezte, s elővett két hosszúnyakú poharat meg egy tálalt, amin valami bogycok gurultak ide-oda. Mialatt Dávid kibontotta az üveget, a nő észrevétlenül ismét a függöny mögé suhant. A lány megragadta az üveget, és töltött magának meg Dávidnak.

– Ez egy régi ital – mondta. – Csak akkor érzed meg az erejét, ha apró kortyokban ízleled, és közben nem gondolsz semmire. Próbáld ki!

Koccintottak.

– Mondd, mi a neved?

– Juanita, de mindenki csak Chiriclónak hív.

– Furcsa név. Jelent valamit?

– A szabadságot. A viselője szabad, mint a madár. A chiriclo egy madár.

– Mennyi az idő? Úgy látszik, megállt az óram.

– Negyed kettő. Sietsz?

A repülőgép ráfordult a kifutópályára. Halkan zúgtak a motorok, a kijelzőkön megjelent az áthúzott cigaretta képe és az utasítás, hogy mindenki kapcsolja be a biztonsági öveket.

Zdenka ott ült a spanyol Futura légitársaság Boeing 737-es járata turistaosztályának dohányzó részlegében. Hét nap telt el Dávid eltűnése óta.

Először az utazási iroda idegenvezetőjéhez ment, aki megnyugtatta, hogy Dávid bizonyosan elő fog kerülni: Gran Canarián éjjel-nappal sok a csábító lehetőség, meglátja, reggelre visszajön a szállodába. Mivel nem jött meg, az iroda alkalmazottjai feltűnés nélkül kifaggatták a recepcióst és a csoport tagjait, de nem látta senki az elkallódott férfit. Zdenka többször oda-telefonált az El Niño kávéházba, nem járt-e ott véletlenül, de a tulajdonos nem tudott biztató hírral szolgálni: a terepjáró változatlanul ott áll leparkolva az utcában, eddig nem jött érte senki. Elkezdte keresni a

helyi és az állami rendőrség, nyomoztak utána a konzulátuson, ellenőrizték a felszálló gépeket, az összes személy- és teherhajót. Az akció során előkerült három holttest, melyeket Zdenkának azonosítania kellett – Dávid nem volt köztük. Fényképe, mely Zdenkánál volt, megjelent az összes helyi és egy országos lapban, de nem jelentkezett senki. Nincsenek tanúk. Eltűntnek nyilvánították, és az aktát betették a többi megoldatlan eset közé.

– Nem akarok fájdalmat okozni, azt hiszem, tudom, mit érez – mondta a konzulátus alkalmazottja –, de tudja, hányan fulladnak vízbe itt évente, s a tenger ki tudja, hová viszi őket?

Zdenka könnyes arccal tekintett rá, a zsebkendőjét szorongatta, arcán fekete barázdák húzódtak lefelé.

– Százszor elmondtam már Önnek, hogy nem fulladhatott vízbe. A városban voltunk, Las Palmas központjában, én elmentem vásárolni, ő pedig sétálni indult.

– Hát akkor nem tudom – konstataulta a hivatalnok.

Felbőgtek a motorok, és a Boeing nekilódult a felszállópályán. Zdenka szorosan az ülésnek lapult. Mellette az ablaknál üres volt az ülés. A gép lassan emelkedve kört írt le a sziget felett. A pilóta bevette az északkeleti irányt. Zdenka kinézett az ablakon: néhány perc után a sziget eltűnt, nem volt már alatta más, csak az óceán kékje.

A hullámok Las Palmas-tól nyugatra haragosan csapkodták a szirteket, milliónyi cseppre zilálódtak szét, s párafelhőben hulltak alá.

Dávid ott ült a városszéli cigánytelep közepén.

Ott ült egy rozoga széken a tűz mellett, a rikító vörösre mázolt kunyhó előtt, melynek ajtónyílását durva, sötétbarna függöny takarta. Juanita bátyját, Romult hallgatta, ahogyan gitáron kíséri elnyújtott bús dalait utazásról, szerelemről, szeretetlenségről, életről és halálról.

A tűzön sült a báránypecsenye.

Tekintete időnként a kézi készítésű tevébőr táskára esett, melyet egykor vásárolt, maga sem tudja, milyen céllal. Talán Juanitának, akit Chiriclónak hívnak, örömet akart szerezni vele. Most az öreg szukának, Almának a kölykei laktak benne.

Chiriclo kilépett a szobából, hogy töltsön neki a szabadság borából. Csábítóan mosolygott a férfira. Ahogy lehajolt hozzá, hosszú fekete haja végigcirógatta Dávid arcát.

Kezén nem voltak ott a gyűrűk: elérkezett a beteljesülés ideje.

Ábrahám Barna fordítása

MOLNÁR JÁNOS

Halál, hol a te fullánkod

Rézműves Palit minden bizonnyal megölték. A család legalábbis ezt állította. Tíz centinél nem mélyebb tócsába fulladva találták meg egy akácvirág illatos májusi hajnalon. Pár lépésre kedvenc kocsmájától. Noha úszni tudott. Logikus, csakis rasszista erőszak áldozata lehetett. Meggyanúsításra alkalmas ellenség bőven akadt. Pali nagy barátja volt a pénznyerő automatáknak, nem annyira azok neki. Sokszor merült pénzzavarba, gyakran kért kölcsön, és ritkán tudott a kölcsönök pocsolyájából kivergődni. A magyar rendőrség azonban tehetetlen – hangoztatta a család. Főleg, ha egy Rézműves „esete forog fenn”. A nyomozók és orvosszakértők ugyanis sem idegenkezűséget, sem olyan jelet, ráutaló magatartást, bizonyítékot nem találtak, amely gyilkosságra utalt volna.

Nagy kár a csávóért – siránkozott a család, épp aznap ünnepelte volna a huszonharmadik születésnapját. Még előtte volt az élet. Még alig élt. Még családja sem volt. Csak Rózsi, a második szomszéd nem mondott le arról az elvetemült szokásáról, hogy valahányszor elment Paliék háza előtt, bekiabált:

– Mikor akarod mán elvinni a jányodat? Ha megcsináltad nekem, tartsd el!

Pali, ha történetesen otthon volt, és épp nem aludt, lekurvázta, és megfenyegette, hogy kitepi a beleit, ha még sokat kellemetlenkedik neki.

A boncolás, a vizsgálatok miatt volt egy hetük, hogy kitalálják, milyen szertartás szerint temessék. A városnegyed református lelkésze mellett döntöttek, mert csinos szakálla volt, erős hangja, nem volt kifogása a zenekar ellen, és legutóbb olyan figurát csinált, amelyet még egyik egyházi szolgától sem láttak. Átugrotta a nyitott sírt. Ez igen, ez tetszett mindenkinek. Tollas Zolti özvegye boldogan újságolta később fünek-fának, hogy a halott lelke nem jelentkezett. Esküszik, hogy ez a sajátos gesztusnak köszönhető. El is terjedt jobb körökben a hír, hogy a halott lelkének visszajárását a református pap meg tudja akadályozni.

Amikor jelentették a temetést, kikötötték, hogy minden úgy legyen, mint Tollas Zolti temetésén. A lelkész csodálkozott, kicsit elgondolkozott, hogy miért kéri ezt. Ő a hivatalos agenda szerint végzi a szertartást, minden temetés ugyanolyan mederben zajlik. De végül is nem tulajdonított neki jelentőséget. Arra tippelt: a család egyszer volt életében református temetésen, az épp Tollas Zoltié volt, elnyerte a tetszésüket, mást nem ismernek.

Pali anyjának már a kezdet sem tetszett.

– „Tebenned bízunk eleitől fogva, Uram, téged tartottunk hajlékunknak” – zendített rá a kántor.

Pali anyja a Tollas Zolti temetéséről elkésett, ezt a „nótát” nem hallotta, és biztos volt abban, hogy a fiához nem illik. A családból senki sem hajléktalan. Ő pedig egyáltalán nem bízott az urában, sem az elején, sem a végén, sem viharos együttélésük közben. Aztán meg miért tesznek különbséget ember és ember között? Nehogy már a tebennedbízunk helyettesítse az átugrást. „Ki tudja, ezeknél a papoknál sosem lehessen tudni, mit miért tesznek.” Szűrös szemmel fixírozta a papot és a kántort, és az első vers után hangosan megjegyezte:

– Pali nem szerette ezt a nótát.

A pap intett a kántornak, hogy ne folytassa.

Ment minden a maga rendjén, a pap nem felejtett ki senkit a búcsúzóik hosszú névsorából, a zenekar, ahogy megállapodtak, a ravatalozótól a sírig húzta Pali kedvenc nótáit. Csak úgy sírtak a virágba borult akácok, jázminbokrok. A lelkész elmondta a magáét, „halál, hol a te fullánkod, pokol, hol a te diadalmad”, és átöbölt, befejezte az egészet az áldással, és jelet adott a sírásóknak a koporsó leeresztésére és behantolására. Pali anyjának ez a fullánkos dolog nagyon tetszett, meg is tapsolta, de mivel nem csatlakoztak hozzá, abbahagyta. Amikor a koporsó talajt fogott, és az első kapa föld rádörömbölt, Pali öccse elkiáltotta magát:

– Ácsi! Álljon meg a menet! – Majd a sír másik oldaláról, ahol a család tömörült, előrehajolva, átsuttogta a papnak:

– Mi lesz már! Csinálja!

– Mit csináljak? – vette át a kérdező stílusát a lelkész veszélyesen a gödör fölé hajolva.

– Hát, amit a Tollas Zolti temetésén!

– Már megcsináltam mindent.

– Na, ne kérésse magát. Fizetjük!

A lelkész elkeseredetten, némán, zavartan, kérdően mosolygott: Isten látja lelkemet, fogalmam sincs, mit várnak tőlem.

– Majd beszélek én a makacs fejével – nyugtatta a családot Pali anyja. Megkerülte a nyitott sírt, szorososan a lelkész mellé állt, úgy suttogta.

– Nem akarjuk, hogy visszajárjon a lelke, érte? Egyedül szokok otthon lenni, hogy most meghótt nekem. Nyugalomban szeretném tőteni az iccakákat. Érti?

– Ha gondolják, imádkozhatok a lelki békéjükért. Jövő vasárnap jöjjenek el maguk is a templomba, imádkozzunk együtt – javasolta a lelkész.

– Ne csinálja mán! Mit húzza az időt? Türelmetlenek mán a népek. Mennyit akar?

A lelkész arcán patakzott a verejték. Kérdőn nézett a kántorra, aki elkeveredetten rázta a fejét, és hátrébb húzódott egy hatalmas márványsíremlék védelmező árnyékába. A tömeg fenyegetően morajlott. A sír túlsó oldalán álló rokonok erősítésként időközben átsorakoztak Pali anyja mellé, a szó szoros értelmében bekerítve a lelkészt. A sírásók a biztonság kedvéért erősebben megmarkolták a lapát- és kapanyelet. „Szégyen a futás, de hasznos.” Hirtelen elhatározással a lelkész átugrota a nyitott sírt, és gyorsan kapaszkodott fel a bekaparásra váró földkupacra, hogy a fák közt majd egérutat nyerjen a kápolnánál várakozó kocsijáig. Ismerte a temetőt, mint a tenyerét, valahogy majd csak kicselezi az üldözőket. A tömeg ujjongása, tapsa állította meg. Döb-benten megtorpant, visszafordult. A porhanyós föld megindult alatta, és ő lassan csúszott a sírgödör felé. Megvilágosodott. Tollas Zolti temetésén egyre közelebb volt kénytelen állni a gödörhöz, mert a tömeg, mintha az érintésétől megszentelődne, egyre szorosabbra zárult körülötte, és emiatt légszomj kínoztá. Adott pillanatban úgy érezte, megindul alatta a föld.

Ijedtében átugrott a gödör túlsó oldalára, ahol a szomszéd sír betonjárdája stabilitást ígért.

A család átözönlött a másik oldalra, szorongatták, csókolták a lelkész kezét, miközben a sírásók felszabadultan kaparták vissza az anyaföldet a helyére. Pali öccse pénzt nyomott a palást zsebébe. Végre hagyták elmenni.

Akkor látta a fiú, hogy a pénz ott maradt, ahol a pap állt, a földön. Nyilván nem tudta, hogy a palást oldalán a nyílás nem zsebet takar. A pénz helyben maradását égi jelként értékelte, egy titkos belső hang azt súgta neki, hogy el kell azt játszani az elhunyt kedvenc pénznyerő-pénznyelő automatáin, a nagy Palira emlékezve. Mert az áldozati pénz. Az is megtörténhet, hogy abból majd még meggazdagodnak. A toron mindezt a résztvevőknek lelkes meggyőződéssel előadta. Mindenki helyeselt, mindenki gratulált, és mindenki biztosra vette, hogy a halott lelke soha többé nem tér vissza kísérteni az élőket. Hiába na, nagy igazságot mondott a pap: halál, hol a te fullánkod – ismételte fáradhatatlanul elérzékenyülve Pali anyja, két pohár pálinka lehajtása közti holtidőben, az étel fölött kerengő darazsakat hessegetve.

KARÁDI MÁRTON

házi áldás

*egy ház a tested,
de nincs benne gyerekszoba.
mióta lakhatatlannak minősítették az orvosok
bárkinek kiadod,
s a gyerek hiányát úgy öleled,
mint belső udvarukat a bérházsorok*

*akkor vágta le a piros körmeid,
és mint a többi öregasszony
azóta nyírod te is rövidre a hajad.*

elkezdted lebontani magad.

befejezetlen hűség

*nem tudom alszik-e, vagy csak megpróbálja,
hogyan áll neki, ha halott.
nem árul már semmi figyelmet,
szemhéja lehúzott bolti roló.*

*a szája nyitva, mint ócska ruhán a folt.
hallgatása meztelen
nem takarja a keze sem
s a hidegben látszó lehelete
mint képregényben a kitöltetlen szóbuborék*

*feltört lábán pedig hegek.
nem messze tőle az amputált cipő.
én meg a részeg aki árok helyett
ráncai partjára dől.*

felállványozott mennyország

várták a napot, de csak fény volt,

*az emberek pedig hunyorogtak, mint a persely
én meg kerestem a leghosszabb pillájú lányt
ő tudta ugyanis a legnagyobbra nyitni a szemét.*

*ruhát akartam venni neked,
vártam a napot,
mert csak az árnyékról vehettem méretet,*

rettegve vártam a napot,

kint nyár volt, és lassan a jegeskávémiban is kitavaszkodott.

KORPA TAMÁS

Ugyanazon az elven

Évának

Távolban egy város csak: pirosló, hergelt téglapart, és atomokból öntött sűrű télikert, egy oldalajtón visszagömbülő térben, ami egyszer neked is, nekem is megfelelt. És újabb hírek a gyarmatokról! a bárzenész csak fél tízig játsszon. esténként billiárd. fél tíz után. talán már rég nem vagyok. nem is látszom, s könnyű pórázon, tömötten lebegne valaki más? ahogy egy lapra katapultál és vonulni kezd az ujjak közül kibúvó ecsetvonás, ahogy ideges, kemény rügyek forognak méregzöld ejtőernyőn: a lombon. akaratlanul felcsöng egy-egy tárgy a múltból. mozdul. és nem sikerül abbahagynom a két irányú elfolyásban, az éntől énig, amit a te összefog eleitől végig. még látom: forró hátadon dorombol lapockád, ahogy működünk ugyanazon az elven, ahogy combjaid közül szivárog a nyelvem: fény a lámpatestből, vagy kalciumból a csont. meglegedhetek-e most a minimál-szereppel? négy égtájból lemetszett képkeretben fekszel a falon kiterítve. mert a gép is elnyel a fényképezés percében belőled valamit, az arc pórusait, a térritmust, mi alakít. leléptél. néha felcsöng egy tárgy vagy látszat. fagyott hústömbként mozdulnak a függönyök. és ma délben mégis: visszajönni látlak.

IVÁN PÉTER
Kozma

Már ott voltam, hogy lesöpröm a csótányt Tibi nagy vándling potroháról, mert utáltam nézni, ahogy bíbelődik ott ráérősen a hasszörökkel, lesöpröm és a linóleumon taposom széjjel, hogy felrázom Tibit és a fülébe ordítom, hogy bír így élni, ekkora mocskokban meg patrac módon, hogy az egész szobát ellepik a bogarak a széthagyott édességei meg a széjjelcsöpögtetett mézei miatt, már ott voltam, hogy az idegtől fogom és képen csapom a bakancsával, de akkor a szomszéd ágyról átszólt Kozma, hadjod, azt mondta, eztol csak neki profit lesz, és igaza volt. Hát elnéztük, ahogy a csótány sétál Tibi hasán, húzdigálja a szőreit, kapirgálja a bőrt, aztán beszalad az ágy mögé, a tanyájukra, gondolom. Azt a pofát, ahogy Tibi kéjelgett a matracon, ahogy hörögött álmában, ahogy folyt ki a nyála a szája szegletéből, azt vígjátékba el lehetett volna adni jó pénzért, de mi Kozmával biztos, hogy nem mentünk volna el arra a filmre. Felébredt ökelme hamarosan, nyújtózott, ropogtatta a csontjait, dörgölte a szemét, még csámcsogott is a fene nagy gyönyörűségtől, aztán minden szót ízelve mondta, amitől én már hideglelést kaptam Kozmával, hogy gyerekek, jáj, be szép álmod láttam már megint!

Tudtam, hogy egész este erről fog ábrándozni, az álmáról, elbeszéli mindenkinek, nemcsak itt fenn a szobában, de a kisboltban, a felvonón, mindenütt. De kíváncsi is voltam egy kicsit, mit tud ugyan kihozni abból a rettenetes ocsmány csótányból, ami a hasát mászta fel-alá. Nem is kellett sokat várni, mert Tibi ugye, rögtön elkezdte, még az ágyban ülve, közben köröket írt le a nagy debella karjával, ahogy magyarázott. Jáj, gyerekek, azt mondta, hát olyan szép helyen voltam, hogy oda még a császár sem jár mindennap! Nekem terveztek ruhát ugyanis, kérem szépen, a fellépésemhez az Óperában! De volt ott mindenféle küldönc meg tervezőmérnök, kajtattak ám mind a nyomomban, hogy melyik szabhasa ki a zsabómat! Hozták az anyagokat, teringették elém, hogy fogjam meg, melyik tetszik! De gyerekek, olyan sunyi pofája volt mindegyiknek, egyből szétkergettem őket! Jön egy lordféle, talpig mezben! Tibi, azt mondja, hát itt nincs mit tenni, te tudod, mi a dörgés, neked a legjobbat mutatjuk a felső házban! A fene egyen meg, gyere utánam, Tibi, mert este fellépés, már mindenki látni akarja a fenséges termetedet, ezt mondta, itt pusztuljak el, hogy fenséges! Jó, valami parkon át elmegyünk egy vityillóba, tágas a mindene, bent meg csupa lány! De tudjátok, kik voltak? Hát nem találjátok ki soha az élet-

ben, a replabdások, tudjátok, akiknek megmutattam tegnap, hogy merre van a hármas bekötő! Nini! Az a kis szőke oda is rohant hozzám! Akinek a kötés volt a térdén, és meg is kérdeztem, nem-e sérült meg! Tibi bácsi, azt mondja, levehetem a méreteit? Hát vegyed, mondom neki, vegyed, drága csillagom, ha ebben tellik kedved! De már akkor huncutság volt a szemében, már mondta, hogy Tibi bácsi, nem az a sora annak! Hát mondom, mondjad, kislánykám, mit csináljak! Mert az idő ugye, meg ketyeg, mindjárt itt a publikum! Hát erre mondja vörösen, az édes kis babája nekije, hogy le kellene ahhoz vetkőzni! Na, hát semmi akadálya! Kacsintok rá, hogy egyedül én biztos nem vetkezem le, mert szégyellős vagyok! Akkor mosolyogva mutatja, hogy az édes kis replabdás angyalok már addigra teljesen meztelenre vetköztek, egymás kezét fogták és körben álltak a kislány meg énköriülöttem! Gyerekek, én nem tudtam, hova néztek! Azok a szép, feslő finom mellecskék, a fehér húsup, az ölük alján meg mindegyiknek ott van rendesen a tincs, és mosolyogtak, kacarásztak rám egytől egyig! Én mondom, bármelyikkel a szoba sarkába húzódhattam volna, annyira tetszettem nekik! Jól van, gondoltam, hát ha ti így, én is úgy, kezdek nekigombolkozni. De már a kis szőke csillag, tudjátok, a kötéssel a térdén, már az is tiszta csupasz volt, még segített levenni a ruhámat! Tibi bácsi, azt mondja, levesszük a méreteket, aztán tetszik-e adni egy aláírást a hasamra? Még kettőt is nagyon szívesen, mondom neki, hogy az Isten áldjon meg mind a két kezével! Akkor előhoznak egy centit! Nekem meg a szívem csak úgy dobol, ahogy nézem a lányokat a gyűrűben! Közben meg a kis bekötött térdű körém rakja a centit! Igazgatja a hasamon, de nagyon csiklandósan! Vonigálja jobbra-balra! Csak nem stimmel! Ahogy ott babrál a hasamon, meg előrehajol ugye, látom a két rózsás csecsét, kezd ébredni ám a kiskakas! A vörösfejű! Látom, hogy ez nem tréfa! Kislányom, mondom neki, de már akkor semmi sem volt rajta, csak a kötés a kis térdén, könyörgök neked szépen, könnyítsél rajtam, azt mondom neki, mert itt pukkadok meg különben! Jól van, Tibi bácsi, azt mondja, látom már, hogy nem kell íróni hozatnom az aláíráshoz! És ezzel nyúlna már a hasam alá, a fehérhúsú kis szentem, hogy dörzsölgesse! Már én nyújtom a szép fehér tenyerébe a bimbállót! És akkor kell nekem felébredni, hogy az isten akárhova tegye a fejemet!

Ilyen volt ez a Tibi, a dög csótányból ekkora szösmötölést rendezett magának, és mindenki menekült előle, aki tudott. El nem lehet mondani, hányszor próbáltuk rásózni az újoncokra tavasszal, amikor feltöltik mindig a szállót, hányszor pateroltunk fiatal munkásokat a szobába! Félóra múlva benéztünk, és Tibi már

olvasta is fel nekik a kedvenc álmait, számtanfűzetbe írálta őket, amiben még mindig Erika Elenyákkal a közös szaunázás volt az első és Szofi Marszó testéről a csokimázat lenyalogatni a második, és cifrázta, színezte a bolond ember, kidülledt a szeme, ha újra el kellett mesélnie, és a szerencsétlenek mind hanyatt-homlok menekültek a folyosóról, és fogadkoztak, hogy ha Tibi lesz a lakótársuk, inkább a város másik végéről járnak dolgozni, inkább a híd alatt alszanak. És hát éppen elég kín volt hallgatni egész nap Tibi álmait, mikor tudtad, hogy a valóságban ezek a lányok meg asszonyok nem-hogy Tibivel, de velünk Kozmával sem állnának szóba, akik még ki is nézünk valahogy. Pedig aszfaltot terítünk egész évben, és a nap alatt vagyunk, jó barna a bőrünk meg hát száraz is a sok mérges párától, de elég izmos vagyok és szőke, Kozma meg azzal a húzott ázsiai szemével meg a fekete hajával egész csinos fiú, mégse álltak meg a lányok a gödör mellett soha, ahogy ott izzadtunk, ha Tibi utánuk szólt valami vastagat a leégett, hámló, pörsenéses képével, még csak annyira sem méltattak, hogy hátraforduljanak és leköpjenek a gödörbe, de Tibit ez nem zavarta egy percet se.

Ami a röplabdacsapattal történt, akikkel álmodott ugye, szegényekkel, azért is mi szégyenkeztünk Kozmával, Tibi inkább álmában is abajgatta őket. Megállt a busz, éppen a körgyűrűnél dolgoztunk, és kiszólt a sofőr, hogy merre van innen a hármas bekötő. Több sem kellett Tibinek, felszaladt rögtön a buszra, úgy, ahogy volt, az ótvar bakancsában, amit soha nem kapart le, a madzaggal átkötött munkanadrágjában, izzadt a szerencsétlen, mint a ló. Kezdte előadni magát, hogy mi hol meddig, közben meg vizslatta a lányokat, merthogy valami külföldi röplabdacsapat utazott versenyre. Mi Kozmával az árokból néztük, hogy mutogat a buszban, lehajolt, pusztit akart nyomni az első ülésen ülő szőszke térdére, ami csakugyan be volt fáslizva, de a sportolók gyakran ugye, támasztéknak is körbekötik a térdeiket. Erre húzódott el a szerencsétlen, nem várt, gondolom, ilyen udvarlóra aznap, a többi lány meg úgy meredt Tibire, mint akik lehánynak a legszívesebben. A vége az lett, hogy a sofőr letessékelte a buszról, majdnem rázárta az ajtót a valagára, annyira nem akaródzott Tibinek lemászni. Oda se neki, nagyot vigyorgott, még csókukat is küldött a busz után, este meg úzekedett velük kedvére álmában.

Ez nekünk Kozmával nagyon rossz volt, mert Tibi rettentően kéjelgett a matracán. És sosem állt meg ott, hogy a micsodáját a röplabdás lány kezébe adja, de legtöbbször latyakos lett reggelre a takarója, ha le nem rúgta a nagy élvezkedésben, a szagtól meg kifordult a beled. Elvan az ember a nőekkel, kellenek is meg nem is, nyári melegben

egy korsó sör nagyobb élvezet, ahogy mondani szokás, egyszóval nem ez volt a gondolataim központja. És őszintén szólva, abban az időben féltem is megnézni egy csinosabb lányt, mert Tibi rögtön ott termett és esetleg ő is meglátta, hogy kit nézek, és bevitte valami ragacsos szexálmába, akkor meg az egész női nemtől elment a kedvem napokra úgy, ahogy van. Mert Tibinek másról sem szólt az élete, mint hogy nyersanyagot gyűjtsön napközben az álmaihoz, minél több nőt gusztáljon végig, a szemükbe nézzen, felszippantsa a hajuk illatát. Azt mondták, főiskolája van, meg hogy elvált, menekül a gyerektartás elől, de tőle nem tudtál meg semmit a múltjáról, ha a fejre álltál, akkor sem. Ült az ágya szélén munka után, az ujjával kotorta ki a mézet az üvegből, és csak röhögött rajtunk Kozmával, ha levittük a mosodába a szennyest, vagy ha fel akartunk mosni. Régebben az ő részét nem takarítottuk, ott egye meg a nyirok, ahol volt, de egy idő után kezdtek előmászni a bogarak, amihez meg Tibi csak hozzáért, tiszta ragaccsá vált. A vége az lett, hogy erővel elszedtük tőle a ruháit, bepofoztuk a zuhany alá, aztán neki a slaggal, mint a sitieseket. Alvás előtt mindig eltűnt egy órára, nem tudni, kit bolondított ilyenkor, vagy hogy a kollégista lányok után osonkodott-e a szomszédos épületben, de aztán sajnos mindig hazatalált, beledőlt az ágyba, és a csótányból centit álmodott a szegény röplabdáslány kezébe, a bukóablakon beömlő esőből vízesés alatti nyalakodást valami pléboj-nyuszival, a vonat fűtyéből pedig kamatyolást a kalauznőkkel útban Las Vegas felé.

Maradt hát a nyakunkon minden évben Tibi, és talán még most is ott dagonyáznánk a szállón, ha nem álmodja el Kozma nőjét. Tudniillik Kozmában meg pont az volt a jó, ami a rossz Tibiben. Keveset beszélt, tisztán tartotta a környezetét és szerette a rendet, meg valahogy mindig a kezed alá tudott dolgozni, nem úgy, mint mások. Nem emlékszem, melyik szovjet utóállamból keveredett ide, de az biztos, hogy nem az orosz volt az anyanyelve, de beszélte azt is. Hogy magyarból mennyit értett, azt sosem tudhattad biztosan, de a saját érdekében jobb volt, meg irigyeltem is, ha Tibi hablatyolásából annál kevesebbet. Azért egészen jól felszedte magára a magyart, beszélni meg nehezebbre esett, tán még a saját nyelvén is. De piszkos sumák módon tudott hunyorogni meg kacsingatni azzal a vágott szemével, mikor valami oltári szemétséget csinált, nézni egy rándulás nélkül, hogy issza Tibi a hashajtós kólát, zabálja a kenyeret, aminek a likacsiba cserebogarat dugott!

No hát egyszer csak, amint megyek le a Fincsi köztérbe, látom, hogy ez a Kozma egy nővel beszélget. Rájuk köszöntem, Kozma vissza is biccentett, a nő meg, olyan magafajta húzott szemű, de csinos alacsonyka, csak állt összefont kézzel, és a szemét le nem vette a

fiúról. Jól van, mondom, megtalálta a földijét Kozma, beszélgesse nek csak. Mutatta egyszer a tárcájában, volt ott fénykép egy ilyen szabású lányról, arról azt mondta, feleség, meg a feje alá tette a két kezét, mint aki alszik, onnan tudtam meg, hogy özvegyember. Nem is volt itt baj egy szem se, nézegettem, hogy beüldögéltek az asszonnyal a szálló kertjébe, nagyon beszéltek egymásnak, meg láttam, hogy egy idő múlva szorongatta Kozma az asszony kezét. Nagykot nevetett már az is, Kozma biztosan szórakoztatta a nyelvükön. Ha tudom, megmondtam volna annak a nőnek, hogy menjen hozzá nyugodtan, Kozmánál jobbat nem talál úgysem, meg különben olyan szomorúan szép nekem, ha idegenben két ember egymásra talál. De én Kozmáék nyelvén nem tudtam, meg nem is szólnék bele ezekbe az ügyekbe a világért sem, csak vigyorgtam Kozmára és örültem, hogy társat talált, ő meg örült, hogy örülök nekik, szurkoltunk egymásnak mind a ketten.

Egy este mentem fel a szobába, Tibi ott lógott az ablakban, gebeszkedett kifele. Te, azt mondta, az nem Kozma ottan, aki rágszálja valami kis fekete angyalkának a szájacskáját? Ilyen tolakodó volt ez az ember. Vedd le róluk a két szemed, mondtam neki, mert bizonyisten kiváglak az ablakon! Erre Tibi félresodort, mert azért erős volt ez a szerencsétlen eléggé, a hasával el tudott tolni egy szekrényt, ment lefelé a lépcsőn, ki a kertbe. Nekem meg nem maradt más, mint az ablakból nézmem, ahogy Tibi szétugrasztja Kozmát meg az asszonyát, gratulál Kozmának, csókolgatja a nő kezét, adja a jópofát. Azok meg csak húzódoztak egyre hátrább, az asszony kérdően nézett Kozmára, hogy ugye, ki ez a fiaborja, Tibi meg folyton a nyomukban volt és magyarázott valamit. Aztán kimentem egy sörért a hűtőhöz, és mire visszamentem az ablakhoz, Kozma is meg Tibi is feljöttek a szobába, a nő valahol lemaradt vagy hazamekült. Tibi folyvást lapogatta Kozma hátát, hogy eladó a vőlegény, meg kínálta itallal, azzal a dekec tengerészrummal, amit mindig ivott, ígyál, Kuzma Kuzmovics Kuzmológia, effajta hülyeségeket mondott, meg lakodalom van a mi utcánkban, ezt is énekelte. Na mármost eddig semmi affér nem volt Kozma meg Tibi között, éltek egymás mellett, így hát Kozma, mint minden normális ember, jó képet vágott a mókához, és még a hajós rumot is meghúzta Tibi kedvéért.

De akkor Tibinek valami elborult a fejében, kérdezgetni kezdte Kozmát a nőről, nagyon tagolva, mintha félhülyének mondaná. Mi-lyen-ott-lenn-ne-ki? Sajt-szagú? Pi-rí-tott-hagy-ma-sza-gú? Közben meg szimatolt az orrával, he-ring-sza-gú? Gom-ba-sza-gú? De ezt már üvöltötte, meg más hasonló szemétségeket, az előbbiek csak a legeslegenyhébbek voltak. Egy pillanatban aztán

Kozma intett, hogy megállj, de akkor már nagyon össze volt a szeme húzva, csakhogy Tibi nem vette észre magát a világért sem, épp hogy kezdett belemelegedni. Mintázta a kerek női melleket meg az alakot a levegőbe, összepöndörítette a nyelvét és ki-be húzdigálta rajta a mutatóujját, egyszóval minden elképzelhető szemétséget megtett, amivel a kamaszok szórakoznak, azoknak is a legalja. Akkor Kozma azt mondta, de nagyon csendesen, hogy most elég már, de Tibi annyira nekilendült, hogy lehetetlenség volt leállítani. A vége az lett, hogy fogtuk magunkat és kimentünk Kozmával a szobából. Kozma olyan ideges volt, hogy egy slukkra elszívta a cigijét, meg egy másikat, aztán csak ült a konyhában és nézett ki az ablakon, és végül azt mondta, hogy nem akarok ez, és én csak bólogattam. Később visszamentünk, Tibi már aludt, én meg féltem, hogy milyen programot csinál éjszaka, de csak kicsi cuppogás hallatszott meg forgolódás, lehetett tőle aludni végül.

Csakhogy reggel szokás szerint rászáradt a sonkjára a csuszpájz, megdörzsölte a szemét és elkajabálta magát, hogy jáj, már megint milyen szépet álmodtam, és mondtam neki, hogy most már aztán kussoljon. De addigra Kozma kikelt az ágyból, megmosdott a mosdóban, felhúzta a nadrágját meg az ingét, és úgy maradt a keze a levegőben gombolkozás közben, ahogy Tibi kezdte apróra mesélni, hogyan üzekedett az asszonyával, milyen keleti sátorban, miféle kancafejő ibrikek borultak rájuk meg effélék, és Kozmán látszott, hogy szíven találták, lehet, hogy Tibi épp az otthoni környezetüket álmodta meg, ahová haza akarta vinni a menyecskét, nem tudom. Már ott voltam, hogy leöntöm Tibit vízzel vagy a mézével, hogy falják fel a darazsak, de Kozma megállított, még közelebb is lépett Tibihez, mint aki tele akar töltekezni vele, még bólogatott is meg mosolygott, és amikor Tibi befejezte, megkérdezte tőle, hogy konyec? Mire Tibi mondta, hogy konyec filma, tovaris, Kozma pedig bólintott, és kiment a szobából.

Aznap munka után, de itt mondanom kell, hogy Kozma egy árva szót sem szólt Tibihez, egyszóval aznap munka után láttam, ahogy Kozma a szállón telefonál a kártyás készüléken, és nagyon magyaráz valamit a nyelvén. Gondoltam, hátha az asszonyát békíti, aki sejdített valamit a dologból, mert a nőknél sosem tudod, mit éreznek meg. De nem így volt, mert vagy két óra múlva bejött egy szakállas kisőreg a szobába, Kozma meg ölelgette, csókolgatta. Kucsma volt rajta meg kabát, amin jót mosolyogtam, hogy ilyen fázós az öreg negyven fokban, erre Kozma kért, hogy menjek ki egy kicsit. Fogtam a cigit meg egy sört, és kimentem tévzni, de félúton elkanyarodtam, mert Tibi épp elkaptott valakit, és a tévésobában büntette az egyik zavaros álmával, tele királyok-

kal meg császárral meg a csupasz nőivel. Félóra után mentem vissza a szobába, Kozma meg az öreg Tibi ágyán ültek és vonyítottak, mint a megveszekedettek. Mentem volna ki megint persze, de Kozma mondta, hogy konyec, jo van, az öreg szedelődzködött, kapta a bundáját és elment. Akkor már kíváncsi lettem, hogy mire megy ki ez az egész, de Kozma csak nagy komolyan bólogatott és intett, hogy türelem. Figyeltem azért este Tibit, hogy alszik-e, de nem sokáig, mert kis idő után elaludtam. Kozma nem, feloltotta a kislámpáját, rágsálya a tealeveleit, és felülve figyelte Tibit az ágyban. És Tibi reggel úgy ébredt, mint akit valaki megrággott és jól kiköpött, nem volt folt a takaróján, nem rikoltzott, hogy be szép álmod láttam, gyerekek, de a végén azt kívántam, bár látott volna. Ember nem állt meg előtte azon a napon, félrelökött mindenkit az útból, fűjt, köpködött, káromkodott a világra, a művezetőre, a járókelőkre, egyszerűen cefet módra viselkedett. Délben iskoláscsoport ment a múzeum fele, ahol kátrányoztunk, csupa fiatal lány, Tibi máskor már ugrott volna eléjük, hogy bohóckodjon meg telemerítkezzen velük, vagy lefekszik legalább az árokba, hogy a bugyikat figyelgesse a szoknyájuk alatt, ahogy szokta, most meg csak toligálta mérgeesen a kátyúkra az anyagot.

És éjszaka mire ébrednek? Tibi perelt Kozmával hajnali kettő tájt, rángatta, az meg csak pislogott nagy ártatlanul és elbámult az én irányomba. Akkor Tibi is észrevette, hogy felébredtem, nekem kezdett ordítani, hogy kitolt vele ez a kis nyomorult ruszki, hogy álmában farkasokkal meg medvékkel kergettetni, akik mind meg akarják ízélni, meg le akarják harapni a micsodáját, és hogy szólják neki, mert mi úgyis jóban vagyunk Kozmával, hogy ne csinálja. Én nem is vettem komolyan az egészséget az elején, csak legyíngtettem, hogy nem lehet másnak az álmát előre megtervezni. Most már tudom, hogy lehet, hiszen Tibi is ezt csinálta, bár igaz, csak saját magának. Akkor letérdelt abba a szemébe, ami az ágya körül volt, az üres mézesüvegek meg kefirsdobozok meg galacsin szalvéták közé, és összetette a kezét, mint aki imádkozik Kozmához, valóban rimánkodott neki, hogy adja vissza az álmát. Erre Kozma széttárta a karját, azt mondta, nem tudok, mit beszelsz, draga tesvér, és befordult a fal felé, mint aki vissza akar aludni. Tibi meg pénzt vett elő, sosem gondoltam volna, hogy ő is tesz félre, és nyújtogatta Kozmának, hogy mind az övé, csak szívja vissza az átkot, mert holtbiztos, hogy ő csinálta, bosszúból azért a szemétségért az asszonyával. De Kozma istenigazában befordult a falnak, és nem mondott többet semmit, Tibi meg ült az ágy szélén, és azt mondta nekem, hogy isten bizony nem mer már elaludni, és megkérdezte, rágyújthatna-e a szobában. Mondtam neki, hogy menjen a kony-

hába vagy a tévésobába, erre ki is ment, és szerintem reggelig ott ette magát félelmében.

A vége az lett, Tibi másnap egész délelőtt beszélt Kozmának, hogy így meg úgy, szedje már le róla az átkot, csakhogy Kozma nagyon a szívére vette a dolgot, ki tudja, talán még az asszonytól is elhidegedett Tibi szemétségei miatt, és szó nélkül dolgozott tovább. Akkor Tibi egyszer csak, mert egy felnőtt ember nem bírja a megalázkodást meg a hajbókolást sokáig, mert már ez sok volt, ahogy lengette Kozma előtt a pénzét meg kedveskedett neki egész reggel, fogta a lapátot és leütötte vele Kozmát. Akkor Kozma nemezkalapja belerepült a kátrányba. Kozmának nem lett baja, de addigra már egymást fojtogatták nagy serényen, mindenáron meg akarták a másikat ölni. Én meg próbáltam őket szétválasztani, de olyat rúgott Tibi az oldalamba, hogy egyhamar távol maradtam, rendezzék le, ahogy tudjátok. A kis Kozma egyszerre Tibi fölé kerekedett, és puff bele a fejét a forró kátrányba! Én még akkora szívet tépő üvöltést az életben nem hallottam. Kozma egyből rájött, hogy neki befellegzett, fogta magát, lepattant Tibi nyakáról, és iszkiri, el a gödörből. Kiabáltam utána, hogy Kozma, Kozma, erre visszafordult, intett, de akkor láttam utoljára. Tibi meg kimártotta közben az arcát a kátrányból, és még mindig üvöltött, mellén az ing biztosan beleolvadt a bőrébe, és úgy gondoltam, orvos legyen a talpán, aki azt a sok göröngyöt meg szétégett bitument Tibi képéből ki tudja kapirgálni.

Én ezt az arcot, ami Tibinek megmaradt, nem akarom látni soha, csak remélem, hogy maradt annyi belőle, ami valami emberformát mutat. Azt hallottam, hogy a szemét megmentették, csak a húsa ment tönkre. Kozma meg, mire a rendőrség a szállóba ért, összepakolt és eltűnt a semmibe, és nagyon szorítottam neki, hogy az asszonyával hazamehessenek az Utóköztársaságba, és boldoguljanak valahogy. Néztem aznap este a híradót a tévésobában, de nem mondták, hogy lefogtak volna valakit, sőt Tibiről meg a balesetéről egy szót sem szóltak benne.

Abban bízom, hogy a nő otthon a sátorban és a kancaistállóban eljárja Kozmának a fátyoltáncot, amit Tibi álmódott, jól megszeretgetik egymást, és Kozma rájön, hogy akármit álmódott az a bolond Tibi, soha nem lesz ilyen asszonya, és hívja megint a szőrös embert, hogy visszavarázsolják Tibi szexálmait. Így utólag azt kívánom, hogy a sok farkas meg medve elől, akik egész álló éjjel üldözik a sivatagban, meneküljön Tibi az ápolónővel egy trojkában, aki a kötést cseréli az arcán, vagy az ügyeletes doktornővel, vagy tudom is én, a csupasz lánnyal az újság második oldaláról, hogy ennyi jusson legalább a boldogtalanak az életből, az álmai.

BURNS KATALIN
Emberkék

Mengel idegesen járkált fel-alá az út mellett, időnként az utasára pillantva, aki a sárba ragadt autó túloldalán elmélyülten fényképezgetett a mobiljával. Gáspár zsebre tette a telefonját, és jelest adott magának emberségből, amiért ismeretlenül is Mengellel maradt. Igazából csak azért nem lépett le még, mert ilyen későn, ezen az útszakaszon már ügysem kapna fuvar. A Sárga Angyal egy órán belülrre ígérte az érkezését. Gáspár végignyúlt a hátsó ülésen, Mengel meg rákaporodott a motorháztetőre, és a bekapcsolva hagyott fényszórók sávjában nézegette a ritkás füvet.

Mengel a taxiját vezette hazafelé, a Balaton déli partja mentén, tiszta, kék ég alatt. Kikönyökölt az ablakon, és élvezte a tarkója mellett bevágó huzatot. Lenti és Budapest között csak két megállót tervezett, egy tankot, egy kávé. A nagynénje szépen ellátta útravalóval: ásványvízzel, pogácsával, hazulra meg két kacsát küldött, ott gubbasztottak a csomagtartóban.

Szerette, ha az út csendes, ha közel-távol övé az egyetlen kocsit az autópályán, így senki nem dudál a nyakába, nyugodtra veheti a tempót. A városi taxizás már a vérévé vált, egyszerű volt lámpától lámpáig haladni, besorolni, átcsusszanni a sárgán. Az autópályák a várostól távol, a leállósávokkal meg a kétoldalt húzódó mezőkkel, erdőségekkel időnként nyomasztották. De ezek is kibíráhatók voltak addig, amíg a láthatár mögé nem bukott a nap, és a kocsit mellett futó színes, út menti táj sötétszürke paravánná nem alakult. Ilyenkor kezdett hazagondolni. A tenyere a kormányra izzadt.

Andi elhúzta a nappali sötétítőjét, és mint minden szombat este, lehuppant a tévé elé a kanapéra. Ő meg mellé, és kinyitotta a sört. A vacsora utánit. Andi a tehetségkutatón csüngött, a lábát Mengel combjára csúsztatta, megmarkolta a lábujjaival. A nadrág a combján hamar meggyűrődött, átgőzölődött. Andi egyet moccant, elkacagta magát. Ő lesöpörte magáról a lábfejet: ez meg mi volt? Andi: egy bálna énekelt, az óceán mélyén. Ő: akkorát fíngottál, kicsim, mint egy ház. Andi kihívóan, dallamosan kuncogott, rázkódott a hasa, rajta két párhuzamos gyűrődés. Olyan a hasa, mint egy dob. Egy kerek, feszes, akaratos kis dob.

Az út szélén egy stoppos állt. Mellette, a szálló porban jól megtömött útitáska és egy összegöngyölt, csikos hálósák. Rózsás pattanásait már távolról ki lehetett venni, sok-

kal előbb, mint a szökés szakállkezdeményt az álla hegyén. Sietve indult a lassító autó felé, de aztán elbizonytalanodott.

– Elnézést, messziről nem láttam, hogy taxi – mentegőzött.

– Ne viccelj már! – tegezte le Mengel. – Csak nem hiszed, hogy a Balaton partján budapesti taxi jár? Szállj be!

Mengel kíváncsian nézegette a hálósákat. Gáspár a hátsó ülésre dobta, és nem szólt semmit, csak mosolygott maga elé, amíg elhelyezkedett Mengel mellett. A gólyatáborba három éve folyamatosan lejárt, eléjszakázott az újakkal, akiket egyszerre talált naivabbaknak és bölcsebbeknek is egykori önmagánál. Volt idő, amikor ő is tudta, mit keres az orvosi egyetemen. Aztán, ahogy az évek alatt egyre több tapasztalatot gyűjtött a másnaposság tüneti kezeléséről, a pályatévésztes elfogadása is lassan élete részévé vált. Két napja várták már otthon, de nem tudta rábíri magát az indulásra. Legszívesebben lelépett volna, mint egy hangya a papírlap széléről.

– Kempingeztem. Lellén – felelte Mengelnek. – És te? – tegezte vissza a taxist, aki unatkozva vontta meg a vállát.

– A nagynénémnél voltam. Tudod, hol van Lenti?

– Tudom. Valahol a határnál.

Tízpercnyi hallgatás után értek a benzinkúthoz. Mengel megtankolta az autót, fizetett, aztán a csomagtartóhoz lépett és kinyitotta. A kacsák elgáogták magukat a kosárban, megrázták a tollaikat, és pilledten tátogva levegőztek.

– Hát ezek? – kíváncsiskodott Gáspár.

– A nagynénémnél kaptam őket, mert tudja, hogy szeretem a feleséget. Levágja a jószágokat, aztán be velük a mélyhűtőbe. Meg akartam mondani, hogy Andi elment. Mit csináljak én két kacsával egy panellakásban?

Gáspár közelebb hajolt a kacsákhoz, és bizalmatlanul vizsgálta őket. Még sohasem látott házi szárnyast ilyen közléről. Nem mutattak érdeklődést a kíváncsiskodó ember iránt, sőt az egyik felállt, és a csőrét a szárnyai közé fúrta.

– Összevesztetek az asszonnyal?

– Mondhatjuk – felelte Mengel kedvetlenül, aztán beszállt az autóba, és becsapta az ajtót. Hogy lehet egy olyan nővel veszekedni, aki mellett egy mondatot sem mondhat végig az ember? Andi vita közben is a saját hangjával van eltelve, azt próbálgatja, játszik vele.

A felesége világéletében szerepelni vágyott, imádott énekelni, a hangjával betölteni a konyhát, a másfél szobát, a fürdőt, a vévét. Ezért lett énektanár. Pontosabban: ezért akart musical-színész lenni, de mivel nem vették fel a színművészetire, elvégezte a tanárképzőt. A szerepálmai viszont tíz év múlva is ott lebegtek körülötte, időnként

megszólították, ő meg beszédbe elegyedett velük, és üdvözült, fátyolos arccal járt-kelt a lakásban. De mit lehetett ezzel kezdeni? A konyhában üvöltő rádió mellett épp elég volt elviselni az önkellető primadonna-hangot, ami úgy üldözte az embert a lakás legtávolabbi zugába, mint egy kétségbeesett, vonzerejét veszített szírién.

– Mi történt? – kérdezte Gáspár, már az autópályán.

– Egy baromság az egész – felelte Mengel kellelenül. – Andi rájött, hogy nem vagyok hozzá való.

– Nem egyedi eset – bólintott rá Gáspár, aztán egyszer csak elengedte a szakállát. A hangjában valami új, hamis okoskodást fedezett fel, de az is lehet, hogy már régóta ott bujkált, csak ő nem vette észre még.

Ahogy rájuk esteledett, úgy jött meg Mengel mesélőkedve. Először csak kerülgette az ügyet, belekezdett valahonnan, pár szóval. Aztán mást gondolt, és a másik végéről kezdte mesélni. Egy hete még belesírt a telefonba, amikor az anyja kitartó faggatására megtört, és beszámolt a szakításról. Igaz, a torka most is elszorult egy kicsit, de valahogy felülkerekedett rajta. Majdnem úgy nyúlt a történethez, mint aki a hosszú úton unalom ellen keres orvosságot.

Alig három hete váltottak Andival jegyet a Kékszakállra, a legújabb musical-csodára. A főszerepet a már nyolevnanat is betöltött színészlegenda, Madaras Iván játszotta. Talán az egyetlen még élő színész volt, akiről gyerekkoruktól fogva voltak emlékeik: Madaras Iván fiatal bonvivánként copfos lányokra kacsint, Madaras Iván egy folytatásos westernben lóhátról lövöldöz a gonoszokra, Madaras Iván egy gyermekfilmben, oroszlának sminkelve, nagyra tátja a száját. Csodaszamba ment, hogy ennyi idősen még énekes szerepet vállal.

Az első sorba kaptak jegyet, ahonnan nézve a színpadon megjelenő alakok teste aránytalanul a néző fölé magasodik, a fej meg úgy imbolyog a gúla tetején, mint ha bármikor legurulhatna onnan. Az áll jobbra-balra kaszál, a szájából habzó permet repked. Madaras haja feketére volt festve, de még a körme is éjfelete lakktól csillogott. Az előadás elején Kékszakáll teljesen egyedül monologizált a színpad szélén, széken gubbasztva, ezüstszürke borostájához dörzsölve Judit vérfoltos zsebkendőjét. Aztán belekezdtek a vonósok, és Kékszakáll hangja olyan orkászzerű erővel csapott ki a nézőterre, hogy az első sorokban ülők rémülten rezzentek össze a helyükön. A függöny szétnyílt, a többi szereplő is beszívárgott a színpadra, és körülvette Kékszakállt. Madaras minden erőfeszítés nélkül harsogta túl az egész társulatot. A hangja taktusról taktusra hízott óriási léggömbbé, elnyelte a többit. Felpattant a székről, térdre vetette magát. Andrea előre-

dőlt, az ülése reccsent egyet, és lélegzet-visszafojtva, arcán kéjes rettenettel adta át magát a színész karizmájának. Madaras arcán kisimultak a ráncok, olajosan fénylő, fekete tincsei összeborzolódtak. Semmivel sem volt öregebb valamikori fekete-fehér filmhős önmagánál.

Félek – döbrent rá Mengel Andi mellett fészkelődve, és megmarkolta a kartámaszt. Kétségbeesve keresett Kékszakállon egy gyenge pontot, egy kapaszkodót, fülelt, hátha hall egy hamis hangot, amit megmosolyoghat. Kívül akart kerülni ezen a mindenkit megbénító varázsmezőn, de nem tudott, hiába kereste a kiutat, mint egy terráriumfalat kaparászó hörcsög. Zseniális volt – mondta az előadás után Andi, inkább magának, mint neki. Mert hozzá attól kezdve alig szólt. De másnap, borsópucolás közben bejelentette, hogy felkeresi Madarast, és kiönti a szívét. Nyilván megérti majd, hogy aki a színpadra vágyakozik, az nem vesztegetheti el a tehetségét, nem várakozhat örökké. „Vegyél neccharisnyát. És a hajadnak sem ártana már az utánfestés” – mondta erre ő. Akkor Andi átcuccolt a barátnőjéhez. Amikor három napig fel sem hívta, már tudni lehetett, hogy nem viccről van szó. Azóta talán a vén kujon ágymelegítőjévé lépett elő.

– Valamikor sokat jártam erre. Tehertaxiztam három évig – szólalt meg Mengel úgy tíz perccel később, csak hogy a másik el ne aludjon mellette.

– Meguntad?

– Azt éppen nem. De volt egy halálos balesetünk. Ketten vittük a furgont a főnökkel, váltottuk egymást a volánnál. Volt, hogy Szerbiából indultunk, és Ukrajnában várták a szállítmányt. Egyszer éppen én vezettem, ő meg a hátsó ülésen pihent. Maga alá hajtotta az egyik lábát, a fejét meg a vállára billentette. Mindig így aludt. Emlékszem, alig voltam magamnál a fáradtságtól, de azért nyitva tartottam a szememet. Szegedtől nem messze belénk jött egy kisbusz, mi meg beleszaladtunk az előttünk haladó kocsiba. Én azonnal ki lettem ütve. Aki előttünk ment, fejjel kizuhant az elülső szélvédőn, és meghalt. A főnök mesélte el, hogy mi történt ezután. Kiszállt a furgonból, és vérző fejjel, szédelegve elindult az autó felé, hogy megkeresse a kiesett férfit. A halott ott feküdt pár méterrel arrébb, szilánkok között. Sovány ember volt, többnapos borostával, a nyitott szeme alatt karikák. Valahol a kifordult könyöke mellett, a földön ott csücsült egy apró, sárga színű emberke. Igen, egy sárga emberke, felhúzott térdel, és szomorúan bámult rá, a főnökre. A főnök másoktól is hallott már ilyenről, nem ijedt meg. Gondolkodás nélkül az emberke karja alá nyúlt, fölnyalabolta, az meg átkulcsolta a főnök hátát a kis lábaival, belécsimpaszkodott. A főnök elindult vele, levitte az útról, még az árkon is volt ereje

átlépni, és mielőtt elájult volna, lefeküdt vele a föbe. A kórházban két külön kórteremben ébredtünk, de amikor magamhoz tértem, átjött, és elmesélte, mi történt.

– Ültél azóta tehertaxiban? – kérdezte Gáspár halkán.

– Nem én. Nem is fogok. Egy hónapig egyáltalán nem vezettem. Aztán átnyergeltem a városi taxira. Anyám is jobban örült, hogy többet láthat.

– Más baleseted is volt?

– Soha. De ez az egy teljesen a padlóra küldött. Csoda, hogy egyáltalán a volán mögé merek ülni. Most képzeld el, ha én maradok eszméletnél, és megtalálom azt a halott sofőrt ott, a földön. Állok a hulla mellett, és ott az a kis, gizda sárga ember, néz föl rám. Mit teszek akkor?

Gáspár sokáig hallgatott, nézte az imbolygó fényeket és a szélvédőn tükröződő két arcot. A szakállához nyúlt, bogozgatni kezdte, átfésülte az ujjjaival. Kezdte bánni, hogy bekéredzkedett a taxiba. Szerette volna, ha Pestig békén hagyják, ha kigondolhatná, hogyan folytassa az évet, és hogy ha most, két nap késéssel hazaér, magyarázatot tudjon adni a nyolc válaszolatlan hívásra a telefonján, de mivel nekiszegezték a kérdést, összeszedte a gondolatait.

– Ez azért egyszerűbb ügynek néz ki, mint a feleséged. Mert itt legalább nincs min gondolkozni. A feleséged odébbállt. Mire odáig jutsz, hogy megtalálsz, talán már vissza sem akarod kapni. Ha meg úgy hozza a sors, hogy koccansz, és életben maradsz, hát biztos, hogy kimászol megnézni a kollegát, hívod a mentőt. Meg fogod tenni, amit még lehet. Ha kell, kirángatod a tagot a fejreállt autóból. Vagy fölkapod a kis sárgaszínű fickót a földről. Amit éppen akkor tenned kell, agyalás nélkül. Egyszerű ez.

– Annyit tudok, hogy valami sikerült Andinak – vágott közbe Mengel, és megdörzsölte a szemét. –

Szerepet kapott egy reklámban. Egy nap legalább egyszer látom, ahogy az almába harap. Tudod, melyiket mondom. Na, ő az.

– Nahát! – derült fel Gáspár. – Az a nő a feleséged?

– Az. Néha a rádióban is hallom a reklámot. A végén lehet hallani egy kis sercegést is, az a harapás. És akkor mindig tudom, hogy ő az.

– Híres lesz?

– Nem valószínű.

– És ha mégis? Én nagyon bírnám, ha volna egy feleségem, aki benne van a tévében. Te nem vagy büszke rá?

– Nem tudom. Most már arról sincs fogalmam, hogy éltünk le együtt hét évet.

– Hát, én azt mondom, küldj esemest az asszonynak. Mondd neki, hogy jöjjön haza, azt' tekerje ki a kacsák nyakát – átnyúlt, jólelkűen megveregette Mengel vállát.

Mengel fájdalmasan elmosolyodott. Megkeresi Andit, legalább átbeszéljük, ami történt, de aztán mihez kezdjen? És hogy nézett ki Andi abban a reklámban? Az almát meg azelőtt mindig hámozva szerette.

Az ötvenes kilométerkő hajtűkanyaránál utolérte őket egy másik autó, és a lassú tempót megelégedve eléjük vágott. Mengel nem vette észre, hogy közeledik, már csak az utolsó pillanatban rezzent fel. Az autó vilámgyorsan eléjük sorolt, éppenszám elkerülve a koccsánást Mengellel és a szemből jövő Hondával. Mengel reflexből félrerántotta a kormányt. A karambolt ugyan elkerülték, de az autó lesodródott az útról, és a füves, hepehupás semmibe gurult. Aztán már csak a kerekek forogtak. A kocsi se előre, se hátra. Sokáig nem szólalt meg egyikük sem. Csak a csomagtartóból hallatszott a szárnycsapkodás és az eszelős gágogás.

SOHÁR PÁL
Elálcázott Álcák

*A pimasz vagány volt a legkedveltebb áruhája,
 de volt még néhány váltás,
 és ezek még mindig ott lógnak
 valahol egy szekrényben.*

*És a fiú? Nem, ő nem lóg már,
 őt a kötél nem keresi, a csillár
 egy másik szobába került,
 másik háborúba,*

*csak a gyomrát tudják megfojtani a pókhálók,
 nem a beleszorult jajt, sem a suttogó felhőket.
 Szent kapzsiság és kapzsi hit
 átvarázsolta aranyát.*

*És többé nem radirozta ki meztelenségét
 a fiú, és nem öltözteti koporsóba.
 Most már gyász kell
 hogy kergesse a saját farkát.*

*Más háború volt az. Azóta az áldozatok
 és a győztesek összeházasodtak és új
 háborúkat szültek,
 pimasz csaták öntik el a legelőket.*

Alkonyat fejest a Balatonba

Erzsinek a balatoni versműhely emlékére

*...felfordított
 felkiáltó jel amit
 piros krétával egy
 unatkozó gyerek-isten rajzolt
 egy nagy ónos tálon
 még mindig meleg
 a széles-arcú nyári nap
 kalapács ütéseitől...*

*...vagy lehetne egy
 egysoros haiku
 szavak nélkül
 fejest ugorva
 az egy-szemű tükörbe
 az üvegbe ami
 nem néz vissza
 a patinásodó égre...*

Három mai amerikai költő

Három költő, három különböző hang, de stílusban nem állnak messze egymástól; mind a hárman azon a költői nyelven szólnak meg, amely a második világháború után alakult ki az Egyesült Államok két pólusában, New Yorkban és San Franciscóban. Az ötvenes években, a háború terhei alól felszabadulva, Amerika magára talált három művészeti ágban is; ekkor született meg egymással párhuzamosan és összefonódva a „cool jazz”, az „abstract expressionism” a festészetben, és ekkorra tehető az új, a mindennapi nyelvhasználathoz közelítő költészet, különösen a „beat” költők (Ginsberg, Corso stb.) kiteljesedése Kaliforniában, vagy akár a társművészetek művelőivel együtt dolgozó New-York-i költők (Frank O’Hara, Miller stb.) szabadverseinek diadalútja. Azóta a festők már nem is igen dolgoznak festékekkel, a rockzene különböző formái a jazzt háttérbe szorították, ám a költészet jobban virágzik, mint valaha.

Kolumbán Miklós, a nemrég elhunyt magyar–amerikai költő gyakorta mondogatta nekem, hogy Amerikában legalább ötszáz jó és neves költő dolgozik, beleszámítva kettőnket is. Az ötszáz legjobb között lenni elég szerény elvárásnak tűnik, de az irodalmi folyóiratözönhöz képest kitüntetésnek érzem Miklós *bonmot*-ját. A bő és minden igényt kielégítő választék csaknem lehetetlenné teszi azt, hogy három kiváló költőt „reprezentatívan” mutassunk be a magyar olvasóknak. Másképp nem járhatunk el, mint hogy kiválasztunk „egy ilyet–egy olyat” is, törekedve a sokszínűsége. Vitán felül álló *Billy Collins*, a legnépszerűbb kortárs amerikai költő, akinek könyvei egyszer még ott sorakoznak majd a polcokon Robert Frost és Walt Whitman kötetei mellett. Egy nemrég megjelent beszélgetésben elmondja, hogy sikerének titka a gyakori felolvasóestek inspiratív hatása. A közönség nem tudná befogadni a túlságosan elvont műveket első hallásra, ezért Collins törekszik a közérthetőségre, sőt ehhez az alapelvhez hűen ízlésesen adagolja humorát is, ami még népszerűbbé teszi. Az ő élete közel sem olyan kalandos, mint a beat-nemzedéké; New York városában született és nevelkedett, csak a doktorátusát szerezte máshol (Wordsworth-ből írta a szakdolgozatot),

de utána rögtön visszatért szülővárosába irodalmat tanítani. A rádió fedezte fel 1996-ban, és azóta mind a kiadók, mind az olvasók kapkodnak a versei után. A *Poets & Writers* magazin legújabb borítólapja a *Nép Költőjének* nevezi. „En a Költészetet magát tartom igazán a hallgatóságomnak” – írja Collins a Magyar Naplóhoz intézett levelében *ars poetica* gyanánt. „Dramaturgiailag ugyan minden versben beszélek egy olvasóhoz és keresek egy hangot, amely elég bensőséges ahhoz, hogy fenntartsa az olvasó érdeklődését, de úgy érzem, hogy az én igazi hallgatóim a versek, amelyeket valaha olvastam. Azok tanították meg nekem, hogyan írjak és hogyan ne; és én mindig velük elegyedek szóba, amikor hozzáadom a magamét ahhoz a *Nagy Beszélgetéshez*, ami a költészet. Nekem a vers: vándorút. Csak annyiban érhető, amennyiben a sorokat követve a végére járhatunk. Az egyetlen céja – és erkölcsi célja is –, hogy felfedezze saját végkifejletét. Egy bonyolult *tájt*, legyen az valós vagy képzeletbeli, legjobb az egyszerűség útján megközelíteni.”

A többi költő, akik ebben a válogatásban szerepelnek, korántsem olyan sikeresek a „tömegek meghódításában”, de mindegyikőjük színes egyéniség, és a modern költői hagyományhoz, szereptudathoz kapcsolódik. *Joe Weil* most ötvenkét éves, fel is olvasott valmikor Alan Ginsberggel. Szegény munkáscsaládból származik, New Jersey egyik ipari városából. Saját erejéből tanult, amíg többféle munka kipróbálása után végül esztergályos lett és aktív szakszervezeti tag. A *New York Times* közölt egy féloldalas képet róla az esztergapad mellől. Néhány éve a gyár bezárt, de addigra költői hírneve egyetemi oktatói álláshoz segítette.

John Amen még fiatalabb, most töltötte be a harminckettőt, szintén New Yorkból való, de főleg a déli államokban élt, és egy irodalmi folyóirat (*Pedestal*) kiadó-főszerkesztője. Mint *Joe Weil*, ő is zenével egészíti ki költői estjeit, saját verseit gitáron kíséri.

Három nagyon különböző személyiség, három eltérő hangvéttel, de az „amerikai akcentus” mindegyikből jól kivehető.

S. P.

BILLY COLLINS *Példabeszéd*

*Késő éjszaka, amikor az ágak
az ablakot verik,
arra kell gondolnod, a szerelem*

*valami olyasmi, mintha a serpenyődből
az olaj más tűzébe freccsen,
bár talán ennél azért mégis kicsit bonyolultabb.*

*Nem csupán egyetlen bokorban rejtező
két madár üzlete, közülük
az egyiket meg nem foghatod.*

*Valamikor egy bölcs azt mondta, a szerelem
olyan, mint amikor a ló inni vágyik,
mégis mindenki e bölcsre gondolva hőköl vissza tőle.*

*Hadd tisztázzak valamit.
A szerelem nem egyszerűen az ágy
bal oldalán felöltött császár-jelmez.*

*Nem. Több mint a toll útja.
A kard által legyőzött zenésze.
Olyan kicsi, mint egy fillér-persely, a kilenc elejtett
gyöngyszem.*

*Te nézel rám az utolsó gyertya holdudvarából,
a beteg szél nem fordul meg, mondod,
nem fordul meg, a szeles út nem jó,*

*de én itt emlékezem rád,
árnyékunk remeg a falon,
a szerelem korai madár, jobb, ha későn jön, mintha soha.*

Magasság

*Felhőkarcoló tetejéről nézve
az emberek ott az utcán,
ahogy mondani szokás, hangyáknak látszanak,*

*de olyan sok időt kell itt eltöltenem,
s bámulnom a mellvéden áthajolva őket,
hogy a hangyák ott lent kezdenek újra hasonlí-
tani az emberekre.*

*Nézd csak, egyikük oldalazva
az útszéli kenyérmorzzához közelít,
talán nem akar osztozni azzal, aki a sógoromhoz
hasonlít?*

*Aztán itt van ez a csinos, fiatal hangya,
könnyű, nyári ruhában,
sima, ovális arc,*

*mint záródísz a lámpaoszlopon –
rajongó tekintet, hátrafésült fekete haj,
csak nem kedvenc unokatestvéremet látom?*

*Egyikük mintha anyám arcával
nézne vissza, a másik meg apám
testtartását mímelve bicegne el.*

Osztályfénykép 1954

*A harmadik vagyok
balról a harmadik sorban.*

*A lány, akit ötödik óta
szerettem, jobbra mögöttem,
az a frufu-frizurás.*

*A fiú, aki a játszótér
homokjába dőngölt,
a felső sor utolsóinak egyike.*

*Paul barátom a második
a második sorban,
kihajtott gallér, a tanár közelében.*

*De ez nem minden –
ha gondosan vizsgálod a képet,
a háttérben a házunkat láthatod,*

*tornác, téglakémény,
fölöttük felhők,
láthatod a szüleim arcát,*

*s mindezek fölött oldalvást
a Superman egy zöld kocsi
egyensúlyoz fél kézzel a feje fölött.*

Csend

*A hirtelen elnémuló tömeg csöndje
a gyepre rogyott játékos fölött,
orchidea csöndje.*

*Hulló váza csöndje
mielőtt a padlónak ütődik,
nadrágszűj csöndje, mielőtt a gyerekre lesújt.*

*Pohárba csordult víz nyugalma,
Hold csöndje,
a tomboló Naptól távoli nap nyugalma.*

*Ölelésünk csöndje,
a fölöttünk figyelő ablak csöndje,
csönd, ahogy fölemelkedsz, és elfordulsz tőlem.*

*Aztán itt van a reggel csöndje,
a csönd, amelyet a tollammal török meg,
az éjszaka felhalmozódott csönd,*

*amely mint a hó temeti be a ház sötétjét –
minden leírt szavam előtt a csönd,
csöndek csöndje, a legszegényebb csönd.*

A költészet kétségei

*Az éjszakai parton sétálva
kezdtém megérteni a költészet kétségeit –
Florida hideg homokja meztelen talpam alatt,
odafönt csillagkirakat –*

*a költészet kétségei
egyre több költőt bátorítanak az írásra,
egyre több guppi zsúfolódik
az akváriumba,
egyre több nyúlfi
az anya felügyelte harmatos fűbe.*

*És hogyan érhet mindez véget?
Ha eljön az utolsó nap,
amikor már a világ minden hasonlatát kiaknáztuk,
amikor semmi sem hasonlít már semmire,*

*nem marad más tennivalónk,
becsukva jegyzetfüzetünket
karba tett kézzel üldögelni.*

*A költészet élvezettel tölt el,
felröppenek, mint madártoll a szélbe.
A költészet keserűséggel telít,
hídról leejtett lánc vagyok.*

*De a költészet leginkább kényszer,
a versírás kényszere,
ülni a sötétben, és várni, hogy egy röpke láng
földerengjen a toll hegyén.*

*S mindezekén túl a lopás vágya,
betörni mások verseibe,
zseblámpa, símaszk...*

*Boldogtalan tolvajbanda vagyunk,
zsebmetszők, áruházdézsmálók,
ez járt a fejemben, amikor egy hideg hullám elkapta a lábam,
és a világítótorony hangszórója a tenger felé fordult,
ezt a képet Lawrence Ferlinghettitől loptam
– egy pillanatra őszinte leszek –*

*San Francisco kerékpáros költőjétől,
akinek kis vidámpark könyvét
egyenruhám oldalzsebében hordoztam
fel-le az egyetem csábító termeiben.*

Oláh János fordításai

JOE WEIL

A Hatalmas Nagymama-fény

*A Hatalmas Nagymama-fény,
a fény, mely átalakítja
a hártypapírokat,
mit egy éléskamra padlóján hagytak.*

barátok emléke...

*mi az, mi arra késztet,
hogyan behajolj ennek a télnek éjjelére?*

*Felteszem, nem Vermeer,
hanem valami más:*

*Csak néhány halott falevél,
mely átbukfencezik előtted az aszfalton,
míg állsz,
nézve, apád a kocsit hogyan bütyköli.*

*Azt mondja, koncentrálj
a munkára, fejezd be a zseblámpa csavargatását,*

*de a levelek egyre szűkebb körökben kavarnak,
halott levelek kicsi ciklonja,
és csak tíz vagy, s már úgy érzed,
elszakadtál az ágtól,
hánykolódsz az alkonyatban,*

*ahol apád a kocsira hajol,
öt év távolságra halálától.*

*A Hatalmas Nagymama-fény
az ablakokról hullott alá
sötétedés előtt,
mikor karikahajtásból hazajöttél,
tüdőd édesen égett, arcod
kipirult és mocskos. Az Angelus kondul,
és te élvezed az életed,
élvezed a hazatérő,
furcsa vadász boldogságát.*

*A Hatalmas Nagymama-fény
megadja magát
az elhagyatott házak
törött deszkáinak,
belehull és megédesíti
az öregemberek fekete kávéját,
kiknek ráncai még mindig őrzik
a szénbányák hamvát.*

*A Hatalmas Nagymama-fény
álmában mocskosan és otthon nélkül
egy elveszett törzs dalait énekli.*

Lady Clairól elégiája

*Lady Clairól elvesztette
életkedvét.*

*Mind tudtuk, hogy ez jön:
a közönyös bámulás,
a szem körül
az olcsó allegória
feszült látványa.*

*Most összegyűjti bátorságát
egy utolsó fényes csokorba,
ahogy a nap lenyugszik
a tönkrement képeslapbolt fölött.*

*Jaj, lady, ki tudna feléleszteni egy órára,
kiszakítani egy virágot
a hervadás ívéből?
Melled megereszkedik*

*és fogad kiesik:
mint rózsaszirmok hullnak.
És mindez körötten –
Pólók és leprások.
Az unalom
parfüme.*

*Férfi soha nem ért meg téged,
Próteusz úrnőjét, ki voltál,
hajad elmozdul a színskálán,
árny vala, torpanó kezek
végtelen gomolygása lett.
Most a föld szöküljön
emlékeidben.
Gyökerei feketén könnyezzenek,
és tagadják meg a vigaszt.*

„After I Had Worked All Day At What I Make My Living”

Walt, ez a brigádvezető baszogat,
okostojásnak hív,
azt mondja, nem fogom be a pofám.
Arra gyanakszik, hogy hívom az OSHA-t,
Esküszik, én súgtam be náluk:
azbeszt és ólomkalapács a szobában.

Walt, felolvasásokra járok,
kiemelt felolvasó,
az egész életem skizoid,
tizenöt dolcsit kapok a részvételért,
egy százast vesztek, mert kihagyom a munkát.

Walt, költészetről beszéltek,
itt, ebben a kollégiumi kocsmában,
Neruda összegyűjtött munkáiról
határozottan és simán

a bárszéken
egy feketébe öltözött szőke mellett.

Walt, megemlítenek téged.
Valaki megkérdi, hogy lettek Whitman
szeretett munkásai agyatlan, lelketlen, túlsúlyos
redneck szarok.

Elsétálok, túl fáradtan a védekezéshez.
Odakint a hold már felkelt.
Tél fényesíti mennyei feketére a cipőket,
fekete és tiszta csillagok,
tiszta és rozsdamentes kék.
A verseid súlya alatt állok, Walt,

és úgy érzem, elárultak.

Reggel az Elizabeth árkádnál

Az iszákosok olyan gyönyörűen bukkannak fel, mint a szarvasok.
Nézd, ahogy álmukból támolynak,
mintha a reggel egy folyó volna,
ami ellen harcolnak.

Ez nem afféle látásmód,
mely az emberi szánakozást
magasról lenézi.
Elmerengnek,
elmerengnek az emberi renden.

Az egyik megvakarja a fejét, és ásít.
Egy másik vékonyodó hajának
olajos csomóit gereblyézi.
Pislognak, és az utcai szemét megmozdul
lassú, liturgikus útján.
A harmadik visszahanyatlik,
fél karral tartva meg magát.

Folyó peremén állnak a szarvasok.
Egyikük árnyéka varázsát egy rúgással megtöri,
és elnehezülten a vízbe lép.

Gyengéd áldások

*A pontatlan metaforák földjén
az embernek nincsen menedéke.
A csillagok obszcén dolgokat sisteregnek a telefonba.
Egy fiatal nő vándorol meztelen
agysejtjeinek lángjain keresztül,
kérdést tesz fel:
Ki kötözte a kozmológiát
porcelán homlokomhoz?*

*Mindenhol árulás,
egy helyrehozhatatlan gyermekkor
enyhe lehangoltsága.
Még érezd magad kényelemben, légy vidám.
A hegedűk nem tagadnak meg minket.
Az elme kibattyog
az elvadult éjszakába.
Egy hang rikolt a vadonban.
Johnny Ray! Johnny Ray!
És még most is gyengéd áldások
próbálnak elérni minket,
a nagy kérdések mint bogarak
köröznek a lángoló fák tetején.*

Ír munkás sírfelirata

*Amikor meghalok, ragassz egy csontot a seggemre,
és hagyd, hogy a kutyák elvonszoljanak.
Aztán állj oda, ahol a fény
a púpos hátú malmon úszik.
Fehér ruhádban állj,
sirass el egy trágár dallal.*

*Nézd a mókusokat, ahogy árnyéktól árnyékig ugrálnak.
Firkáld a piszokba nevem a lábujjaddal.
Látod, ahogy a szél nevem rúnáit szétszórja?
Most csendesesen gyűjtsd össze imáid, és menj.*

Toroczky András fordításai

JOHN AMEN

A táncos keresztelése

*Hamu reszket, pillangó poroz.
Sötétség, vastagodj, zsírosodj.*

„Mesélj valamit a szeretetről” –
szól a táncos hangja, mint kereplő.

*Kötöz a szél, bugyolál a szellő,
hólyagos talpat körültekerdő.*

*A táncos tüdőmben karmolász,
hátamból bimbózik, mint a zsák,
felszakítja húsom varratát,
járja egész testem át meg át,
padlóm vérben, csontszilánkban áll.*

„Ez az én köröm?” – *a táncos kérdi.*

„Igen, te jössz” – *válaszolom neki.*

*Az árva üres szobában halott,
a teremtő a hetedik napon.*

„Nézd” – *kiált a táncos – „repülök”.*

*Nagy szem ragyog fellegek fölött.
Tört fénye pernyéllik, elhamvad,
csillagbuborékok pattannak.
Olvadó víz tükréből kifagy,
hőmérőkből gurul szét higany.*

*Én válok, én rozzant táncossá,
a táncos énné válik,
semmivé lejtik, forogják
koreográfiái.
Üres vagyok, holnapi urnám,
és a táncos táncol
ürességembe hullván.*

*És táncol a táncos,
vér gyöngyözik két tenyeréből,
víz sugárzik oldalából.*

„Megbocsátok” – *így a táncos.*

„Megbocsátok” – *szólok megértően.*

*Szálanként száll a dal, mint rojtos szegély,
a táncos port vérzik, a táncos nem él,
akár egy öreg isten, úgy issza a fényt,
a táncos feltámadás, a táncos remény.*

Neve, bármi legyen, többé nem az enyém.

Bevégeztetett

*Fiatal ministráns fejét borotválja,
szerelem, gyűlölet pereg ujjperceiből váltva.*

*Anyja újra leáll az evésről, válaszul
három nap után arra, hogy kitör a háború.*

*A parancsnok abakusza ütöget szívében.
Buldózer sajtól mezőből olajat. Ígéretet.
Hold világít át zörgő csontú ligetet.*

*Kopasz ember parkol a búzaföldre.
A Cadillac csomagtartóját veszi ölbe.*

*Utazóügynök fohászkodik. Érmés telefon süketel,
a vonal másik vége sikolt, le ne tedd.
„Az új messiást elküldték, halva született.”*

Végkimerülés után

*Lerontok egész városokat,
hogy meglássam, mi van alattuk,
betonravatal, feltört koporsók,
sírversre vésett sírvers.
A gyász a téboly
sötét sugárútjára visz,
a józanság nevű elhagyatott kisváros felé.
Történetem, akár az augusztusi paradicsom, érik.
Hogy jut át az ember útzárak, vámházak között,
kézjegyével látva el ezernyi zsebszerződést,
mégsem tanulva meg saját nevét?
Mi történik a gyárakban,
kávézók, kocsmák rejtekén,
s mi lehet annyira szent,
akár a
szentek szentje?
Két egyforma szó, de mint
a hold s a tenger, és én mindkettőben otthon vagyok.*

Ebben a felszentelt pillanatban

*Angyalok bújkálnak az oszlopok közt,
árnyuk fel-feltekeredő sál.
Halogének haldokolnak, akár őrizetlen tábortüzek.
Zuhanó madár a csönd, fáradt csönd a nap,
madrigál nyitja a kolostort,
hitünk lakatját.*

*A templomépítés mestereként
sohasem imádkozom.
A vágy az én trójai falovam.
Aztán értem jön a reggel,
idézést hordozó poroszló.*

*Állok, akár a leprás sivár fügefafa alatt.
Ideje zsákruhát öltönnem kérdéseimre,
szögekkel veretni minden tudásom tenyerét.*

Verboten

*Párizsban vagyunk, a nagyszüleim meg én,
látogatóban nagyapám nővérénél, aki egyetlenként
nem hagyta el Európát 1938-ban. Hét
éves vagyok. Nagynéném karjai akár
a spagettiszálak, ő maga ünnepélyes, de fojtott
hangon beszél, mintha egy kis szelep
eltömődött volna legbelül.*

*Bort isznak, lázasan csevegnek a francia-
amerikai kapcsolatokról, mikor nagynéném
hosszú ingujja felcsúszik. Mielőtt
visszahúzhatná, megpillantom halványkék
tetoválását a bőrén. „Miféle számok
azok ott?” – kérdem. Csönd robban szét
a szobában, mintha spórák.*

*Nagybátyám fölkap egy tálcát üres
poharakkal, és hátrálni kezd a konyhába.*

*„Vannak kérdések” – így nagyapám,
két makulátlan karját dörzsölgetve –
„melyek nem arra valók, hogy feltegyék.”*

*Ahogy felnöttem, megtanultam, hogy a legtöbb kérdés,
amire választ várok, föl nem tehető.
Mégis föltettem őket; újra és újra fölteszem azóta is.*

New York-i emlék

*Mikor lakásába halt apám,
Liz repedt vakolatdarabok, szétvetett gipsztörmelékek
felhőjéből bukkant elő. Bekormozódott, mint egykoron
néhány pogány, kik menekülés közben vették föl a keresztséget.*

*Elmos a roncsözön, mielőtt még kiüríthetnének
önmagunkat, s lebotorkálna utolsó
botladozó levelünk is az ősz padlásablakából.*

Ki zörög apám bútorában?

Ki temeti emlékeit falavina, vaslavina alá?

Kibelezi az ágykeretet, rámaikból a képeket körmével kimetszi.

*Asztal peremén egyetlen, kihörpintett pohár billeg,
hogy rá ne tölthessek vörösborból.*

*A lakást hamar kipofozzák, emelik a lakkbért;
löknek a lét forgóajtaján egyet. Évek telnek-múlnak,
s hányan és hányan költöznek be. Bérlok jönnek-
mennek. El kell fogadnom, milyen közel állunk az állatokhoz.*

Ahhoz, amit a méhekről mesélnek:

*hogyan imádják, védik a királynőt, aki végül
beépül mézcseppbe, utódokba, folytatódik nyüzsgő
kaptárkeretben, s létezőbb, mint bármelyik egyed.*

Bármilyen, amit mond, ismerősen cseng, és beléd csíp.

Falusi Márton fordításai

FARKAS GÁBOR
Megérkezések

Iancu Laura költészete

A költészet regionalitása a kisebbségi irodalmakban markáns jelenség. Ahogy Kányádi Sándornak is vannak „Küküllő” versei vagy Duma-István Andrásnak a Szeret mentéhez köthető művei, úgy Iancu Laura költészetében is meghatározó a csángó identitás, ez azonban nem teremti meg verseiben a szülőföld iránti érzések gazdag lírai önkifejezését. Inkább mint a mondanivalónak alárendelt motívum van jelen költészetében a „*keleti magyar*” sors. Első verseskötetének, a 2004-ben Csíkszeredán, a Hargita Kiadónál megjelent *Pár csángó szónak* a címe találó, de „a cím nem Iancu Laura versvilágának lényegét nevezte meg, bár szerencsésen hozzájárult a költő versei felé forduló figyelem fölkeléséhez” – fejti ki Pécsi Györgyi.¹

Iancu Laura (1978, Magyarfalu) költészete a személyiséget meghatározó identitást egy a szülőföldtől egyetemesebb, az emberiségre kiterjedő perspektívából szemléli. Verseinek ihletője az elhagyatottság érzésével való szembesítés, amely nem nélkülözi az öniróniát sem. Szigorú önmagához és ahhoz a világhoz, melyet ugyan hittel ábrázol, de ez a hit hol kétségbeesetten, hol lemondóan kéri számon a Teremtőtől a létezés ellentmondásait és az emberi félelmet.

Eddig megjelent kötetei két részre oszthatóak: három könyve a néprajzkutató Iancu Lauráé – csángó népmesék, illetve fényképek gyűjteményei (*Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek*. Velence, 2002; *Magyarfalusi emlékek. Fényképmonográfia*. Képeket gyűjtötte és magyarázta Iancu Laura. Budapest, 2005; *Az aranyréce. Mesék Moldvából*. Budapest, 2005), további négy kötete pedig a lírikusé és a prózairóé (*Pár csángó szó*. Csíkszereda, 2004; *Karmaiból kihullajt*. Budapest, 2007; *névtelen nap*. Budapest, 2009; *Életfogytiglan*. Szeged, 2009). Három kötet után költészetében már lehet irányt felfedezni: „egyre pontosabb, egyre szikárabb, egyre pórábban mutatja, méri magát a mindenséggel, egyre megszenvedettebben kísérti a lehetetlent”.²

A *Pár csángó szó* verseiben is megragadható tematikusan, miről akar vallani – léthelyzetet, elhagyatottságot és az ezzel járó félelmet fogalmazza meg soraiban.

Egység

Magasan virító hitek
Csapdájába esett
Reménykedő koldus
Kezemben izzik érintésed
Emléke

Enyém vagy félelem
Egészen enyém

A fent és a lent ér itt össze, alkot „egységet”. Az elérhetetlen hit, amely már nem keres tovább; mondhatni, az út, vagyis a hit vége: „csapda”. És az út szélén a megvilágosodást remélő „koldus” hitű alany, aki az utat akarja járni, mert megérintette a hit. A vers utolsó sorai-
 ban a félelem teljes birtoklása („*enyém vagy*” – „*egészen*”) egyben a félelem leküzdését is jelentheti, hiszen ha valamit birtoklunk, rendelkezünk is felette, tehát legyőztük. Ezáltal a cím utalhat a megszerzett hit és a legyőzött félelem egységére is a lírai énben. Amíg az *Egység* az úton való létet fogalmazza meg, a *Magány* című vers a megérkezést.

Magány

A Hold arcán más vagy
Egy és szükségtelen
Midőn eloszlik benned
Jövőm
Játéka maradsz az égnek

Szeretlek
Bujdosik bennem
Isten és tatár
Harcmező a lényed
Létemnek odúja maradtál

Megérkeztél mint a magány

A megérkezés persze nem egyenlő a megnyugvással. A megszólitott kiismerhetetlen: „*más vagy*”, „*Játéka maradsz*”, de a vers alanya jövőjét mégis hozzáköti az *egy és szükségtelen*hez. Ez olyan érzelmi feszültséget teremt, amelyet a második versszak ellentétei csak növelnek: „*szeretlek – harcmező a lényed*”, „*Bujdosik bennem / Isten és tatár*”. A két zárómondat („*Létemnek odúja maradtál / Megérkeztél mint a magány*”) létösszegző, elfogadott szorongást, elhagyatottságot fogalmaz meg.

Iancu Laura második, *Karmaiból kihullajt* című kötetének versei az identitás és az írás kapcsolatát vizs-

1 *Kiüzetés, oltalomkeresés*. Pécsi Györgyi. In: Bárka 2008/3.

2 *Utószó*. Ferenczes István In: *Karmaiból kihullajt*. Iancu Laura. Magyar Napló Kiadó, Bp., 2007.

gálják az utazás – vagy repülés – szimbolikus ábrázolásával (a madár a kötet összes ciklusában visszatérő motívum). A versek többsége „összekapcsolja a térnek, az időnek és az írásnak a problematikáját. A kötet egésze ezen összefüggésrendszer miatt válik egy kalandos utazás tárgyává”.³ A madár mint jelkép az elérhetetlen szimbolizálja. Főleg a néphagyományban, de áttételesen az irodalomban is fellelhető. Iancu Laura esetében – ha szülőföldjét és néprajzi kutatásait veszem figyelembe – jó példa erre egy régi csángó népdal:

*E kertemben egy madár,
Keringetem, de nem vár
Jaj, estenem, de nagy kár,
Hogy ez engem meg nem vár*

*Várj meg engem te madár
Mert magadra maradál
Csirip-csirip, te madár
Mert magadra maradál.*

Találunk erre párhuzamot a *Karmaiból kihullajt* ciklusában: „már csak a madarak szállnak / tenyerünkben fergek motoszkálnak” (*Özön lét után*) – az élet elmúlása áll itt szemben szimbolikusan az elérhetetlen örök életet is jelképező madarakkal; „golyák araszolnak időnkben” (*Most ülj le*); „elrepültek a madarak / atyám kihült mielőtt / megkeltem volna” (*Átmenet előtt*) – itt is az idő múlását jelenítik meg az elrepülő madarak meg-elevenítve a születés és a halál kettősségét a szülő-gyermek párhuzammal.

A repülés és az idő összekapcsolása nem új az irodalomban, de ebben a kötetben egy harmadik fogalommal, az írással alkotnak tematikus rendszert a kezdet–vég, emlékezés–feledés jelentésű szimbólumok: „a végben nincsenek irányok (...) apadnak már a sorok” (*irányok*); „ellenségeim a szavak (...) elöl már semmi, de utolér az idő (...) karmain a szent holló / átöleli a homályt / nem szó ez, és nem is álom” (*frázis*) – mindkét vers az írás elégtelenségét fogalmazza meg azzal, hogy kimondja: a szó nem fejezhet ki mindent. Ezért homályos a jövő, a halál, ami csak az idő múlásával érzékelhető. Ez a gondolatmenet határozza meg az összegző jellegű *Aztán megszoktuk* című verset is:

*„Megemlékszünk az idő nagy tetteiről
nyelvbotló szerkezetek*

*keretei között, nyakkendős mondatokban
súgjuk reklámosan: megszoktuk az újat,
szimatolni a múltat,
lám, dús jelenünk megválaszolja-e
az örök jövő kérdéseit”*

Létösszegzés, korkritika, az írás (a megszólalás) feladatának megkérdőjelezése, de egyben meghatározása is a vers: a múlt megidézése és a jelen nagyvonalúsága, sokszínűsége nem elegendő ahhoz, hogy minden kérdést megválaszoljon.

A *Karmaiból kihullajt* című kötet egészét az utazás szóval lehetne jellemezni. A tér és az idő végpontjait az írás köti össze, megidézve költőelődöket is (Nagy László – *Élet a hajnalban*; Pilinszky János – *Mozdulat, Pilinszky*; Ady Endre – *Átmenet előtt*). De ezek a végpontok megnyugvást még nem adnak, mert az identitás kérdéseire nem válaszolnak. A lehetséges válaszok azonban Iancu Laura harmadik verseskötetében már sejthetőek.

A *névtelen nap* című kötetben a személyiség és önazonosság, létezés-elmúlás, hitvallás fogalmakkal jellemezhetőek a versek. A tematikus sokszínűség helyett az elmélyülés érzékenysége jellemzi őket. Gondoljunk a zongora billentyűire: ugyanazt a hangot hányféle intenzitással lehet prezentálni. Mély és erős intonációval szólnak ezek az alkotások olyan tartalommal, amely ugyan nem új a költészetben, de nem róható fel hibaként, hogy Iancu Laura kötődik a hagyományokhoz. És itt elsősorban nem az erdélyi–moldvai hagyományokra gondolok, melyhez eredete köti, hanem arra az attitűdre, amely Pilinszky János vagy Simone Weil munkásságát jellemzi. Olyan erővel önmarcangoló és mégis annyira humánusan hívő, amely már-már elbizonytalanító hatása – éppúgy, mint Pilinszky verseiben. „Sötét fények között tájékozódik költemény és olvasója; a létezés itt szakadatlan drámaként, a kiszolgáltatottság kiváltságos alkalmaként tűnik föl: Iancu Lauránál nem lelmi példát a hézagatlan idillre”⁴ – fogalmaz Halmi Tamás. Ezért is vonzódik az elégiához, de nem cél nélküli szomorúság ez, hanem egy identitását kereső létezés katarzis nélküli, viszonylag szenttelen leírása:

*„gyöngyszemeken lépked aki bujkál
akiben meghúzza magát a lét*

*megválnak ékes tollától
a sorsszagú fák közt a veréb*

*nincs egyedül akit magára hagy az ég
körötte lopódzó kígyó az idegen
még boldog is lehetne – azt hiszem”*

3 „Kicsi madár, miért keseregsz az ágon?” (Iancu Laura: *Karmaiból kihullajt*). Kovács Flóra in: *A Hét*, <http://ahet.ro/content/view/3510/84/>

4 *Az ég utolsó szava*. Halmi Tamás. In: Bárka 2009/6.

Minden a születéssel kezdődik, és a halálba tart. A két végpont között az evilági létezés mentális és materiális elemeit veszi számba a kötet első fele:

*„éhes ki csak a földet eszi
és éhen hal az is akit
az ég etet”*

*„felhúrom egyszer
anyagból gyúrt arcom
virág nyílik majd rajta*

*sáros talppal szállok
fügefalevélbe”*

A transzcendentálissal való közvetlen kapcsolat leírásai keverednek öniróniával ezekben a sorokban azzal a céllal, hogy önmagában a vallás nem kielégítő, az átélt hit pedig gyakran könyörtelen – mint maga az ember, mikor már *„minden galamb felszállt / hatalmas hordalék a világ”*. A létezés megfelelő szinonimájává válik tehát az *agónia*:

*„Isten néz olykor
hiába gyújtunk néki fényt
nem zavarja agóniánk”*

A kötet második fele sem oldozza fel ezt az agóniát, csak személyesebbé válik a hangnem, mintha a belső én társalogna Istennel:

*„nem játszom én veled, amikor
rád ijesztek,
te csuktad sötét ajtód rám, így
kerestelek”*

*„foldozz, ha átlukassza
kegyelmed kőszívem”*

A kötet utolsó fejezetében az önmaga identitását és Isten megértését kereső én abban az emberi közösségben talál önazonosságra, amely szülőföldjén él. Olyan fogalmak szövik át e verseket, mint a *nemzet, szülőföld* (igaz, sötét iróniával a *szünőföld* fogalommal társítva), *hazafelé, csángó, magyar, gyermekkor*. Az individuum küzdelmei helyett tehát a sorsközösség vállalása kap nyomatékot.

Iancu Laura harmadik kötete kimért határozottságú. A sokszor szenttelen hangnem mögött drámai feszült-

ség lappang, mégsem hagyva, hogy az olvasó csupán befogadója legyen a végkifejletnek. Mint ahogy Pilinszkyt vagy Simone Weil-t sem lehet önátértékelés vagy a létezésen való eltöprengés nélkül olvasni, ez a kötet is olyan kérdéseket feszeget, melyek az olvasót személyes, átélt válaszokra készítik.

A Moldvai Magyarországon megjelent leveleiből összeállított *Életfogytig(ian)* című kötetben a Iancu Laura lírájában felfedezhető vallomások és elvont tárgyias jelleg ötvöződik prózai formában. A fiktív levelek megszólítottja – Erzsike néni – bármelyikünk lehetne, így válik személyessé kapcsolatunk a levélíróval, ezáltal lehetünk elfogulatlan befogadói gondolatainak. A kötet – prózai formája ellenére – lírai hangvételű, Iancu Laura a levél-formát is költészetének rendeli alá. A *névtelen nap* esetében említett Simone Weil hatása itt még jellemzőbb. Egy-egy elbeszélés – például Bácsi István, a kántor vagy nagyanyja, az „őszné” története – ad alapot a szövegekben egyetemesebb, olykor megrendítő gondolatok kifejtéséhez: *„Ne hagyjuk múlni, hanem telni engedjük az időt. A múlás, az elmúlás az elszegényesedés útja, a telítődés a gazdagodásé.”* Az idő, az írás problematikája – akárcsak a *Karmaiból kihullajt* verseiben – tartalmi kohéziót alkot a levelekben. A kötetben vannak közmondásként is értelmezhető kijelentések: *„A folytonosságban élő ember azonban úgy él, mint aki egyszer él. A másnak él”*; filozófiai igényű kérdésfeltevések: *„Vajon tudunk-e és szabad-e különbséget tenni az állandó s az egyszeri értékek között?”*; vallomások: *„kíváncsi, hogy a gondolat ne csak tollam alatt váljék írássá, hanem a mozdulataimban”*. Esmefuttatásaiban Iancu Laura olyan elődök – Németh László, Pilinszky János – szavait is idézi, akiknek értékrendje, a világról alkotott képe azonos a levelekben megfogalmazott elvekkel.

Vélhető, hogy Iancu Laura egy kisebbségben élő népcsoport, a moldvai magyarság szülőtte, és ezért jellemzi költészetét az identitáskeresés, de gondoljunk arra is, hogy a XX. század létidegen folyamatai miatt lassan mindenkinél megkérdőjeleződik a hovatartozás, a gyökök jelentősége. Az identitás elvesztése tehát világjelen-ség, azaz az egész emberiségre jellemzővé vált. Bármennyire individuálisak ezek a versek, levelek, ilyen tekintetben mégis értelmezhetőek közösségi líraként: a bensőben megélt fájdalom érvényesül világunkban kollektív élményként – ezt tükrözik mélyen hívő moralitással; egyetemes érvényű identitást fogalmaznak meg: a hitvallás adta összetartozást. Ahogy maga a költő fogalmaz: *„Itt a földön ember s ember közt a leghalkabb, de legértékesebb kapocs: egymás életének a csendes helyeslése.”*

SZAKOLCZAY LAJOS Szépben való bizodalom

Petrich Kató képeiről

Nincs nagyobb öröm, mint fölfedezni a kallódó értéket. Petrich Kató (Petneki Jenőné, 1908–1987) néhány olajfestményével a múlt évben a Várnegyed Galériában rendezett csoportos kiállításon találkoztam először. Hihetetlen frissessége megragadott. S az a finom érzékenység és valamelyest a képírókhoz köthető gondolkodás, amely a lélek fényét a tájban, különféle munkaalkalmakban és portrékban nemcsak vissza tudja adni, de tovább erősíti is. Ki lehet ez a közönség és a művészettörténet előtt egyaránt ismeretlen festőművész, aki (furcsa mód) épp születésének századik évfordulóján lép ki a homályból? S rá egy évre, az akkori mustránál gazdagabb arzenált fölmutatva, valósággal sokkol bennünket, hogy szemérmességből (és a család szemérmességéből is) a nyilvánosságot mindvégig kerülő lényét minél jobban megismerjük.

Petrich Kató Budapesten született. Tanulmányait is itt végezte: a Fővárosi Iparrajziskolában (1920–1925) grafikus képesítést szerzett, majd a magánúton letett érettségi után a Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakán diplomázott (1934). Ha eláruljuk, hogy az alakrajzot tanító Glatz Oszkár és Szőnyi István, aki a mesterképzésben bábáskodott fölötte, egyként mestere volt, már nem lesz rejtély, honnan képeinek átszellemültsége, mívessege. Különösen Glatz, a régi nagybányaiak egyike volt rá nagy hatással – akinek szellemi karakterén is látszik a föld és ég fényét s a levegő tisztaságát a képépítőelemévé avató korai stúdium. Ars poeticaként is fölfogható az *Imádkozó bányászok* című több alakos képével már korán figyelmet keltett festőművész 1899 körüli vallomása egy Lyka Károlyhoz írt levélből: „Most pedig nagy kedvetlenül megrendelt portraikat festek, de mihelyt lehet, vidékre indulok. Azt határozottan érzem, hogy művészi tárgyaimat mindig a népeletből fogom meríteni, bár azt eddigelé csak felületesen ismerem: a nagyvárosi élet poesise iránt semmi érzésem.”

Glatz Réti István szerint (A nagybányai művésztelep) „a leglázásabb szorgalmú festője volt a kolóniának”, aki kora hajnaltól késő estig izgultan rohant egyik motívumtól a másikhoz. Mellesleg kitűnő oktatóvá is vált – 1914 és 1938 között tanított a főiskolán –, „okkal emlékeznek rá úgy, mint gondos, következetes művésztanóra” (Végyvári Lajos). Petrich Katónak megadatott, hogy ellesse mesterének titkait: a népi zsánerek – amelyek egyesek szerint a „divatos polgári ízlést elégítették ki” – és a megnyugvást, illetve a mozgást-küzdelmet

szinte ételelixirként fölmutató életképek (lásd a *Birkózó fiúkat*) mitől olyan üdék, mitől olyan elragadóak. Glatz növendékeit nem kényszerítette arra, hogy művészetfelfogásával és képi gondolkodásával azonosuljanak – tág horizontját bizonyítandó, két egymástól elég távoli világú festő, Veszelszky Béla és Domanovszky Endre egyként tanítványa volt –, ugyanakkor személyisége, tudása, szakma- és népelet-szeretete nem kis nyomott hagyott a körülötte tevékenykedőkben.

Petrich Kató a MIÉNK lett: az érdekes betűszó a Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre Nemzeti Szalon-beli (1908) kiállítóit, köztük Glatz Oszkárt is takarja. Könnyen rátalált (szinte még festőtanoncként) az őt foglalkoztató témákra. Neveltetésének egyik motorja a népi irodalom, háttérben – jóllehet ő polgári családban nőtt fel – a szegénység fölemelésének szándékával. Akarva-akaratlan a képírók, a többek közt Boromisza Tibor nevével fémjelzett irányzat felé fordult. Boromiszanak legfőbb célja valaminő sajtáságos magyar festőiség megteremtése volt. Petrichben ösztönösen lobogtak ezek a belső tüzek, minden tanulmányútja (1929: Sopron; 1930: Gajdel – Csehszlovákia; 1931: Dunaszekcső, Mohács; 1933: Bécs; 1934: Kőröshegy – Szigliget; 1935: Rimóc; 1936: Ausztria, Németország; 1937: Tard (Szabó Zoltán: *A tardi helyzet!*); 1938: Hollandia; 1939: Mohács) közelebb vitte a táj és népeletnek, az egyetlen munkamozzanatban is megfogható aktív lelkiületnek megismeréséhez.

A festőecset sosem leleplezni akart – noha az ilyesféle szociografikus lázadásnak is helye van a kifejezés-arszenálban –, hanem táj és ember kapcsolatában (ritkábban: az emberi arcban) megbúvó szépségeket (a munka és teremtés harmóniáját, akár egy szobabelső tartást is hordozó látványát) megmutatni. Egyetlen olajvászonra sem az expresszív ecsetkezelés, a durva faktúra és a rikító színvilág a jellemző, hanem az az opálos – a természeti fényt valaminő belső lélekeccsettel elegyítő – ragyogás, amelyben fókusz lehet egyetlen néprajzi jellegű, a helyi szokásvilágban föloldódó rituálé (*Lányok körben*, 1936) vagy a munka fáradságát ünneppé, szinte közösséget kovácsoló elemmé emelő cselekvés-sorozat (*Tilolók*, 1937). László Gyula írta Szabó Sándor Géza könyvének (*Boromisza Tibor és a Hortobágy*) bevezetőjeként, ám a képírókkal együtt mindez Petrich Kató művei láttán is elmondható: ezek a festők „a táj nyomorán vagy fénnel átítatott voltán túl a benne élő embert is figyelték: testvéreiket. Meglátták a szegénység szennyén is átsütő lélek tisztaságát, meglátták a szilajon élő büszke legények becsületét”.

Ennek az eszmei, valahol mindig a közösség (egy nemzet, egy népcsoport, egy faluközösség) fölemelkedését, szépben való bizodalomát szem előtt tartó maga-

tartásnak (művészi készenlétnek) természetesen megvannak a virtuóz technikai, kifejezésbeli tartozékai is. A látás frissessége, az arányérzék működése, a kompozíción belüli feszültségképző vagy épp a nyugodt szemlélődést segítő elemek művekről művekre való váltogatása. Az alkotó néha egyes motívumokat irdatlan nagyra növel – lásd a *Tilolók* című festmény szalmakazlait (kontraszt a bevillanó kis égdarab) –, máskor megfordítja az értelmező gesztust (a *Szövőszéknél*, 1937 kompozíciós rendje attól kifejező, hogy a szépség nem az arcban, hanem a teremtő gesztusban leledzik). Többalakos kompozíciójának éppúgy sodrása van – azért a *Tilolók* aktív alakjaihoz képest az ugyancsak 1937-es *Begyűjtik a termést* figuráinak „téblábolása” nyugodt készülődésnek hat –, mint a munkát önkifejezéssé tevő magányos hőseinek (*Bujáki nő varr*; *Bujáki nő a szövőszéknél* – mindkettő 1936).

Petrich Kató kiállítását a Magyar Írószövetség klubjában Pető Barna rendezte. Maga is képzőművész, s a két teremre bontott térben éppen azt emelte ki, ami az életmű legfontosabb sajátja. A kompozíciós rendjében – artistikus feszítettségében – a nagybányai barbizonra utaló életképek (első terem) ugyan föl lettek oldva Glatz derűjével, de figuráik „társas” magányában a harmonikus léletszereteten kívül ott vibrált valaminő artistikus drámaiság is. Az életmű kétségkívül legjobb darabjai, a munka- és szokásvilágot figuráik mozgólátati kiteljesedésében megjelenítő olajképek (*Tilolók*; *Begyűjtik a termést*; *Bujáki nő varr*; *Szövőszéknél*; *Bujáki nő szövőszéknél*; *Lányok körben*) sokat elárulnak a képíró gazdag érzelmi világáról. Az ebben gyökerező magatartásforma attól válik vizuális élménnyé (szép feszítettségében mindenik vászon egy-egy érzelmező), hogy a festőművészen átáramló világ mindig harmóniában landol. Ebbe a – munkafolyamatokat tekintve hasznos – szépségbe épül bele rendezői leleményként a *Golyó Jóska hegedül* (1937) című – „haszon-talan” – portré, amely alakjának ábrázoló kék szeme összecseng a *Náda* (1943, Újvidék) nőalakjának ábrázoló tekintetével.

Ám a mélységet – jóllehet nem külső tulajdonság – a *Fejkendő önarckép* (1930-as évek) égő, egyszerre távolra és mégis befelé néző szempára tükrözi. Itt épp ezért

nincs is szükség – mint a különben kitűnő *Piros kendős női portrén* (1930-as évek), amelyen az organikus zöld „levélfelhők” lélegeznek – különleges háttérre, hiszen a csaknem monokróm, foltosságában semleges sötét színek (ruha, háttér) kiemelik az arc szép bánatú egyedüliségét.

A *Falusi szobabelső* (1930-as évek) s nem utolsósorban a színsávjaiban szinte diagonális osztottságot zenei harmóniának láttató *Mise a templomban* (1930-as évek) – értékvonalom szerint a fentebb említett „munka-vásznak” édesestvére. Az első csendjét – illúzióknál több ez a gazdagság – a tárgyak kontrasztja, a „harmonikus” ellentét (a komód körkörös felülete, a szőnyeg ferde csíkozása) töri meg, míg a másíknál (különleges nézőpontból, félig felülről ábrázolva) a sakrális teret: jelenlétünk és gondolatunk terepét az a muzsikaként vizionálható zsolozsma, ami az ilyesfajta tisztító együttlétek velejárója. A padosorok közt térdeplő asszonyok ünnepi viselete – az átlószerűen emelkedő út az oltárhoz s egyúttal az égbe visz – kirajzolja eme csaknem nonfiguratív olajkép legbensőbb érzelmi körét: a jellemtanulmány-nak is fölfogható ruha (népviselet) látványon túli szerepét, a bensőséget mint megtartó erőt. (Itt jegyzem meg, hogy Glatz Oszkár valamely, száz ruhát népszerűsítő könyvhöz tartalmaz előszót írt.)

A tájképek szintén átszellemültek, erősek. Nekem a szerkezetében impozáns *Négy fűzfa* (1930-as évek) tetszik leginkább, de a távlatos újvidéki panorámával (*Pétervárad a Duna partján* – 1942-43), valamint a *Kőszegi utcarészlettel* (1935) és a *Visegráddal* (1975) sincs bajom. Ugyancsak karakteres festői póz – csendéletbe rejtett élettartalom – megjelenítője a *Yukka* (1954 körül) és a *Mályvák* (1974) is.

Hogy nem a művelt technika teszi a festőt, hanem a kompozíció egyedisége, arra egy korai pasztell, a csaknem nonfiguratív *Tehenek a völgyben* (1929) a jellegzetes példa. Petrich Kató az idő előrehaladtával egyre átteleesebb kifejezési módot használt. A *Kék Balaton* (1970-es évek) látványsejtelmé majd egy absztrakt képben fog csúcspodni. A „*Vonuló felhők felett örökké kék az ég*” (1973) csak címében irodalmias. Hiszen a Bulgária feletti repülőút élménye a konstruktív valóságot (színes földszalagok) visszafordítja a félelem és bámulat – az időnélküliség – bensőjébe.

RÓZSÁSSY BARBARA
Istenek lábnyomán

Gaál Imre emlékére

*Harangozni kéne,
 zúgatni magasból
 alászálló zenét,
 ezüstölve hulló
 hangok havazása
 borítsa be arcunk,
 ahogy nagy telünkben,
 mégis: tavaszodban
 – titokzatos forrás –
 megfürdetsz, örökség.*

*Szabadíts fel, álom,
 hajnal sziklaszirtje
 – ahonnan a szemem
 befogja a távot:
 öröklét-magasban
 Mantegna kék egét,
 Uccello erdejét,
 hol a vadászkiürtök
 felrikoltó hangját
 elnyelik a sűrű,
 lombtalan zöldellő,
 karcsú törzsű, nagy fák,
 Piero madarát,
 fehérbe szelidült
 felhőszárny-galambot,
 téged is, negyedik,
 aki egy velük vagy:
 öröklét-ég alatt,
 Uccello erdején
 páncélos lovagod
 vállára telepszel.*

*Hallgass meg, Gaál Imre!
 Akkor is, ha tudod,
 külvárosi vasút
 sínei közt fekszik*

*reneszánszod teste,
 üres váltóházban
 csak a csöndje ver port,
 málló falnak dőlve
 kihalt állomáson
 körülvesz a nemlét.
 Amíg a vonatod,
 várom, felbukkanjon
 egyszer a kanyarban,
 egyre inkább érzem:
 oly közel tegnapod
 – épp mint az én sivár,
 hallgatag jelenem;
 csak betömött szájú,
 örök éhezésre
 tanított vágyaink
 felelnek egymásnak.*

*Mégis e kiürült,
 kopott állomáson,
 lásd, mi vagyunk ketten,
 akkor is, ha bennem
 forrtunk össze eggyé.
 Sisakrostély mögött
 – páncélos lovagod –
 rejtőzködik arcom.
 Vállamra telepszik
 Pierónk madara,
 Mantegnánk kéksége
 fölöttünk kitarul:
 megőriz nyarában
 szelencényi égbolt,
 amíg visszaviszel,
 – követve istenek
 lábnyomát a hóban –
 Uccello erdején.*

Befelé-repülés

Te, fogadott gyermek,
 gyermekben a testvér,
 testvérben szerelmes,
 aki egy vagy velem,
 ebben a csikorgó,
 jégszikrás hidegben
 hallgasd lehunyt szemmel:
 orgonám szól érted,
 bűvös fátyol-zene
 – úszik a hullámozó
 pelyheket hullató
 havas távol fölött,
 titokzatos sejtés,
 akár a hajnali
 harmat-csillogásban
 rám boruló arcod.
 Ó, te lányka-Vénusz,
 vagyok a tükrödből
 visszanéző éned
 – szemeid mély taván
 sötétlő vizekben
 fürdet az öröklét.

Jöjj, magammal viszlek,
 mielőtt holnapod
 jégszántotta pusztán
 kiterített testét
 szögesdrót-fenyvesek
 mélyéből kitörő
 vak kopók tépik szét,
 repülésbe dermedt
 madártetemektől
 feketéllő földön.

Te, fogadott gyermek,
 gyermekben a testvér,
 testvérben szerelmes,
 érted madár volnék,
 betakarna szárnyam,
 amíg behunyt szemmel,
 megérkezel hozzád
 – ott, hol földet ér a
 befelé-repülés.

Túlvilági zene

Mikor az ittlétben fordított ágy kinod,
 mellkasodon súlyát csak súlytalan bírod.

Hallgasd a zongorát – bőrödön ha erez
 tűvel karcolt zene: túlvilági lemez.

Mélyről Liszt dörömböl, lüktet, mint a véred,
 önmagadat benne, ahogy utoléred,

engednéd a percet, mintha madár volna
 – röptében arcodra visszahullik tolla.

Zuhan lábad elé, szárnya helyén csonkok
 – madártetem-időd zúgatja a gongot,

ahogy a halottnak tágra nyílt szemében
 saját új világod kitarul egészen.

Szóljon a zongorád, hangszer vagy te, gyere,
 benned játszik minden túlvilági zene;

akár óriáskerék, emeljen a vad láb,
 ahol újra élni tanít a magasság.

„A vers légkör, ami körülvesz”

Beszélgetés Rózsássy Barbarával

Rózsássy Barbara 1996-ban mutatkozott be a Stádiumnál megjelent antológiában, a *Lépcsők a csendbe* című kötetben. Ettől kezdve töretlennek mondható költői pályája. Első kötetét Gérecz Attila-díjjal értékelték, Móricz- és Erasmus-ösztöndíjakban részesült. Művelődésszervezőként végzett Győrben, Debrecenben néprajzot, a Pázmány Egyetemen olasz nyelvet tanul. Törékeny versvilágában benne sűrűsödik a világegyetem, a teremtés, az alkotás ismétlődő, de egyediségében megismételhetetlen aktusa. Nyelvében is finom költészete mintha a múltból, egy letűnni látzó világból szólna vissza, időutazásra hív, mégsem idegen a mai olvasó számára. Az embert mint emocionális lényt szembesíti önmagával s egy emberöltőkön átívelő szellemi hagyománnyal.

– „*ki szóra bírod bennem a mondhatatlant: vagyok /.../ s amint sugár idéz új sugárt. / Szenteltessék meg a te neved, költő, / Miatyánk, világom újrateemtő*” – írod a *Pater noster, Dante című versedben. Sok mindennel foglalkozol, de a költészet meghatározó a pályádat tekintve. Mikor kezdted verseket írni, milyen út vezetett első köteted megjelenéséhez?*

– Visszagondolva úgy él bennem, hogy amióta megtanultam a betűket szavakká, mondatokká formálni, azóta írok verset. Mintha a költészet mindig is a részem lett volna, így utólag már nehéz megtalálni azt az időt, amikor még el tudtam választani magamtól. Meglehet, soha nem is létezett. Mindenesetre, az első papírra vetett soraimat – melyek, ha még nem is tekinthetők igazán versnek, de rímbe szedetten, alig nyolcévnyi tapasztalattal fogalmaznak meg valamit élet-halál kérdéséről – még mindig őrzöm. Tapasztalom én is, ahogy a tegnap múlt, majd régmúlt lesz, sok emlék egyre homályosabb, azonban az első verscsírák papírra vetésének körülményei tisztán élnek bennem. Legélesebb emlékeim egyike ez, mintha egy pohár vízbe néznék, olyan áttetsző. Akkoriban, amikor még épp csak megtanultam olvasni, gyakran nézegettem szüleim könyvespolcát; a címek, anélkül, hogy tudtam volna

bármit is arról, mit rejtenek, felkeltették érdeklődésem, képzeletemben kiszíneztem őket, amíg más a színes ceruzáival játszott, én befelé, a belső hangokra, színekre figyeltem. Az egyik ilyen kötet Oriana Fallaci *Ha meghal a Nap* című riportregénye volt, ez a cím lett aztán első versem kezdősora.

– *Mit gondolsz, miért őrződött meg ez az emlék ilyen pontosan benned?*

– Hogy erre ilyen világosan emlékszem, annak két oka lehet. Egyrészt az, hogy egész további életemet meghatározó pillanatokról van szó, másrészt pedig a vershez való viszonyom alapvetően nem változott azóta.

– *Ez egy kicsit félreérthető. Kifejtenéd pontosabban, hogyan érted?*

– Természetes, hogy a kezdeti tapogatózó ösztönösség mind tudatosabbá vált az évek során, míg végül elvezetett a valódi magamra találáshoz: a költészethez. Azonban az a megfoghatatlan, leginkább egyfajta hiányérzethez hasonlítható tapasztalat, mely a költőből felszínre hozza a verset, akkor is ugyanúgy munkált bennem. Ezt semmi más nem tudta betölteni, csakis az írás, a vers. Az írás másik arca, tulajdonképeni kiegészítője, másik fele, mondhatnám, sziámi ikerpárja pedig az

olvasás korán felfedezett izgalma volt. Már kislánykoromban is rengeteget olvastam, mindig könyvvel a kezemben láttak, még a vidéki nyaralások során is – nagyszüleimmel Nádassdladányban töltöttem hosszú nyarakat –, mikor a városból kiszabadult gyerekek vadócságával vehettem volna bele magam a kalandokkal kecsegtető utazásba és ottlétebe, a könyvek voltak legjobb társaim. Belőlük világot teremtettem magam köré, mit otthonomként laktam be, a kertek, a szőlőlugas hűvöse, a városban sosem tapasztalt fényárnyék játék titokzatossága úgy élt bennem, ahogy olvasmányélményeim által magamból kivetítettem. Ezért nagyon különösnek találom, hogy sok fiatal, induló költőnél egyáltalán nem tapasztalható ez a fajta elszánt lelkesedés, már ami az olvasást illeti. Isten ments, hogy magammal példálózzak, csak egyszerűen nem értem, ha valaki érzelmileg, gondolatilag, továbbmegyek, szakmailag elhivatott, hogyan kerülgetheti mégis távolról azt a közeget, melynek ő maga is része kíván lenni. Az a fiatal, aki zöldfülként kéziratával beállít egy szerkesztőségbe a maga olvasatlanságával, azt kell mondanom, nem ritkán funkcionális analfabétaként, hogyan várhatja el, hogy legyenek olvasói, ha ő maga az

„Édesanyámmal, másfél évesen”

író sem olvas? Ráadásul az olvasást nem lehet elég korán kezdeni, hiszen hozzá is épp úgy, mint az íráshoz, évről évre, lassanként nő fel az ember. Az én költői fejlődésemet is leginkább egy olyan úthoz hasonlítanám, amely minden buktatójával, nehézségével, és persze napsütéses tisztásaival együtt, nemcsak átlépett, elhagyott ösvényként nyúlik a távoli múltba: részemmé is vált maga az utazás. Utólag tudom: minden lépés én voltam, én vagyok, még akkor is, ha jobbra csak utólag ismertem fel, az akadályok nagy részét saját magam gördítettem magam elé.

– Fontos, hogy szóba hozd az olvasás kérdését, költészetedre erőteljesen hatnak olvasmányélményeid, olvasataid. De térjünk még vissza az első kötetedig vezető úthoz.

– Úgy tizenhat éves lehettem, amikor bekerültem a Stádium Fiala Írók Körébe. A pesterzsébeti szentélyben, a Gaál Imre Galériában (amely annak idején, még igazán, mondhatni a valódi művészetnek nyújtott menedéket) a XX. század reneszánsz festőinek, Gaál Imrének, Rátkay Endrének a képei éppúgy otthonra találtak, mint a mi első költői

szárnypróbálgatásaink, közös bemutatkozásaink. Nem csupán üres tárlatokkal, sehová sem vezető „programokkal” fogadta a betévedőket, mint manapság, hanem e világon kívüli világban bekapcsolódhattam az itt folyó műhelymunkába. Hogy műhelymunka volt ez valóban – tehát egy kis szellemi közösség munkálkodott közös célok érdekében –, azt bizonyítják antológiáink. Az elsöben, *A sivatag kupolája* címűben én még nem szerepeltem, később azonban, első kötetem megjelenése előtt kettőben is (*Lépcsők a csendbe*, *Huszonötödik óra*) lehetőséget kaptam a bemutatkozásra. A Stádium Kiadó

egyébként példa nélküli vállalkozása (a fiatal, bontakozó tehetségek felkarolása, útra indítása) megteremtette számunkra azt a közeget, amelyben nemcsak alkotni, de költőként létezni tudunk. A „kiadó” emlegetése persze csak szófordulat, hiszen mindnyájan pontosan tudjuk, nem ez jelenti a gyakorlatban a valódi háttérrel, ami számít: mögötte az ember. Hogy számít, hogy fontos, hogy megkerülhetetlen, azt ki kell mondanom, már csak azért is, mert annak a nevével, akít mi nemcsak szerkesztőnknek, de elsősorban szellemi nevelőnknek, mesterünknek tekintettünk és tekintünk, mintha kissé féltve ejtené ki száján a magyar irodalom színe-java. Természetesen Kárpáti Kamilról van szó – természetesen, mondom a legnagyobb határozottsággal, mert bármilyen súllyal is nehezedik ránk a róla való hallgatás, abban biztos vagyok, hogy az „irodalom színe-java” már mondatom első felénél tisztában volt azzal, kiről beszélek.

Kárpáti Kamil nekünk nem csupán mesterünk volt, több annál. A műhelyben – közös műhelyünkben – folyó munkát nem valamiféle magolásnak, hexameterek biflázásá-

nak, szavakkal való játéknak kell elképzelni, sokkal inkább mélyreható beszélgetéseknek, lélekelemzésnek, önmagunkba ásásnak. Nem elsősorban írni, hanem és főként élni tanított minket, emberré lenni, ez pedig sokkal nagyobb feladat, mint bármilyen mesterségbeli tudás elsajátítása. Mielőtt még a bőrömön tapasztaltam volna, tőle már tudtam, nem elég tehetségesnek lenni, fel kell nőni hozzá, meg kell érni ahhoz, hogy a belülről feszítő mindent elmondás vágya utat törhessen. Tudtam, mert valamiképp mindig biztos voltam abban, hogy amit tőle hallok, csakis igaz lehet. Ahogy beszélgetéseink során, a galéria félhomályos, boltíves termeinek nagy csöndjében, felesége, Gí gőzölgő teáinak illatában ülve, az az egyetemes, mindent átfogó szellemiség általa engem is körbevett, mindig pontosan éreztem, mi a helyes út, merre kell indulnom. Ebben a légkörben született meg első kötetem, *A suttogással telt szoba*, amely 1998-ban látott napvilágot, és egy évre rá második könyvem, a nyolcvankét szonettet tartalmazó *Barlangnyi álmom*.

– Költészeted egyik fő erényének tartom azt a szemléletet, amelyben a költészet csupa nagy betűvel szerepel. Nem akarod eladni a verseidet olcsó megoldásokkal, és nem áldozod fel a költészetet közönséges poénokért...

– A Költészetet valójában nem is érdemes máshogy írni, csak így, nagybetűvel. Persze nem kizárólag a verset értem rajta, hanem az egyetemes művészetet általában. Vagyis mindazt, ami nekünk, embereknek a legszebb, legjobb, legigazabb oldalunk. Igaz ez természetesen akkor is, ha adott esetben épp rútságaink, hamisságunk tükrözője. Én abban hiszek, mégpedig igen szilárdan, hogy ha már Versről beszélünk, akkor előbb tudomásul vettük ezt az

alapvető kategóriát: tisztában vagyunk vele, hogy létezik költészet, és van, ami azon kívül esik. Ez létkérdés, pontosabban: lét–nemlét kérdése. Valami vagy vers, vagy nem az. Rossz verset írni nem lehet (mert az nem vers), közepeset írni pedig nem érdemes. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy lehetséges folyamatosan ugyanazon a szinten teljesíteni, ha úgy tetszik, ugyanolyan nagy lánggal égni. Az azonban egészen bizonyos, hogy mindig, minden percben (és főként a vers születésének pillanataiban) törekednünk kell rá. Ahogy minden költőnek, úgy nekem is nyilván vannak tévedéseim, azonban ezek minimálisra csökkentése igenis lehet cél. Egy ilyen szemléletbe és annak gyakorlati megvalósításába természetesen nem férnek bele a filléres megoldások, a vásári bohóckodás szintjére süllyedt „szövegelés”, mellébeszélés. Ebből úgyis van elég, nélkülünk, költők nélkül is. Mindnyájan emlékszünk a jól ismert sorokra: „Én egész népemet fogom / nem középiskolás fokon / taní- / tani” – lássuk be, ebből nemcsak a becsvágy szól, hanem a tudatosság, az elszántság, a semminek be nem hódoló szilárd hit, a „mindenséggel mérd magad” magabiztossága.

– *Nem választottál könnyű utat. Vállalás ez egyáltalán?*

– Igazságra vezető könnyű utak nincsenek, de nehezebbnél is nehezebb a költészeté. Épp ezért a vállalás szükséges, tudatos készülés, tudatos berendezkedés egy olyan életre, mely mindennek ellenére is csak a versről szól, csak ennek az elsődleges célnak, a vers megvalósításának rendel alá minden egyebet. Nehéz, főként manapság, abban a világban, ami mindent akar, csak költészetet nem, ami mindenről tudomást vesz, csak a művészetet hagyja figyelmen kívül. Kamasz koromban ezzel még könnyebben

szembenéztem, mint később, amikor már kezdtem érezni, a világ nem vesz tudomást rólam. Első ilyen sokkoló élményem még a gimnáziumban ért. Annak idején előfizetőket gyűjtöttünk közös antológiáink megjelentetéséhez. Mi, diákként elsősor-

„Kisiskolásként”

ban tanárainkra gondolva próbáltuk „eladni” a még csak készülőben lévő kötetet. Jó néhányan kötélnek álltak, ez igaz, de élénken emlékszem, hogy a rajztanárnok, aki saját bevallása szerint csak megélhetését biztosítandó tanított az iskolánkban, egyébként pedig festőművésznek vallotta magát, milyen hevesen utasított vissza, mert sajnos nem volt „kidobni való pénze”. Az alkotótárs, a megértő barát helyett felfedeztem benne a felszínes percembert. Akkor tapasztaltam először, hogy a költő nemcsak a művészek, de még az irodalmárok között is az utolsó a listán, mondhatni feketelistán van. Nem kell messzire menni, csak nézzük meg, hogy áll a könyvkiadás: kortárs költők kötetéből, ha ötszáz példány napvilágot lát, akkor már nagy számokról beszélünk. És itt nem a magánkiadásokról van szó, és nem is a dilettantizmus termékeiről, hanem a mai magyar, hiteles, kortárs költé-

szetről. A verseskönyvet egyszerűen nem lehet eladni, mert nincsenek olvasói.

Persze tegyük fel magunknak a kérdést és nézzünk szembe vele: vajon hogyan jutottunk ide, vajon miért távolodott el az olvasó annyira a költészettől, hogy legtöbbször azt hiszi, kortársai között egyáltalán nincs is költő, hogy ez a „műfaj” kihalt, elmosták a modern kor nagy esőzései, betemette az idők lavinája. Nézzünk igazán mélyen magunkba, és akkor nyomban felfedezhetjük: hogyha az olvasó kezébe valami véletlen folytán verseskötet kerül, többnyire menekülőre fogja, még mielőtt szeme átfuthatna az első néhány soron, és gyorsan visszateszi a polcra, az leginkább saját hibánkból adódik. Mi (értsd: a költők általában) mellébeszéléseinkkel, sehová sem vezető „szövegmutatóanyagainkkal” sikeresen eltávolítottuk magunktól a valaha reményteljes befogadót, ez pedig egyenesen következik abból, amit már korábban is említettem: a legújabb nemzedék költői, írói között nagy számban vannak olyanok, akik olvasás nélkül nőnek fel, ezáltal pedig híján lesznek a legalapvetőbb mesterségbeli tudásnak is.

Az olvasó emberré formálódásának közügyében nagy felelősség nehezedik a folyóiratokra, s még inkább a heti-, napilapokra, melyeket még van, aki kézbe vesz. Ha a kézbevitel során az olvasó szeme véletlenül a „kultúra”, netalán a „vers” rovatára téved, akkor életbevágóan fontos, hogy ott olyasmire leljen, ami képes visszahódítani őt a költészet világába. Vagyis ezeken a fórumokon a legmagasabb színvonalú, legjobb alkotásokat kéne megjelentetni, melyek azonnal (értsd: első olvasásra is) hatnak, ugyanakkor rögtön újraolvasásra sarkallnak, azonban sajnos gyakran tapasztalom ennek nemhogy a hiányát, de az ellenkezőjét.

– *Érdekes módon kritikus szemléleted nem annyira ésszerű kritikáidban, mint inkább verseidben nyilvánul meg. Költői világod abszolút szemben áll a mai fiatalok többségének elsősorban érvényesülni vágyó látásmódjával, alkotói felfogásával. Az általában elmondottak alapján is tudatosnak tűnik ez a szembenállás...*

– Kritikáimban, és egyáltalán bármilyen írásomban pontosan ugyanazt a szemléletet követem, mint a versben. Ha írásaimon az a fajta „kritikai hangvétel” nem érezhető, ami manapság dívik (vagyis a hibák megtalálása minden áron, lehetőleg azok felnagyítása, a hiányosságok lajstromba szedése, mert e felfogás szerint hibátlan kötet még elméletben sincs, nem-hogy gyakorlatban), akkor ez épp ugyanazon okból kifolyólag van így, mint a vers esetében. Úgy gondolom, mindenkit a legjobból, legmagasabb szintű alkotásaiból kell megítélni, a költő morális

kötelessége pedig, csakúgy mint kritikusáé, az erre való törekvés. A kritikai írásokban ennek nem csak abban kell megnyilvánulnia, hogy szép, cizellált mondatokban fogalmazunk, na és persze érthetően, tisztán, jól nyomon követhető gondolatmenettel, hanem abban is, hogy a kritikus a maga részéről megtegyen mindent azért, hogy egy adott műnek, egy adott szerzőnek felkutassa a legjobb oldalát, rátaláljon értékeire és kiemelje azokat. Minden egyes könyvet így kellene kézbe venni, nem pedig gyáván, attól remegve, hogy ki találunk mondani valamit, ami túl jó, túl sok, épp ezért nem megengedett. Nem szabadna saját véleményünkkel, kijelentéseinkkel játszani, vagyis kimondani valamit, majd ijedtünkben

gyorsan visszavonni. Minden sort, amit leírtunk, vállalni kell. Ez persze nem azt jelenti, hogy a kritikus kezébe nem kerülhet az olvashatatlanságig rossz könyv, ebben az esetben lehet hallgatni róla, vagy ésszerű

„Szentmártoni Jánossal és Nagy Cilivel 1996-ban”

okfejtésben, alaposan alátámasztva elénk tárni véleményét. A hazugság itt nem – ahogy a költészetben sem – kifizetődő. Am, míg a versébe nyakig elmerült költő teljesen elvonatkoztat (sőt el is kell vonatkoztatnia) az olvasótól, a kritikában mindig van egy ilyen tényező is, ha nem is valakinek, de valakiről írok. Másokról szólni nem tét nélküli játék, véleményünknek nem ostobán, félvállról odavetett firkálmányokban kéne megfogalmazódnia, hanem olyan írásokban, amelyek később mindig, minden körülmények között megállják a helyüket.

Érvényesülésről az irodalomban, és főként a költészetben nehéz beszélni manapság. Ha beszélgetésünket csupán könnyed társalgás-

nak fognám fel (amit az imént elmondottak miatt éppúgy nem tehetek meg szóban, mint írásban), félvállról azt mondhatnám, mindenki érvényesülni akar, ez természetes, képzeld, még én is. Na persze csak a vágy beszélne belőlem és nem a józan ész, és inkább a helyzet komikuma (a nincstelen költők helyzetéről beszélek, akiket a kutya sem ismer, legfeljebb egymásnak köszöngetnek az utcán, legfeljebb saját maguk társaságát élvezik az irodalmi esteken, rendezvényeken), csakis ez mondatná velem, hogy jó volna, hogyne, egy elképzelt világban. Ez ellen a komikus, szinte burleszkbe illő létállapot ellen azért talán tehetnénk valamit mi, költők, írók, irodalombarátok. De persze csakis úgy, ha az „érvényesülés” nem egyéni érdekeket jelentene, hanem együttgondolkodást. Ebben az állapotban, melyben manapság az irodalom tengeti utolsó napjait, arra lenne szükségünk, hogy

kiálljunk egymás mellett, egymásért, hogy amúgy is kicsire szűkült táborunkat ne szakítsuk még több felé, hanem formáljuk közösséggé.

A „közösség”-en persze nem pusztán együttlételet értek. Emlékszem, mekkora erőt adott, micsoda pluszt jelentett, amikor tizenkilenc évesen első könyvemre megkaptam a Gérecz Attila-díjat. Biztos vagyok benne, a többi tizennyolc Gérecz-díjas sem volt ezzel másként, roppant nagy jelentősége van, ha már elsőkötelességeként is azt érezheti a költő: tartozik valahová. Ha végignézek társaimon, számba veszem a díjazottakat, akkor azt látom, ez az elismerés jelkép, méghozzá olyan (nem melleleg az egyetlen díj Magyarországon, melyet elsőkötetes költő elnyerhet), amely-

nek önmagában is közösségformáló ereje van, hiszen nem is egy, hanem több nemzedék költői indulásának jelképe. Épp ezért megdöbbenő, hogy az utóbbi három évben a díjat nem osztották ki. Most azonban itt a soha vissza nem térő alkalom: ha nemzeti összefogásról beszélünk, ahhoz ez is elkerülhetetlenül hozzátartozik. Ahogy közös múltunk része 1956 hősi halottja, Gérecz Attila költő, épp ugyanúgy közös jövőnk részét kell képeznie a felnövekvő költőnemzedék útra indításának. Ehhez pedig arra van szükség, hogy képesek legyünk kiállni, ha úgy tetszik, politizálni az irodalom létjogosultsága mellett – egyenként is, de főként olyan szervezetekkel a hátunk mögött, amilyen például a Magyar Írószövetség –, és végső soron megértetni minél többekkel, hogy mennyivel többről van szó pusztán létjogosultságnál: mert emberi létezésünk alapfeltétele, emberségünk a tét.

Egyébként semmilyen körülmények között nem érzem megengedhetőnek, hogy az úgynevezett személyes érvényesülés érdekében (ami lássuk be, költőként legfeljebb a nevelésesen megfogható irodalmárok, gyér számú irodalombarátok körében lehetséges) az ember (a költő) meghozza a legnagyobb áldozatot: lemondjon saját magáról, félretegye a verset. Persze nem véletlen, ha sok tehetségként induló költő hamarosan belátja, rossz lóra tett, és mihamarább más utakat választ, ami azért (hogy legalább lelkiismeretét valahogy elhallgattassa) szorosabban vagy lazán kapcsolódik a művészethez, esetleg az irodalomhoz. Láttam, látom magam körül, a költő könnyed, „olvasmányos”, „emészthető” regényt ír, abból legalább származik némi bevétele, esetleg némi Kossuth-díja, a költő inkább zenész lesz, mert abban sem rossz, ha előtte elég füvet

szívott, a költő jobbnak látja, ha csekély rajztehetségét kamatoztatva inkább rajztanárnak áll. Ha a szembenállást így értelmezzük, akkor nyugodt szívvel kijelenthetem, teljesen tudatos attitűdről van szó. Sem most, sem a jövőben nem akarok, és nem fogok más utat választani, mint a költészetét (a költészetet persze valami általános értéket, többletet értek, amelynek minden írásban érvényre kell jutnia, legyen az mégoly prózai). Ez nem vita tárgya, amit az ember magával, netán másokkal folytat, hanem elhatározás, morális kötelesség.

– *Úgy vélem, költészet szemlélet alapja a nyelvhez való viszonyod. Kritikusaid kiemelik költői nyelvhasználatod cizelláltságát, finomságát. Ez lélek és nyelv találkozása, ahogy Kosztolányi esszéiben olvasható, vagy a magyar költészet egy részére jellemző tradicionális nyelvőrőség is?*

– Valójában minden költőt meghatároz a nyelvhez való viszonya. A nyelv alatt pedig természetesen az anyanyelvet értem: azt a közeget, amin kívül a költő nem tud létezni. Ezt, ha korábban nem is éreztem ilyen tisztán, a Padovában töltött idő során (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem olasz szakos hallgatójaként tölthettem egy évet az itáliai városban mint ösztöndíjas) a bőrömről tapasztaltam. Amikor hazajöttem, mindenki azt kérte tőlem, meséljek Padováról. Furcsa, de alig-alig tudtam ilyenkor megszólalni, csak nagy nehezen sikerült valamit elmondanom abból, amit ott átéltem. Mintha túl sok, túl sűrű lett volna ez az egy év, nem véletlen, hogy a később, már itthon írt verseim is, melyek legutóbbi kötetemben jelentek, tele voltak Padovával, az ott töltött időszakkal, és benne saját magammal. Minden élményen túl,

„Első római utam során, 1998-ban”

amelynek az utazások, a képtárakban való barangolás éppúgy része volt, mint az egyetemi élet, legerősebben mégis annak megtapasztalása él bennem, hogy ha az ember el is szakad az anyanyelvi közegtől, idegen nyelven beszél, idővel azon gondolkodik, végül már azon is álmodik, költőként ez a fajta elszakadás sosem lehetséges. Nem hiszek abban, hogy lehetséges volna egy tanult nyelven verset írni – legalábbis nem úgy, nem azon a szinten, ahogy arra az ember anyanyelvén képes lehet. Amint rájössz, az anyanyelv nemcsak a részed, hanem te magad vagy, rögtön másként kezdesz gondolkodni az otthonodról, kultúrádról. Bármennyire is éreztem Padovában: ez a világ számomra egy megtalált, második otthon, közben arra is rájöttem, akár milyen távol vagyok a szülőföldtől, mindig magamban hordok belőle egy darabkát; velem volt, és különös módon épp ott vált igazán részemmé. Ha kérdésed így értelmezem, tehát lélek és nyelv találkozását, s benne a hagyományörzést általános szemzőgből nézem, ami egy költőnél nem választás kérdése, hanem kötelesség, elhivatottság, akkor azt kell mondanom, hogy a kérdés mindkét felére igen a válasz. A költészet úgy mutat

fel valamit a pillanatból, netán a jövőből, hogy közben magában hordja a múltat, vagyis abból megőriz, továbbvisz valamit, legmagasabb kiteljesedésében pedig ez a múlt-jelen-jövő már nemcsak egyéni, nemcsak személyes, hanem kollektív, egyetemes, mint a megfoghatatlan emberi létezés, ami túlmutat fizikai valónkon, ha úgy tetszik, maga a lélek.

– *Számomra rendkívül rokon-szenves, hogy birtokában vagy a mesterségbeli tudásnak is, szonettjeidben nem a kísérlet, az eredet-teszkedés kerül előtérbe. Fontosnak tartod, hogy egy költő tisztában legyen a versformákkal? Bíráltak már formanyelved miatt, hogyan reagálnál erre?*

– A költészetben sok mindent fontosnak tartok, de legkevésbé azt, hogy az ember kerékbe törje magát, mert úgy „helyes”, ha megmutatja, ő bizony birtokában van a mesterségbeli tudásnak, amelyen (leginkább potenciális kritikusai) a szonettek, hexameterek megírására való „képeséget” értik. Bármennyire is furcsa, nem gondolom, hogy a költővé érés alapvető hozzátartozója az efféle formák megtanulása. Nem akkor lesz valaki jó költő, ha „tud” szonettet írni. Ha így volna, bárki, aki képes tizenégy sorban kötött szótagszámmal, rímmel, esetleg ritmussal fogalmazni, mindjárt költővé is koronázthatnánk. Ez az általános iskolák szintje, a „házi feladat: írjon mindenki hexametert”-világa. A forma legalább annyira belső dolog, mondhatni, a vers belső eleme, mint a költészet többi összetevője. Voltak és vannak költők, akik úgy alkotnak nagyot, hogy életükben nem írtak kötött formában. Amikor például sok évvel ezelőtt először belelapoztam Füst Milán összes verseibe (ez volt az egyik első verseskötet, amit saját pénzen, magamnak vásároltam), akkor ott azt láttam, alig-alig akad költemény, ami ne a klasszikus szabad-

vers hangján szólna. Ez azonban csöppet sem zavart meg, soha, egy percig sem éreztem, hogy tét nélküli lenne ez a költészet. Valójában ugyanúgy tudtam közel kerülni hozzá, ha más utakon is, mint Babbitshoz, akinek verseit olvasva ennek az ellenkezőjét tapasztaltam, szigorú formai megkötéseket, zárt sorokat. De természetesen nagy csapda ez. Hiszen a „szabadvers” is csak nevében az, legalább akkora kötöttség jellemzi, mint a szonettet. Vagyis megint oda lyukadok ki, ahonnan elindultam: ha így lenne, ha tehát a forma nem elsősorban belső megkötés volna, bárki tudna verset írni, hiszen „szabadon” akárki fogalmazhat jól. Így legalább akkora hiba, ha a kötött formák hiánya bírálat tárgya (mintha az valami alapvetés lenne a költészetben), mint ezek jelenlétének, netán „túlburjánzásának” szavá tétele. Nem arról van szó, hogy erről nem lehet beszélni, sőt írni. Egy verseskötet elemzésekor nagyon is hozzátartozik a tárgyhöz a forma kérdése, csakhogy ez a felszín, az elsődleges sík, annak boncolgatása, amit már távolról is jól látunk. Ritkán tapasztalom, hogy az elemző kritikus ezen az elsődleges síkon túlmutatva, a vers, a költészet egészét figyelembe véve tudná szemügyre venni a formát, illetve annak hiányát. Az én könyveim, verseim tárgyalásakor ez a kérdés persze óhatatlanul előtérbe kerül. Nyilvánvalóan az előbb elmondottak miatt is: hiszen a legkönnyebb megoldás (kritikusként) a felszínen gond nélkül megragadható „verstest” elemezgetése.

Hogy a forma számomra, egyénileg mit jelent, az már más kérdés. Minden költő életében vannak olyan elődök, mesterek, akikkel szívesen van együtt, akikkel kapcsolódni tud. Nemrégiben azt kérdezték tőlem: hogyan lehet „együtt lenni” olyanokkal, hogyan lehet „társnak” érezni olyan költőket, akik rég halottak? Természetesen úgy, hogy ebben

a kapcsolatban nem számít a tér, és nem számít az idő. Csak a költészet lényeges, ami a maga kézzelfoghatatlanságában mégis fizikailag testesül meg, amint általa az embernek részévé válik valami a múltból. És épp ezáltal (mert részévé vált) ő maga is részese lehet valami egésznek, valaminek, ami rajta, az egyéni túlmutat. Ehhez elsősorban nagyfokú alázat szükségeltetik, annak belátása, hogy egy nagy láncolatnak, csupán láncszeme lehetek. Azonban mi lehet több egy költő számára annál, minthogy ebbe a láncba bekapcsolódjék? Számomra a forma, túl azon, hogy belső szükséglet, egy ilyen kapcsolódást is jelent a múlthoz, az elődökhöz. Egyfajta kontinuitást, a valahová, valakikhez való tartozás legalább annyira ösztönös, mint tudatos felvállalását.

– *Mi az oka annak, hogy olyan hosszú idő telt el a második és harmadik versesköteted megjelenése között?*

– Hogy a kérdésre válaszoljak, megint vissza kell mennem egy kicsit a távolabbi múltba, kamaszkorom idejére, felnőtté válásom küszöbére. Amikor első két kötetem gyors egymásutánban napvilágot látott, még alig múltam húszéves. Minden szépsége, élménye mellett hihetetlenül nagy teher ez a kamaszkorból épp csak kinőtt költőnek. Társaimon láttam: sokan még első kötetük megjelenését sem várták meg, máris kihátráltak a költészetből, nemhogy a még alig megtapasztalt költői létből. Hiába jelentkeztek ígéretes, nagy terjedelmű ciklusokkal közös antológiáinkban, tehetségük önmagában kevésnek bizonyult, csupán fele volt annak, ami a költészet, a költő megszületéséhez szükségeltetik. Kárpáti Kamil írta 1997-ben, a *Huszonötödik óra* című antológia utószavában – így utólag tudom, leginkább nekünk, éretlen zöldfülűeknek szánva figyelmeztetésül –, hogy „a világ másik fél”.

Ezzel kellett szembenézni: a költészetet nem akaró, nem vállaló világgal. S benne: elsősorban saját magunkkal.

Hogy a figyelmeztetést mennyire nem hallottuk meg, azt bizonyítja a rengeteg elkallódott tehetség, esetemben pedig azok a hosszú évek, melyek az én második és harmadik kötetem megjelenése között eltelték. A műhelymunkának, az együttműködésnek, ha váratott is magára, végül mégis meglett a hosszú távú eredménye. 2007-ben napvilágot látott harmadik könyvem, a *Pater noster, Dante*, tavaly télen pedig az *Éjszakai tárlat* – már nemcsak reményekkel, nehezen körülírható, homályos vágyakkal, hanem a költészetbe vetett szilárd hittel teli. S (még ha egyébként az ígéretesként induló költő-palánták nagy része ki is hullott közülünk) két társamról, akikkel együtt indultam az 1990-es évek második felében, legalább ilyen biztosan tudom, végső soron nem fogott rajtuk semmilyen rontás, a külvilág semmilyen ellenállása; ha meg is vívták a maguk harcát, Nagy Cili és Szentmártoni János idén már hatodik, első válogatott, nem is akármilyen színvonalú verseskötetével jelentkezett. Szerencsések vagyunk, mert volt valaki, aki utánunk nyúlt, megfogta a kezünket, és szerencsések azért is, mert abban a világban, amelyben mindenkinek mindenki idegen, mi egymásban mégis társakra lelhattünk.

A 2000 és 2006 között eltelt időszak életem legnehezebb periódusa volt. 2000-ben még szerepeltem *A hasonmások városa* című Gérecz Attila-díjasok antológiájában, és hosszú évek után akkor publikáltam újra először, amikor 2006-ban napvilágot látott a *Lehetsz-e még hármaskrek?*,

a Gérecz-díjasok második közös könyve. A könyvbemutatón ismertem meg Follinus Annát, aki aztán harmadik kötetem szerkesztője lett. Ha a *Pater noster, Dante* 2007-ben napvilágot láthatott, az elsősorban neki volt

„Műhelymunka – Kárpáti Kamillal, kötetem szerkesztése közben”

köszönhető. Ő volt az, aki már egy évvel korábban mint sorozatszerkesztő arra biztatott, hogy az akkor még épp csak alakuló versciklusból állítsunk össze egy kötetre valót. Nagyjából egy évig tartott az a műhelymunka, aminek során megszületett a könyv. Annával nemcsak mint szerző a szerkesztővel, de mint költő a költővel a legapróbb dolgokat is meg tudtuk beszélni, a válogatástól a ciklusokba rendezésen át a kész kötettervig.

De azért azok az évek, és itt már csak a magam nevében beszélhetek, a hallgatás, az önmagammal való hadakozás évei nem múltak el nyomtalanul. Az ember szinte belebetegszik abba, hogy nem ő választ, hanem őt választják. A költészet sorskérdés. Olyasmi, ami elől nem menekülhetsz. Elutazhatsz a világ másik felére, beleáshatod magad a hétköznapi élet apró-cseprő dolgaiba, de bármilyen módot választasz arra, hogy eltereld a figyelmed, végül is rájössz, ha igaz az, hogy a költő minden versébe egy kicsit belehal, legalább annyira igaz, hogy csak

akkor él igazán, ha verset ír. A vers nélküli lét olyan volt számomra, mintha egy hosszú, végtelennek tűnő sivatagot járnék, ahol napközben a forróság, éjszakánként a nagy hideg láza vacogtat. Sehogy nem jó, sehol nem jó. Csak hát éveknél kellett eltelni, amíg ezzel képes voltam igazán szembenézni, és megtalálni, vagy újra megtalálni önmagam. De ahogy már mondtam: a költészet sorskérdés, a tehetségedről nem tehetsz, rajtad kívül álló okokból kaptad, adomány, azonban azért már csakis te vagy a felelős, hogy képes leszel-e élni vele.

– *Az olasz élményvilág meghatározó az utóbbi két kötettedben. Mi az, ami az olasz kultúrában számodra ennyire vonzó (még a nyelvet is megtanultad), milyen kihívást jelent számodra Dante, hogy újabb és újabb párbeszédet folytatasz „vele”? Mintha a versek időszerkezete is ebben a különös sokidejű (jelen – közel- és távoli múlt – jövő) párhuzamosságban, időtlenségben alakulna. Nem egyszerű ellentét ez jelen és múlt között. Miben látod ennek lényegét?*

– Az olasz kultúrához, Itália világához való kapcsolódás kamaszkorom óta a részem. Még első kötetem megjelenése előtt, 1998 nyarán jártam először Rómában. Verseim már akkor tele voltak az ott begyűjtött élményekkel, ahogy én magam is. Mindig abban hittem, hogy a költőnek száz százalékosan kell megélnie mindent, hogy aztán önmagán átszűrve minden tapasztalást, megszülessen a vers. Ez tulajdonképpen a legjelentéktelenebbnek tűnő pillanatokra ugyanúgy igaz, mint a fontosnak, nagynak tetszőkre, s ha annyira így gondolkodunk,

hogy képesek vagyunk eszerint élni, akkor mindegy is, hol tartózkodunk éppen, a Vatikáni Múzeum termeiben, vagy Budapest egyik poros külvárosában, Csepelen, ahol én születtem. Azonban a születés itt mégiscsak kulcsszó. Én másodszor akkor láttam meg a napvilágot, vagy talán akkor nyitottam fel először emberként és költőként (a kettő egygyé forrott, egy teste-lelkeként) a szemem, amikor Itáliában jártam. A Vatikáni Múzeum nem csupán „képtár” volt számomra, de az a hely, ahol találkozhatasz Michelangelóval, a velencei riókba süllyedő paloták nemcsak a „vizes várost” jelentették, de azokat a pillanatokat is, amikor az ember először döbben rá, mennyire semmi, mennyire mulandó is valójában, hogy aztán még inkább, még jobban kapaszkodjon a percbe. Az évek során mindez elmélyült bennem, már nemcsak egy titokzatos világnak látom Olaszországot, a reneszánsz, a múlt és a múltat őrző jelen Itáliáját, hanem valaminek, ami azóta a részemmé vált, ami kicsit én magam vagyok. Ez az egyik örökség, amit Kárpáti Kamiltól kaptam, hiszen az ő költészete, vers- és regényvilága szinte mindenhol átítatódik egy darabka Rómával, Velencével, ami azonban mindig egyetemessé tágulva ölt testet; Gí művészi Itália-fotóit nézve pedig megértettem a megismételhetetlen pillanat varázsát: ahogy szemünk elől elsiklik a gondola, ami abban a percben már csak múlt, benünk még egyre, egyre úszik tovább.

Mindezt elmondani persze nagyon nehéz, talán nem is lehetséges hétköznapi szavakkal, ez a költészet terepe. Harmadik kötetem, a *Pater noster*; Dante kicsit magába sűrítette mindezeket az érzéseket, és egyszerre mindazt, amit a hosszú, vers nélküli években átéltem. Nem is kihívásnak mondanám, sokkal inkább valami fölállalásának. Ahogy mondd, az idő is ekképpen fogalmazódik meg

benne: nem a tegnap, a ma és a holnap szétválasztásáról van szó, hanem sokkal inkább egyfajta egyidejűségről, olyasmiről, ami örök, ami már kislánykoromban, az első sorok papírra vetésének időszakában is részem volt, mert én magam vagyok. És szeretném hinni, ez a kötet akkor azt jelentette, legyőztem azt a bizonyos másik felet, a külvilágot. Ha nem is a győztesek csatakiáltásával rugaszkodhattam neki a negyedik könyvnek (hiszen a költészetben nincs győzelem, minden siker csak pillanatnyi – már ami a belső késztetésnek való engedelmességét illeti –, minden vers, még ha úgy is fog bele az ember, mintha az utolsót írná, mintha soha többé nem lenne lehetősége újra írni, akkor is csak a következőig tűnik egyetlennek, megismételhetetlennek, vagy akár meghaladhatatlannak), de legalábbis újra bízhattam önmagamban. Mert újra felfedeztem, hogy honnan jöttem, és hova tartozom; a világgal a *Pater noster*-kötetben éppúgy szembenéztem, mint saját magammal. Dante Pokla az én Poklom volt, és vágyott Paradicsoma is az enyém, s ahogy vele együtt jártam végig az utat, a kapcsolódni akarás mellett megfogalmazódott valami mindebből: saját magamból. Ha olvasása közben úgy éreztem, hogy helyettem mondja ki az igazságot, egyszerre azt is tudtam, ezt nekem is el kell mondanom, csak úgy lehet igazán az enyém, ha magamon átszűrve általa valami megszülethet, olyan ez, mint mikor az ember saját magát hozza világra.

– *A versírás mellett tanulsz, kritikákat, esszéket is írsz. A megélhetés mellett miért fontos számodra, hogy más műnemekben, műfajokban is alkoss?*

– Az író ember, bármit is ír – és ez talán kevés kivételtől eltekintve mindenre igaz –, szeretné minél több műfajban kipróbálni magát. Olyasféle érzés ez, mintha egy hatalmas kertben járnánk, amelynek minden zuga más, itt rózsalugas, ott gyümölcsös, és még

azon belül is minden gyümölcsnek más a tapintása, az íze, az illata. Egyfajta felfedezés ez, ugyanakkor több annál. Hiszen itt nem kizárólag a kincskereső kalandvágáról van szó, legalább ilyen fontos a kincsre lelés öröme, s az, hogy amire ilyen módon rátaláltunk, az ne csupán külsőnket „díszítse”, mint valami dekoratív ékszer, hanem belül gazdagítson. Csak akkor van értelme, ha emberileg többé tehet. Nem trófeagyűjtés ez, hanem felfedezőút – saját magunkban. Egyébként pedig már a kezdetekben, első kötetem megjelenésének idején is foglalkoztatott a tanulmány, az esszé világa. Az első ilyen jellegű írásom valamikor az 1990-es évek végén született, a harminchat évesen, 1990-ben elhunyt Bókkon Gábor költészetéről. Róla szóló írástam valahogy így kezdtem: költői világába csak aztán sikerült bejutnom, hogy áttörtem a burkán. Költők, írók tanulmányozásánál azóta is ez motivál, közel kerülni hozzájuk, megfejteni belőlük valamit.

Hogy megélhetési kérdés lenne? Sajnos erről az irodalomban nemigen beszélhetünk. Mindnyájan ismerjük az érzést, amikor több napi, esetleg több heti munka után (évekről már ne is beszéljünk) felvesszük a hangyányi órabérre visszaosztható honoráriumot... Én nem szívesen politizálok, mert a politikát a kétszínűség, a manipuláció terepének tartom, amihez nincs, nem lehet köze a költészetnek, de azért azt be kell látni, hogy a kultúra és ezen belül főként az irodalom támogatása, s az egész köré épülő szisztéma rongyos, akár egy madárijesztő. Nemrégiben keserűen vettük tudomásul (gondolom, nemcsak én, hanem alkotótársaim is), hogy idén nem írták ki az NKA alkotói ösztöndíját, illetve törölték a sorból. Az elmúlt években legalább arra számíhattunk, hogy ha nem is a mi, de esetleg néhány író-, költőtársunk (pár havi) munkáját biztosítják.

Amivel persze csak rövidtávon, alig-alig vannak kiségitve. A semmibe vettségük miatt amúgy is csalódásokkal teli, frusztrált költőknek, íróknak ezzel kell szembenéznük: mit sem számítanak ők az irodalomban.

Különös hozzáállás, hogy a szerző úgyis megírja a maga dolgát, ha kell, ha nem, legfeljebb közben éhen pusztul, a megjelentetést majd esetleg támogatjuk némi (egyéb-ként általában nevésségesen kicsi, a nyomdaköltségre sem elegendő) pénzzel. Persze mondhatjuk, ez rólunk leperreg, mi csak az alkotásnak élünk, ugyanakkor azonban képtelenség maximálisan elvonatkoztatni az efféle kérdésektől, hiszen melyikünk mégoly napfényes szobájára nem vet sűrű árnyékot ez a létbizonytalanság? Sajnos nem hiszek abban, hogy a költőnek nyomorognia kell ahhoz, hogy verset írjon, mivel elsősorban élnie kell. Ezt a mostani kulturális „finanszírozás”, ha egyáltalán lehet annak nevezni, egyszerűen nem teszi lehetővé.

– Tudom, nehezen jutottál el addig, hogy ki tudd jelteni: költő vagy. Mi ennek az oka? Mit jelent számodra a költői lét, a költészet?

– A költői lét számomra az emberi létezését jelenti, egy velem, attól elválaszthatatlan. Ha valaha, réges-régen nehézséget okozott annak kimondása, hogy költő vagyok, az leginkább azért volt így, mert elsősorban magammal kellett szembenéznem, és ez csak hosszú belső harcok árán sikerült igazán. A költészet nekem mindent jelent, mondhatni, a mindenséget jelenti. Azt az egyetlen számomra elfogadható állapotot, amelyben létezni tudok. Szükséglet, mint a víz, a levegő. Persze tudom,

nem minden költőre igaz, épp ezért csak a magam nevében beszélhetek, ha azt mondom, a költő és az ember közti harmónia, még akkor is, ha ez a harmónia nem feltétlenül egy testileg-lelkileg kiegyensúlyozott állapotot

„Kárpáti Kamillával és Follinus Annával”

jelent, a költői létezés alapfeltétele. Csak ebben a harmóniában lehet úgy élni, hogy az ember mindent alárendel a költészetnek, hogy bármi más is van az életében (és persze igaz, hiába próbálunk kizárni mindent, azért a gyakorlati élettől való teljes elszakadás képtelenség, legfeljebb csak a vágyainkban él, mint egy ideális állapot), akkor is, minden körülmények között, a saját maga által felállított piramis csúcán a vers legyen. Ez természetesen nem azt jelenti: a költő éjjel-nappal ír, méghozzá verset. Ám azokban a pillanatokban is, amikor valami egészen mással foglalatoskodik, a háttérben, legbensőbb tudatában mindig éreznie kell a vers, a költészet jelenlétét, mindig a szerint kell nemcsak gondolkodnia, hanem cselekednie is. Én bármi mással kísérleteztem, bármennyire próbáltam másfajta életet kialakítani magamnak, ha látszólag sikerült is ideig-óráig élnem benne, hosszú távon mindig belebuktam, és közelebb éreztem magamhoz a halált, mint a legsötétebb hangú versek pil-

lanataiban. A költészet élet, meggyötör, de emberré tesz, és legalább olyan magasra emel, mint amilyen mélybe taszít a nélküle lét. Legutóbbi kötetemben, az *Éjszakai tárlatban* többek között arra törekedtem, hogy ezt a har-

móniát megvalósítsam magamban; utólag úgy látom, az ott napvilágot látott versek nemcsak az ehhez vezető, magammal folytatott harc lenyomatái, hanem ennek egyfajta, ha kezdeti szakaszban is lévő, megvalósításai. Hogy ez még jobban kiteljesedjék bennem, ahhoz lesz szükség az új kötetre.

– Készül már az új kötet? Esetleg megleped-e az olvasókat egy esszé-vagy kritikakötettel is?

– Igen, az ember tervez, a költő jó esetben annak közreműködésével, vagy még inkább az által, aki végez, megvalósíthatja terveit. Az új verseskötet mindig készülőben, hiszen a versírás egyfajta állandó állapot. Munka, mint bármi más, csak épp azzal a kitételrel, hogy alkotó. Nagyon szeretnék egy esszé-tanulmánykötetet is, mostanában erősen foglalkoztat ez a műfaj, gyűlnek is szép számmal ezek a „prózaibb”, ám korántsem prózai írások. Vagy gondold, hogy egy költő kiléphet önmagából, és egy olyan műfajban, mint az esszé, vagy akár a tanulmány, egy „szárazabb”, lecsupáltabb, vegyileg tisztított valamivel állhat elő? Nem, nem. Szilárdan hiszem az ellenkezőjét. Azt szeretném, ha a költészetet, bármilyen más műfajban próbálom is ki magam, nem kivonnom kéne írásaimból, hanem hozzáadhatnám azokhoz. A vers léggör, ami körülvesz. Magába zár, magamba szívom. Ő én, én ő vagyok. Egyszerre veszünk lélegzetet.

Ekler Andrea

A fény költője Rózsássy Barbara:
Éjszakai tárlat
Szerk. Kárpáti Kamil,
Stádium, Bp., 2009.

Negyedik verseskönyve, az *Éjszakai tárlat* a költői formák kiváló ismerőjének és egyéni kombinációk létrehozójának mutatja Rózsássy Barbarát. Kötetének első felében gyakran használ szabályos hexametereket, amelyek „mellesleg” három-három *adoniszi kólónra* bonthatók. Rímelnék is, és ezzel a *leoninus* egyik változatát valósítják meg. A kötet egy másik verscsoportja szonettek-ből áll, amelyeknek sorai ezúttal két-két *adonikusra* feleződnek. Ezek ritmusa (– ∪ ∪ / – –) az erős meggyőződést, a gondolat véglegesítését érezteti. Ha a költeményen végigvonul ez a versláb-kombináció (kólón), a vers gondolati egységei külön-külön zenei nyomatékokat kapnak. A magyaros tagolással szimultán módon egyeztethető ez a sorfajta. A belső magányosság, a földi üdvösség s a költői küldetés kérdéseit feszegető Rózsássy Barbara a gondolati költészet eszközeként használja ezeket a bonyolult formákat. Fontosnak tartom ezt, mert az erősen kötött versformák sokszor üres, manierisztikus játszadozásra csábítják a csekély gondolati gyúanyaggal fölszerelt költőket.

A *manierizmus* olyan szempontból jöhet szóba Rózsássy Barbarát illetően, ahogy a késő reneszánsz művészetre értjük – Balassira vagy akár Shakespeare-re és a posztreneszánsz festőkre, a barokkba hajló korszak e kiválóságairól szólva. Nem abban az értelemben tehát, amelyben a formai bravúroskodásra törekvő honi poétákat és poetesszákat, a tizenharmadik–tizenkilencedik század fordulóján működő *mesterkedő* költőket emlegetjük. Ők többnyire már kihulltak az idő rostjában, bár Weöres Sándor antológiája, a *Három veréb egy szemmel* felvonultatja a „rímkovács” Kovács József, Mátyási József, Édes Gergely és Molnár Borbála maníros-manierista verseit. Nagyjaink is írtak olykor (a hangzás szépségével betelni nem tudván, vagy akár tréfából) bravúrverseket, keresett vagy túllontúl választékos rímekkel, bonyolult ritmusban. Ismerjük Csokonai, Petőfi, Arany, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád vagy József Attila gazdagon díszített és szórakoztatón játékos költeményeit. Ezekből tudható, hol válik el a *mesteri* (kicsit hamisan hangzó szóval a „profí”) költészet a *műkedvelői* („amatőr”) verseléstől. Az igaziak sem tagadták meg a közönségtől a pompát, vagy annak paródiáját.

Formai igényességével Rózsássy Barbara nem csupán előnyt szerzett magának a puritánabb formák és a

szabadversek művelőivel szemben, hanem bizonyos hendiiket is vállalt. A sporthasonlatnál maradvá, ólomsúlyokat szerelt magára, mint az olimpiai bajnokságára készülő Balczó András emlékezetes terepfutói edzésein. A költő is tudja: ha a kölöncöket leveti magáról, láthatatlan szárnyak segítik a könnyed futásban.

Igazságtalanság volna öncélúsággal vádolni formaművészetét: a gondosan kimunkált szépséggel szolgálni akar. Magas tétre összpontosít. Verseiben egyrészt a reneszánsz idején (főként Itáliában) még ismert teljességre törekszik, amely a mai életben csak hősies és magányos erőfeszítések árán vívható ki. Másrészt – ugyanilyen maximalizmussal – az időtlent, az örökérvényűt szeretné megragadni a lírai pillanatban. Ezek a momentumok azonban nem hirtelen ráismerések, mint a pillanatnyi benyomások híveinél, hanem hosszas szemlélődések és meditációk megszenvedett eredményei. Esménykereső költőnek tartom Rózsássy Barbarát: igazi idealista, aki a megmérgezett mindennapok fölé emelkedve, egy visszavisszatérő, rejtett Ikarosz-metaforával szeretné minél jobban megközelíteni – szellemi értelemben persze – a nagybetűs Fény forrását, a Napot, illetve annak éterikus megszemélyesítését, olyasféleképpen, mint ahogy a görögök képzeltek el Zeusszal, Héliossszal, Apollóval és minden nép a maga isteneivel.

Ha költői szemléletét és írásmódját stílustörténeti kategóriákkal szeretném jellemezni, akkor azt mondom: Rózsássy Barbara *modern parnasszista*. Ez össze is egyeztethető a régebbi kötetekből kitetsző képzőművészeti vonzalmaival csakúgy, mint verseinek választékos formanyelvével, amely a *pernasszien* költőkre emlékeztet. Egy akkurátus műelemző talán *preraffaelitának* nevezné, hiszen korábbi kötetében a Dante iránti vonzalma uralkodott, a mostaniban Petrarcat emlegeti visszatérően, az itáliai reneszánsz festők közül pedig Mantegna *Parnasszus* című festménye tartja bűvöletében (ennek egy részlete látható a remekül sikerült könyvborítón). Rátalált a festő Janus Pannonius-portréjára is – szívet melengető tény lehet számára, hogy latin nyelvű költészetünk e nagymestere is onnét hozta kultúráját bő fél évezreddel ezelőtt, ahonnét jórészt ő a magáét. Donatello lovageszményt kifejező lovasszobra, a *Gattamelata* is fontos motívum a kötetben. A sok évszázados művelődéstörténeti hagyomány híven kifejezi ízlését csakúgy, mint életérzését, mely ezt táplálja. A művészettörténet mindeme régi csodáival olaszországi tanulmányútján, főként Padovában, Mantovában (Vergilius szülőhelyén és Mantegna Louvre-ban őrzött festményének eredeti helyén), Rómában és Velencében ismerkedett meg közelebbről. Az említett költők és művészek vala-

mennyien a fiatalon meghalt Raffael előttiek, még Mantegna is, aki ötven évvel előbb született az urbinói festőnél, és hosszú élete során inkább lángelméjű előkészítője és megalapozója volt az érett reneszánsz festészetnek, mint betetőzője.

Rózsássy Barbara nem csupán önnön arcmását ismerhette föl a címlapkép egyik nőalakjában, hanem mindazt, ami életre szólón megbűvölte őt az olasz kultúra ma is elevenen ható régiségéből. Magasrendű erkölcsiséget olvasott ki a festő műveiből: az erény és a bűn küzdelmét, melynek tragikus felhangjait köszönheti. Nem törődik vele, mit mondanak a „modernnek”, miként tagadják meg ezt a rendkívül gazdag, esztétikummal áthatott, minden ízében emberséges áramlatot. Ebben lelt otthonára csakúgy, mint költői világára. Ide vonzzák vágyai – s mióta hosszabban Itáliában időzhetett, most már nosztalgiai is. Nem pusztán tetszésről, gyönyörködésről van szó, hanem a harmonikus embereszeménnyről is, melyet ebből a „kultúrkörből” (Spengler, Toynbee) hozott haza, s egyre inkább eltávolítja mindattól, ami korunk emberi állapotára jellemző itthon és világszerte. Mindamellet a modernség egyik előfutára, Rimbaud művészi kínjai is megvilágítják számára, hogy a modern ember micsoda kísértésekkel néz szembe a mindent áruvá változtató világban.

Elismerésre készlet az eltökéltség, amellyel az idő fölötti értékek világába tekint. Nem „múltba fordulást” mondtam, az efféle minősítések már a költő születése előtti időkben is zavartak megbélyegző szándékkal. A költő ne meneküljön a múltba korunkból – hangzott a verdikt. Valójában jogos a visszarévedés akkor is, ha a jelen bírálataként értődik, és akkor is, ha a választott művelődéstörténeti hagyományban sejlenek föl a jövőben elérendő célok.

Érdemes arra figyelni, amit Rózsássy saját nemzedékének megbecsüléssel megszólaló kritikussai, a harmincévesek írtak korábbi köteteiről – az utószót író Kárpáti Kamil idézi őket. Prágai Tamás jól vette észre, mennyire fontos ebben a költészetben „az alkotást megzabolázó, annak keretet adó techné, a hangsúlyosan kötött forma”. Szentmártoni János szerint a költőnek „nem önkifejezése, hanem önmegvalósítása a vers” – persze nem a sikerben való tetszelgés, hanem a babitsi vagy a weöresi költőiség értelmében, tenném hozzá; a költő egyre inkább méltó lehet mestereihez, ha nem enged semmiféle kordivatnak. Vincze Ferenc megállapítása szerint „a megszólaló csak egy másik entitás fényében, tükrében – biztonságában és jelenlétében – tud »szóhoz« jutni”. Ezt azzal toldanám

meg, hogy az eleinte nárcizmusra hajlamos Rózsássyt most már a belső magányában berendezkedő embernek látom, aki a hozzá fordulókkal megosztja kincseit. Nemcsak attól remél megváltást, hogy szavai visszhangot vernek mások lelkében: az *Éjszaki tárlat* költője az éjszaka dialektikus ellentétpárjaként *fényhozóként* szól hozzánk. Kevesen szólítják meg manapság olyan bensőségesen az olvasót, mint ő. De nem „pajtáskodik”: néha olyan komoly szavúnak érzem, mint az Éj Asszonyát a *Csongor és Tündéből*. Őt magát – ezzel szimmetriában – a Fény Asszonyának nevezném: következetesen számol le a sötétséggel, mely lehet tudatlanság, a szépre való vakság, süketség vagy elveszejtő gonoszság. Legfőbb hivatásának a fáklyavivő – ha nem is a lázadó Prométheusz, de a múzsák előtt a világító fényisten, Apolló – szerepét választotta. A fény–sötét a legfőbb ellentét számos versében; csillogón szép formáival ennek a küzdelemre felszólító kontrasztnak ad költői keretet. Gyakori motívuma a jelképes tükör – mint aki József Attila fölismerésére jutott, mely szerint „hiába fűrésztöd önmagadban, csak / másokban moshatod meg arcodat”. Egyik költői képe élő metafora: a kirakat mögötti tükörben a társ vagy barát arcára vetül a saját képem.

Lehetséges, hogy a választott poétikai formák szigorú kötöttségeivel túlságosan nagy akadályt gördített ön maga elé: a bravúrokra képessé tevő, mégsem mindenre korlátlanul alkalmas magyar nyelv fordulatait néha mesterkélt alakzatokba vonja össze, hogy meg ne döccenjen a ritmus. Nem ok nélkül figyelmeztetik őt kritikussai, hogy az „alkotói izzás nem mindenütt hatja át a formát”, és – ahogy Rózsássyt magát idézi Vincze Ferenc – „saját nyelve helyenként a forma igájába szorul”. Küzdelme a formával s a formáért így is becses érték.

Újabb verseiben a magyar nyelv természetével jobban összeegyeztető formát dolgozott ki: ütemhangsúlyos, rímtelen hatosokat használ. Ez fesztelenebb versbeszédre képesíti. Megtartja formaművészi tapasztalatait: koriambusokkal és más időmértékes verslábakkal élénkíti a magyaros ütem egyhangúságát. Költői kedélye ugyancsak oldottabbá vált: megjött az ironikus kedve, humora is szóhoz jutott, anélkül, hogy ars poeticaja veszített volna komolyságából. Belső megvilágosodásra törekedve, saját démonaival szembenézve, s az egykori, itáliai újjászületés, a *risorgimento* példáiból merítve, a mindnyájunkat szabadabbá tevő világosság és a testi-lelki harmóniaeszmény terjesztője líráinkban.

Alföldy Jenő

„Már a hó
sem olyan fehér” Benke László:
Otthonkereső
Hét Krajcár, Bp., 2008.

Ugyanazon élményanyagnak számos konkretizációja létezhet. Az irodalmi művé válás során hol az egyik, hol a másik jelentésegység bomlik ki, s válik dinamikussá. A szerző az intencionális aktusokkal a megélt élményekből újabb és újabb műveket teremthet. A korábbi időfázisban burkoltan jelenlévő elemekből a későbbiekben – egy másik alkotásban – új szempontokat, értelmezéshorizontokat mutathat meg, ugyanannak az elemnek a teljesebb és adekvátabb formáját, s így a későbbi konkretizációk vissza is hatnak a korábbiakra. Benke László önéletrajzi ihletésű regényeinek sorában (*Elöttem kiterítve*, 1991, *Sértők és sérültek*, 2000) a legújabb kötete, az *Otthonkereső* is drámai és lírai elemekkel átszőtt felfejtése a korábban eltakart vagy bűvópataként jelenlévő élményeknek, illetve új perspektívából, az otthonra találás vágyából való bemutatása ugyanannak az életfázisnak.

A három generáció történetét megörökítő regény társadalmi rajza – az író alteregójának retrospektív elemzésében – már a mű nyitányában morális kérdéseket vet fel: a földterületek államosítása, a kuláküldözés, a parasztság kifosztása, a tradicionális életforma felbomlása, a falvak elnéptelenedése, felszámolása, amely a rendszerváltás után még inkább felgyorsult, a magyar családok megfogyatkozása, valamint a bezárt üzemek, a felszámolt, tönkretett műhelyek, az utcára került munkások létbizonytalansága mind-mind a kor lenyomataivá válnak. Sajnos „már a hó sem olyan fehér, mint amilyen volt.” A magyar társadalom rajzolatában az önmegbecsülés hiányát, amely mások megbecsülésének a hiányához vezet, az „előre megfontolt szándék” problémakörét, amely az objektíve rossz cselekedetet még rosszabbá teszi, illetve a magányt, az elidegenedést is bemutatja az író. Sajnos az új társadalmi forma új „diktatúrát” jelent, a privatizációk során a „véres háborúk helyett gazdasági-politikai módszerekkel” meghódított piacokat.

A szülőfalujából, a Somogy megyei Vrácsikról a fővárosba elmenekült főhős, a paraszt-, munkás-, majd munkanélküli sorsot megélt Magyar János, aki szívében a régi otthon vágyával beteg édesanyjához, a „pici mamához” (ahogy majd később a kis Dani unoka nevezi) hazafelé utazik, ugyancsak elérzékenyül a meg-megszólaló „belső hangoktól”, a lelkiismeret szavától: talán ő is „bűnös” lenne abban, hogy „a falu népe [...] eltűnt”? Mit is mondhatna hát „a magukra hagyott embereknek? Azoknak, akikkel valamikor minden szombaton együtt készült az ünnepre, söpörte házuk előtt az utcát.” A felelősség viszont

nem csupán individuális, hanem kollektív felelősség is. A főhős tudja ezt, s vállalja is a tetteit. Önkritikája során eljut az otthonépítő magatartásig. Viszont ki a felelős a megnyomorított milliókért, a széthullott családokért, az otthonunkban, a hazában az örök otthontalanság érzéséért? A megrázó társadalmi és lélektani elemzés a műben erre is választ ad.

Az ember akaratlanul is a jóra mint értékre törekszik. S tudja, mert a szívébe van írva, hogy akkor van értelme az életének, ha értékes életet él. Ezt az értékes és nagy-szerű sorsot pedig boldogságnak nevezzük. „A boldogság [...] csak a tökéletes érték, a jó – vagyis a teljes értelemben vett élet – zavartalan és el nem múló birtoklásában van” (Bolberitz Pál: *Az erkölcsi cselekedet feltételei*, 2002). De vajon elérhető ez a boldogság? Hiszen boldogságvágyunk és a földhözragadt valóság legtöbbször feszültségben van, s ebből fakad minden boldogtalanságunk (uo.). Ezzel szembesül Magyar János is, aki a szerelmi kapcsolataiban a beteljesült élet örömét keresi, egy olyan társat, akivel harmonikusan együtt élve a beteg, idős, végtelenül magányos édesanyját is magához veheti. De ez nem adatik meg neki. A kapcsolatai sorra tönkremennek, s „folyton magára marad álmaival a boldogtalan”. Az édesanyja így az idősök otthonába kerül. (Az író az otthonokban élők megrendítő sorsát mutatja be az élményanyag korábbi konkretizálásában, a 2003-ban megjelent *És hirtelen leszáll az este* című regényében.) A főhős viszont hamarosan hazaviszi Sárdra az édesanyját: a legszeretettebb családtag, a még gyermek János által királynőnek nevezett anya így otthon hal majd meg szeretteinek körében. A népmesei motívum vallási motívummal egészül ki: az édesanya, Mária, a királynő. Mária, aki egyben Magyarország patrónája. Az égi és a földi édesanya így kapcsolódik egybe a metaforikus költői képben.

A szinte novellafüzérekből építkező regény egyes fejezetei önállóan is megállnak. S a paraszti világot bemutató *Összetartozás* című fejezet részeit, a kenyérsütést s a határban, a földeken zajló munkák folyamatát az oktatásban tananyagként is használnunk kellene. Azért, mert „már a hó sem olyan fehér”. S hogy a fiataljaink tanuljanak belőle. Akárcsak a záró részből, amely bemutatja a falu közösségének máig is lélek-emelő és megtartó erejét (köszönnek egymásnak, számon tartják egymást), valamint a narkotikum veszélyét, amely túlmutatva önmagán, az öncélú boldogsághajszolás csapdáját is megjeleníti: „Azért nyúltam a kábítószerhez, mert szabad és boldog akartam lenni. És rab lettem, és boldogtalan.”

Kelemen Erzsébet

Ismeretlen szeretet Kemény István:
Kedves ismeretlen
Magvető, Bp., 2009.

Húsz évvel *Az ellenség művészete* és hosszas tervezés után új regénnyel jelentkezett Kemény István; a *Kedves Ismeretlent* épp ezért nevezhetjük nagykorúnak is, hiszen ennyi idő alatt egy könyv felnő, megérik, még ha az utóbbi időkhöz csak fejben létezett. A paraméterek jórészt azonosak – Budapest és környéke a nyolcvanas években – a kötet hangulatában, felépítésében azonban alapvetően eltér az előzőtől. A legszembeütőbb változás talán, hogy Kemény bezárta a fátyolgyárat: alig használ rokokó gesztusokat, s a misztikumot nem védjegynek, hanem a történet szerves elemének tekinti, aminek megvan a maga helye és ideje. Ebből is következik, hogy olyan egyszerűen, személyesen ír – tudatosan vagy sem – ahogy ma csak kevesen mernének, s ráadásul rizikós témákról, mint a családi kapcsolatok, szerelem és barátság. Hogy szövegétől mégis távolságot tarthat, abban a regény múlt ideje és a szeretet segíti: Kemény István érezhetően szereti hőseit, a regény legaljasabb figuráját is, ahogy vannak a bűnökkel és nyomorúságos titkokkal együtt – mindent elfogad, s paradox módon ettől válik független elbeszélővé. Narrációja egyes szám első személyű, mégis mindent tud: felülnézetéből az adott helyzetben átláthatatlannak tűnő emberi játszmák gyerekesen egyszerűvé válnak. Mint a természetfilmek félbevágott hangyabolyában, láthatóvá válik az összes út, elágazás, és az egyikben ott bandukol boldogtalanul, reménykedve a főhős is: Krizsán Tamás.

Tamás, azaz tulajdonképpen mesélő az események idején húszéves ijedt kamasz. Családja félkész, puha jellemnek tartja, ám ő az egyetlen fiú utód, és – lesz ami (lyen) lesz – ő viszi tovább a Krizsán nevet. Helyzetét nem könnyíti meg, hogy változó korban él, mikor a Nagytörténet már a végét járja, Az igazi hősök és antihősök, krisztusszakállas forradalmárok és aljas intrikusok kiöregedtek, új pedig nem lép helyükre, de valamilyennek akkor is lenni kell, többnek a semminél; így tartja a család, s ezt lépten-nyomon érezteti is a főhőssel. Kemény életszerűen és finom humorral mutatja be Krizsánékat – szeretetüket, jó szándékúan elejtett, kíméletlen mondataikat és az összetartozás hol utált, hol büszkén vállalt érzését. Ismeretlenek, mégis annyi a közös momentum: vasárnapi ebéd és vita Lajos bácsiékkal, a családra sózott ruhák – végül, kézben a vidéki lét billogjával, zacskóba gyűjtött csirkecsontokkal zötyögni haza Budapestről a félig kész, nejlontetős

nyéki házba. Minden együtt van, amit egy kamasz igazán szégyellhet – érthető, hogy Krizsán Tamásnak az Állami Korvin Könyvtárban szerzett raktárosi munka valódi kitörést jelent. Csak az ódon tudóstemetőben kezd el igazán élni, és találkozik barátaival, Gáborral és Kornéllal, majd későbbi feleségével, Olbach Emmával is; a családi legendáriumnál itt egy lényegesen nagyobb, ám azzal mégis összefüggő mítoszt ismer meg – és az utolsók közt láthat egy süllyedő világot, amiben a bölcs még igazán bölcs, az ördög pedig tényleg ördögi volt.

A látás fontos momentum, hiszen Kemény passzív figurát választ főhősnek: Krizsán szemtanú, aki körül csak látomásszerűen folynak a dolgok, és saját történetében is kívülállónak számít, akár csak Zéta, Gárdonyi láthatatlan embere. Baráti hármasukban rá a figyelem csendestársi szerepe jut, míg Gábor a tett és a test, Hajnal Kornél pedig a szellem aktív megtestesítője lesz. Jellemző módon nem is Krizsán, hanem Kornél kerül szembe a mefisztói Pataival, aki utolsó erejével is rosszra tör, s jót művel. A Gonosz csak érdeklődik Krizsán iránt, hatalmába keríteni azonban nem próbálja (visszatérő motívum ez Kemény szövegeiben), a fiú magától pedig gyenge ahhoz, hogy jobb legyen, hiába a belső intés: „Törekedj a szeretetre, te marha!”. Megosztottságát már neve is kifejezi – a Krisztust idéző Krizsánnak Tamás mond ellent –, a jó szándék és kétely együttese pedig valósággal rögzíti a mulasztás állapotában. Utóbbi azonban még nem bűn, csak vétke; és éppen vétke emeli be Tamást az emberi közösségbe, ettől marad hihető alak a többi, amúgy nagyon is valóságos regényszereplő között.

A *Kedves Ismeretlen* alakjai egyébként valamennyien álomvilágban élnek: az idősebb Krizsán időgépet épít, Emma egy szerzetes lelkét hiszi magában, Patai pedig emberekkel és információkkal pasziánszozik. Mániáik találkoznak, s generálják is egymást, félreértések és újabb magánmítoszok sorát hozva létre. A nyelv mint vírus fertőz meg minden kapcsolatot – legjobb példa erre a Krizsán-család sok hiábavaló veszekedése. Hiába ismerjük gondolataikat, a beszéd izolál: a kimondott szó pillanatában egymás számára is idegenné válnak, akiknek valódi céljait csak találgatni lehet. Az onnipotens narrátor ekkor jelentőségét, erejét veszíti: bár mindent lát, de semmit sem tehet, s csak egy lehetősége marad: elfogadni és szeretni. A múltjába tekintő Krizsán Tamás pedig törekszik rá: szeretni fiatalkorát, túlérzékeny anyját, nővéreit, az elutasító apát – és a kedves, riadt ismeretlent, saját magát is.

Koncz Tamás

Szélcsend egy kanál vízben

Irodalom a történelemben – irodalomtörténet.
szerk. Ács Margit,
Magyar Művészeti
Akadémia Alapítvány,
Bp., 2010.

Három nagy kötetben tűntek fel irodalomtörténet-írásunk tengerócéánján *A magyar irodalom története* 2007-ben, azonmód heves vitát, vegyes fogadtatást váltván ki külön-külön színű lobogók alól. A recepció olyan élénk volt, s talán még inkább oly indulatos, hogy a következő év nyarán a Magyar Írószövetség és a Magyar Művészeti Akadémia jónak látott tanácskozást rendezni *Irodalom a történelemben – irodalomtörténet* bumfordi címmel, felszólalásra invitálva a kötetek szerkesztőit, a kötetek méltatóit és a kötetek támadóit (mint látni fogjuk, az első két halmaz nem fedt egymást), tisztázó szándékkal. 2008. június 9. meleg napjának lenyomata a kezünkben tartott könyv, e tanácskozás dokumentuma.

Milyen hajó megy, milyen hajó megy el ilyen kis vízben? – kérdezhetnénk a költővel, de a recenzens abban a szerencsés helyzetben van, hogy *A magyar irodalom története*iről egy szót sem kell szólania, elegendő csupán az *Irodalom a történelemben – irodalomtörténetre* figyelni. Vegyük úgy, hogy egy hajó. Nem luxus-óceánjáró, de azért takaros kirándulóhajó, tágas terasszal, széles víz terében. A teraszon apró alakokat pillantunk meg, majd ahogy közelítünk, egyre nőnek, vagy maradnak az első pillantás méretében, beszélgetnek, *tanácskoznak* a fedélzeten. Az Ács Margit szerkesztette kötet bírálatának lényegi kérdése éppen az: kik is ezek az emberek? És mit csinálnak?

Elsősorban bírálnak. Bírálják a könyvet a régi és kora újkori magyar irodalom történeteinek szakértői (például Bitskey István, Hargittay Emil, Thimár Attila), és bírálják az újabb kori magyar irodalom történeteinek szakértői (*korántsem tréfaság* módjára, mint például Papp Endre, csendes, de *nem szavajátszó* fegyelemmel, mint Görömbei András és Pomogáts Béla, Márkus Béla és Olasz Sándor). A tárgyalat könyvtárgyaknak apológé-tái nincsenek: a szerkesztői felső vezetés (Szegedy-Maszák Mihály és Veres András, tegyük hozzá: több résztvevővel, sőt előadóval [!] együtt) „nem járult hozzá a közléshez”, ami a tanácskozás során elhangzott szavaikat illeti. Méltatói igen. Tverdota György, *macska* gyanánt professzionális módon *fog egyszerre kint s bent egeret*, egy saját irodalomtörténeti praxisához közel álló aspektus felmutatásával dicséri, amit jónak

lát, miközben óvatosan jelzi, hogy a kész ténnyel maga is úgy szembesült. Ha az ő hozzászólása mestermunka, úgy Gintli Tiboré valóságos művészet: előadása úgy tűnik fel a könyv egyik legkiválóbb (mert tárgyát okosan végiggondoló, a jobbító szándékot csiszolt ötletekkel támogató) szövegeként, hogy közben valóságos időutazásra hív, a magyar szellemtörténet egészen sötét esztendeit idéző passzusaiival. „Ez a narráció – írja »az elbeszélői mindentudás elutasítása« kapcsán – egyáltalán nem idegen *A magyar irodalom története*it elbeszélő hangoktól, többek között a főszerkesztő, Szegedy-Maszák Mihály írásai is meggyőző példáit nyújtják. Ugyanakkor ez a tónus mégsem valamennyi írás sajátja, ami nem feltétlenül szerencsés, hiszen a mindentudás közelébe kerülő elbeszélések valójában az alapkoncepcióval helyezkednek szembe. A talán túlzott szerkesztői tolerancia itt azzal a veszéllyel járhat, hogy érvet kínál a vállalkozás alapelveit eleve kétségbe vonó kritikának, amely a koncepciótlanság vádját valóban többször az ilyen értelemben vett következetlenség hangoztatásával kapcsolta össze.” Ezen a ponton teljesen mellékes annak tárgyalása, milyen koncepcionális kérdése az itt megelevenedő vitának a nem mindentudó elbeszélő kérdése – Gintli idézett szavai: 1949 hangja, vagy ami rosszabb: 1949–1989-é. Megint mások az elbeszélő semlegességet választják: Kulcsár Szabó Ernő látszatra ugyancsak kívülálló, megengedően steril hangvétellő eszmefuttatásában, Bárdos Lászlónak a tárgyalat mű amerikai előképe bemutatásakor (igaz, mindkettejük pálcája suhint egyet a bírálókra), vagy Nyilasy Balázs, akinek vagy nem szóltak, mi is a tanácskozás célja, vagy élőszóban mást mondott el, mint amit a kötetbe adott – esetleg a tárgyat úgyszólván érintetlenül hagyó, egyebekben nagyon érdekes próza-poétikai gondolatmenetével fejezi ki véleményét. Óvatos fölülelemkedést sugallanak Szörényi László megnyilatkozásai is (aki pedig mint előadó és mint az utolsó szekció elnöke a zárzó megtartójaként is szóhoz jutott, utóbbiként – sejtésünk szerint – valamiféle lekerítő-elsimító szerepet is szánhattak neki a szervezők), különösen előadása kerüli meg a nem-megkerülendőt, amikor egyrészt hírt ad a némileg más műhely más metodikájával készülő *következő* összefoglaló irodalomtörténet készületeiről, másrészt éppen ennek ürügyén olyan filológiai részletkérdésekről értekeznek, melyek önmagukban s főleg az ő prezentációjában bár roppant figyelemreméltóak, mégsem visznek közelebb a tanácskozás céljainak megvalósításához.

Mert hogy voltak ilyen célok, a vitázó felek egy asztalhoz ültetésén túl is, az nyilvánvaló, nem mintha az ültetés önmagában nem érdemelte elismerést. (És vol-

taképp helytelen is felekről beszélni: az irodalom történeteinek fogadtatása annál szélesebb skálán mozgott, hogy csak elutasítókra és elismerőkre oszthatnánk fel a recepció hangjait. A tanácskozás résztvevői közül többen már korábban kifejtették álláspontjukat recenzióban, cikkben, kommentárban. Itt ugyan nincs rá hely, de nem érdektelen az *Irodalom a történelemben – irodalomtörténet* mellé kézbe venni ezeket a publikációkat is: együtt sokat elárulnak az irodalmi – irodalomtudományi? – reszpublika kommunikációs folyamatairól.) Mindjárt elsőként, hogy alkalmas-e a kiadvány olyan szerepet betölteni az egyetemi oktatásban, mint tan- vagy segédkönyv, amilyent létrehozói szántak neki. A válaszok itt is vegyesek, mindenesetre még csak különösebben számolgatni sem kell a kötetben közölt véleményeket, hogy lássuk: az összejövétel tanúsága szerint egyértelműen nem alkalmas erre a szerepre, a megszólalások legfőljebb abban mutatnak különbséget, hogy mennyire ítélik e szempontból, netán e szempontból is elhibázottnak a művet, fűznek-e reményt az ilyen tekintetben szükséges módosításokkal átdolgozott vagy javított kiadáshoz. A másik főkérdés megoldását bizonyonnan nem remélhették a szervezők egyetlen nap tapasztalataitól, hiszen az alapvető szerkesztői döntés következménye volt: aki üdvösnek tartja „a totális elbeszélés iránti olvasói várakozások elbizonytalanítását” mint „nagy szabású feladatot” (Gintli Tibor megfogalmazása), az nyilván éppúgy nem győzhető meg ennek tarthatatlanságáról, mint az, aki pontosan ebben a meggyőződésben ostorozza a koncepciót és annak megvalósulását.

És ne higgyük, hogy a vita igenek és nemek kettes számrendszerében zajlott le a tanácskozáson. Emiatt talán meg sem lett volna érdemes rendezni. A kötet legértékesebb pontjai éppen azok, melyek elemzően, szelíden dorgálva, a hibákat katalógusszerűen enumerálva, avagy indulattal kipécézve, leginkább pedig amelyek minden emocionalitást mellőző higgadt szakmaisággal mutatják fel a könyv gyakorlati használhatóságának hibáit. Ezek a hibák komoly és nyomós érveknek tűnnek fel az első főkérdés tekintetében, olyikuk unos-untalan megemlézése éppen nem haszontalan, mert progresszív kritikai magatartást példáz. Ugyanezek az (elsősorban a könyvek szerkesztőin számon kért) hibák erős és hatásos muníciónak tűnnek fel a koncepcionális ellenzők oldalán. Félreértés ne essék: a bírálónak nem minden ziccet kell szükségtelenül túlzó erővel értékesítenie; *non fortibus modo, sed etiam fulgentibus armis proeliatus est Cicero* (Quintilianus). Ám a publikálók számára kötelező tanulság: az ellenfél ziccere az ő hibájuk, felelőse pedig az egész csapat.

Ismételjük, mert ismételni kell: az egész csapat. A kötet megnyilatkozásai között egyrészt több van, mely egy-egy történet szerzőjétől származik, itt nem számba veendő sokszínűséget mutat az is, amennyiben az adott szerző azonosul az opus egészével, vagy distanciát tart tőle – az ilyen szituációból nagyon nehéz elegánsan kijönni. És másrészt: a kelleténél több szó esik a szerkesztői felelősségről a lehető legszemélyesebb tekintetben. A kelleténél több? Eshetnék-e bármiről is jogosabban és nagyobb hangsúllyal szó egy efféle vállalkozás esetében? Aligha. Hogy itt mégis soknak tűnik, annak oka egyrészt, hogy mi tagadás: e könyv tanúsága szerint nagynak tűnik a hibaszázalék, ha pusztán az elfogultsággal nem vádolható szakmai kifogásokat vesszük is számba. (Kiugró mértékben célpontjaik a kötetek mutatói, ezeknek kézikönyvhöz méltatlan színvonalát tekintve majdhogynem konszenzus alakult ki.) Másrészt pedig, hogy a történetek védelmében kirendeltetett eo ipso avocatók szavai nem szerepelnek a kötetben. *Van némaság, mely messze hallik* – ez nem az. Fragmentumokból, utalásokból, az egyik fél argumentumaiból és viszontválaszaiból kikövetkeztetni azok szavait, akik ugyan a tanácskozáson, mint legilletékesebbek, hallatták a hangjukat, itt rejtekeznek – nos, ezt a kényelmetlen feladatot terheli ránk a kötet a *hallgatók* döntése révén. Pontosabban arra az olvasóra, aki magára veszi ezt a terhet.

Hiszzen a könyv éppenséggel nem oktrojál ilyesmit. A legkomolyabb elismerés illeti meg Ács Margit szerkesztői munkáját, aki éppen ebben a formában (az elhallgatottak helyének pontos feltüntetésével, mintha csak), adta át a nyilvánosságnak ezt a dokumentumanyagot. Még csak elképzelni sem tisztünk, mennyi *törődésbe* telt a résztvevők hozzászólásainak egybegyűjtése, koronázta bár siker, avagy sem erőfeszítéseit. Feltétlenül méltánylandó, sőt bölcs döntés volt a gyűjteményt így, mondhatni ilyen *készültségi állapotban* közreadni. Szó legfeljebb a nyomasztó sűrűségű nyomdahibákat érheti, melyeket nem is szívesen nevezünk nyomdahibának: nagy részük láthatóan a szövegszerkesztővel vívott, talán sietség is szülte küzdelem terméke. Kárpótolnak viszont a kötet fotói: ezek az esetlegesen elhelyezett, suta aláírásokkal ellátott képek (elkapott arckifejezések, gesztusok, testtartások, pillantások rögzítésével) mélységesen illusztratívak.

Távolodunk most a hajótól, fedélzetén a tanácskozó emberekkel. A láthatár széles, a tengervíz nyugodt, szélcsend van, álmos késő délutáni nyugalom uralkodik itt, *ilyen kis víz* fölött, s talán jól is van így, cseppje se vesszék kárba: érezhetni, hogy másra kell még az a kanálnyi víz.

Pienták Attila

Ábrahám Barna (1967, Győr) az ELTE magyar-történelem, majd a PPKE szlovák szakán végzett, doktori fokozatot az ELTE-n szerzett Kelet-Európa XIX–XX. századi történelméből. A PPKE Szlavisztika–Közép-Európa Intézetének adjunktusa. Szakterülete a közép-európai nemzetek művelődéstörténete és nemzet-té válásuk folyamata. Monográfiája: *Az erdélyi románság polgárosodása a 19. század második felében* (2004). Lapunk 2006. novemberi számában jelent meg *Magyarságkép a XIX–XX. századi szlovák irodalomban* című összeállítás.

Alföldy Jenő (1939, Budapest) irodalomtörténész, kritikus, a Nemzeti Tankönyvkiadó nyd. főszerkesztője; József Attila-díjas. Kecskeméten él. Legutóbb megjelent kötetei: *Arany öntudat (József Attila-tanulmányok, 2005)*, „Egy szemvedély margójára” (2005), *Templomépítők* (tanulmányok, 2006), *Csanádi Imre költői világa I–II (Pályakép, Huszonöt verselemzés, 2009)*.

Burns Katalin (1976, Budapest) a Károli Gáspár Egyetem magyar–angol szakán végzett 2001-ben. Budapesten él. Egy brit vezetési középiskolában oktat magyar nyelvű tárgyakat. Magyar népi és ázsiai énektechnikával foglalkozik, a *Hajna* együttes vezetője. 2003-ban a British Council műfordító versenyének egyik győztese volt, 2008-ban pedig a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus reneszánsz drámapályázatán ért el harmadik helyezést. Első kötete: *Szöttek regénye* (Magyar Napló regénypályázat, különdíj, 2009).

Csíki András (1980, Nyárádszereda) költő, 2004-ben végzett a Debreceni Közgazdaságtudományi Egyetemen. 2003 szeptemberében mutatkozott be két versével az Irodalmi Jelenben. 2004-től a fullextra.hu irodalmi portál, 2006-tól pedig a kalaka.com internetes irodalmi folyóirat állandó szerzője.

De La Paz, Luis (1956, Havanna) 1980 óta Miami-ban él, újságíró, az új kubai emigráció egyik legismertebb képviselője. Több novelláskötete jelent meg, az itt közölt írás *El examen* címen az *El otro lado (A másik oldal, Miami, 1999)* kötetében található.

Debreceni István (1937) nyugalmazott nagykövet. Az indonéz nyelvet és irodalmat a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében tanulta, ahol 1962-ben szerzett diplomát. Hivatásos diplomataként főként ázsiai országokban szolgált, többször megfordult Indonéziában, legutóbb 1988 és 1992 között nagykövetként képviselte hazánkat.

Ekler Andrea (1971, Budapest) kritikus, irodalomtörténész. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem irodalom–nyelvészet szakán végzett, majd az ELTE Drámapedagógia Társaság dráma szakán tanult. Sajtó alá rendezte Németh László világirodalmi tanulmányainak három kötetét: *A mítosz emlőin* (2005), *A kísérletező ember* (2006), *Szimultán utazás* (2009). Legutóbbi kötete: *Pályatükörök – Erős Kingával közösen szerk. (Hús portré fiatal alkotókról, 2009)*.

Falusi Márton (1983, Budapest) költő. Az ELTE jogi karán végzett 2007-ben. Jelenleg a Hírel folyóirat vers-, valamint a Magyar Napló Európai Figyelő rovat szerkesztője. 2009-től a Könyves Szövetség elnöke. Gérecz Attila- (2004) és Junior Prima-díjas (2008). Kötete: *Rádnívta ablak, ajtó* (2007).

Farkas Gábor (1977, Miskolc) 2002-ben diplomázott a Debreceni Egyetem magyar szakán. 2001 óta jelennek meg versei, tanulmányai folyóiratokban, antológiákban. Szigetszentmiklóson él.

Fátyol Zoltán (1954, Eger) költő, képzőművész, matematika–rajz tanár, etnográfus. Jelenleg a Kőlcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola művésztanára. Kötetei: *Két kép az álom* (versek, 2000), *Rajzok, kollázsok, assamblage-ok* (képzőművészeti katalógus, 2002).

Ferdinandy György (1935, Budapest) író. 1964-től a Puerto Ricó-i Egyetem tanára. 1976-tól 1985-ig a Szabad Európa Rádió külső munkatársa. A francia írószövetség és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja. József Attila- (2000) és MAOE Életműdíjas (2006). Legutóbbi kötetei: *Csak egy nap a világ* (2008), *Az amerikai menekült* (2009), *Egy sima, egy fordított* (2010).

Hegedűs Imre János (1941, Székelyhidegkút) író, irodalomtörténész. Sepsiszentgyörgyön volt gimnáziumi tanár és szakfelügyelő. 1984-ben emigrált Ausztriába. Bécsben és Budapesten él. Legutóbbi kötetei: *A néma esküje* (önéletrajzi regény, 2004), *Benedek Elek* (monográfia, 2006).

Iván Péter (1976, Miskolc) az ELTE olasz szakán végzett. 2006 óta a Széchenyi Fürdőben gyógymasször. Három éve foglalkozik írással.

Karádi Márton (1985) költő, Apetlonban él (Ausztria), az ELTE szabad bölcsész szakos hallgatója. Verseit többek között az Élet és Irodalom, az Irodalmi Jelen, az Eső, az Új Forrás, a Lettre, a Parnasszus, a Nagytás közölte.

Kelemen Erzsébet (1964, Edelény) Debrecenben élő író, költő. A Brassai Sámuel Gimnázium és Műszaki Szak középiskola tanára. A Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetének PhD-hallgatója. Legutóbbi kötetei *Getszemáni magány* (dráma Teleki Pálról, 2003), *Violoncello* (képvversek, 2005), *Viaszpecsét* (versek, 2008), *Happy Birthday!* (monodramák, 2008).

Koncz Tamás (1982, Marosvásárhely) Érden él, a Károli Gáspár Református Egyetem végzős, magyar szakos hallgatója. Öt éve publikál rendszeresen. Az Irodalmi Jelen, a Magyar Napló, a Napút, az Új Könyvpiac és a Bárka folyóiratokban jelennek meg kritikái, recenziói. Első kötete: *Vízre írott szavak* (kritikák, 2010).

Korpa Tamás (1987, Szendrő) költő. Jelenleg a Debreceni Egyetem magyar szakán tanul. Szerkesztő-főmunkatársa az Új Hegyvidék című irodalmi, honismereti periodikának. 2006-ban első díjban részesült a Sárvári Diákirók–Diákköltők írótáborában. Az Együtt Európában pályázat első díját nyerte el Lászlóffy Aladár költészetéről írt tanulmányával.

Léka Géza (1957) író, költő. Budapesten él. Legutóbbi verseskötete: *Visszajársz a Hegyre* (2002), prózakötete: *Hegvidéki beszéd* (2005).

Mangasi Sihombing az Indonéz Köztársaság budapesti nagykövete, aki akkreditált nagykövet még Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában és Macedóniában is. Az észak-szumátrai Batak-földön született, egyetemi tanulmányait Jakartában végezte. Verseket és esszéket ír.

Molnár János (1949, Nagyszalonta) író, egyháztörténész, a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen tanít, Szegeden él. 2002 és 2005 közt a Szegei Írók Társaságának elnöke. 2008-ban a Barankovics Alapítvány regény pályázatán különdíjjal részesült. Szeged Megyei Jogú Káros Önkormányzata Kölcsey-emlékéremmel tüntette ki (2008). Legutóbbi kötete: *Apokrif* (regény, 2008).

Németh András (1956, Várpalota) költő az ELTE, majd a PPKE hallgatója volt. Gyakorló jogászként kezdett dolgozni, ma egyéni vállalkozó. Budapesten él, 2004 óta publikál.

Oláh János (1942, Nagyberki) költő, író. A Kilencek alkotócsoporthoz tagjaként indult az *Elérhetetlen föld* antológiával. 1994-től a Magyar Napló folyóirat főszerkesztője. Greve- (1992) és József Attila-díjas (1994).

Fontosabb kötetei: *Kenyérpusztítók* (hang- és színjátékok, 1993), *Vérszerződés* (novellák, 2001), *Por és hamu* (versek, 2002).

Pankovčín, Václav (1968–1999) író a kortárs szlovák próza egyik legeredetibb alakja, aki elbeszéléseiben éppoly hitelesen jeleníti meg a szlovák Kelet sejtelmes és gyötrelmes világát, az archaikus hiedelmek és az aszketikus keresztény értékrend szimbiózisát, mint a mai fővárosi egyetemisták és értelmiségi fiatalok korlátalan és örvénybe rántó életét. Kiadónk gondozásában jelent meg a *Három nő a diófa alatt* című kisregénye (2010).

Pienták Attila (Budapest, 1973) az ELTE magyar–esztétika szakán végzett, ugyanott irodalomtudományi PhD-fokozatot szerzett. Jelenleg Budapesten él, az ELTE-n dolgozik. Legutóbbi kötete: *Tárlat* (elbeszélések, 2008).

Rózsássy Barbara (1979, Budapest) költő. Művelődésszervező és olasz szakon tanult. Gérecz Attila-díjas. Legutóbbi kötete: *Éjszakai tárlat* (2009).

Sohár Pál költő, diákkorában hagyta el hazáját 1956-ban, az Egyesült Államokban fejezte be filozófiai tanulmányait. Egy laboratóriumban kezdett dolgozni, de fő munkájának az irodalmat tekintette. Több mint kétszáz alkalommal szerepelt angol nyelvű kiadványokban a verseivel, fordításaival és prózájával. A magyar irodalom egyik legaktívabb népszerűsítője és fordítója Amerikában. Legutóbbi kötete: *Dancing Embers* (Kányádi-versek gyűjteménye, 2002), *Homing Poems – Hazajáró versek* (saját versek, 2005).

Szakolczay Lajos (1941, Nagykanizsa) irodalomtörténész, kritikus. Kortárs magyar irodalommal, különös tekintettel a határon túli magyar literatúrára, valamint színház- és képzőművészettel foglalkozik.

Budapesten él. Kölcsey- (1995) és József Attila-díjas (1996). Legutóbbi kötetei: *Nekünk ilyen sors adatott* (Csoóri Sándorral, 2006), *Ameddig temetetlen holtak lesznek* (Nagy Gáspárral, 2008), *Párbeszédek és perbeszédek* (interjúkötet, 2010).

Szentmártoni János (1975, Budapest) költő, író. 1989 és 1996 között a Stádium Fiatal Írók Körének tagja, 2000 óta a Magyar Napló szerkesztője. 2006 és 2009 között a Könyves Szövetség elnöke. Gérecz Attila- (1995), Édes Anyanyelvünk- (2004) és József Attila-díjas (2007). Legutóbbi kötetei: *A másik apa* (2005), *Ulysses helikoptere* (2008), *Ballada hétköznapi díszletekkel* (válogatott és új versek, 2010).

Tarbay Ede (1932, Budapest) költő, író. Az ELTE könyvtár szakán, majd a Színház- és Film-művészeti Főiskola dramaturgjaként szerzett diplomát. 1954-től publikál. Többek között József Attila- (1993) és Stephanus-díjas (2001). Legutóbbi verseskötete: *A szüretelő tél* (2006).

Toroczky András (1981, Budapest) költő, publicista. 2006-ban a dokk.hu Arany Vitorla-díjjal jutalmazta. Első kötete idén jelent meg kiadónk gondozásában *Napfényvesztés* címmel.

A TÁJNYELV ÉS MÉDIA KONFERENCIA FELHÍVÁSA

A magyar tájnyelvek anyanyelvünk fontos értékei, amelyek sok archaikus elemet, a köznyelvből kikopott és feledésbe merült szavakat, hangzókat, szerkesztésmódot, grammatikai jellemzőket őriznek. Évszázadok óta meghatározzák és a maguk sajátos színeivel, hangzásával jellemzik egy-egy történelmi táj magyar közösségét. A magyar népesség hatvan százaléka, a határon túli magyarság csaknem száz százaléka szülőkönyveze tájnyelvét tanulja meg első anyanyelveként.

Ezeknek az „első anyanyelveknek” a minél teljesebb megőrzése nemzedékről nemzedékre hagyományozott feladat, amelyet a maga eszközeivel segítenie kell az iskolai oktatásnak, a közművelődésnek és a médiának is. Megengedhetetlen, hogy a médiában szinte kizárólag a kabarékban kapnak helyet a tájnyelvet beszélő emberek – jobban mondva azok torzképei.

A *Tájnyelv és média* konferencia résztvevői, nyelvészek, újságírók, szerkesztők és írók egyaránt szükségesnek tartjuk, hogy a médiában rendszeres tájnyelvi műsorokban megszólalhasanak, bemutatkozhasanak a különböző magyar nyelvjárások, elsősorban az élő, tájnyelveket beszélő közösségek. Ezáltal a hallgatóságban, a nézőkben tudatosul, hogy egy-egy földrajzi-történelmi régió nemcsak a maga különleges történelmi, építészeti, kulturális és folklór kincseit, de anyanyelvünk egy-egy sajátos, csak erre a közösségre jellemző, ősi nyelvjárását is őrzi, amiért megbecsülés kell, hogy övezze. Csak így valósulhat meg, hogy a szüleiktől, nagyszüleiktől hallott tájnyelvet a maga teljes gazdagságában megtanulják, bátran használják a mai fiatal nemzedékek tagjai is, és ezáltal is szorosabban kötődjenek az őket felnevelő családhoz, közösséghez.

A *Tájnyelv és média* című tanácskozás előadói és szervezői: Antall István, dr. Balázs Géza, E. Román Kata, dr. Fodor Katalin, dr. Juhász Dezső, Juhász Judit, dr. Kiss Jenő, Matula Ágnes, Mezey Katalin.

A felhíváshoz csatlakozni lehet az iroszak@t-online.hu e-mail címen.

A MAGYAR NAPLÓ a világhálón!

A Magyar Napló világhálós változatának ingyenes rovatai:

- Irodalmi hírek
- Könyvruház
- A Hónap verse költői vetélkedő
- Fényképes beszámolók
- Határon túli szerkesztőségek adatai
- Irodalmi kvízzjáték

Előfizetőink részére elérhető rovatok:

- a legfrissebb Magyar Napló lapszámok
- a teljes archívum 2000-től
- szerzői lexikon fényképekkel, folyamatosan frissített adatokkal

A Magyar Napló előfizetői ingyenesen regisztrálhatnak az világhálós változatra is!

Csak internetes előfizetőink részére az előfizetési díj 1 évre

- belföldre 3000 forint
- külföldre 12 euró

Az előfizetéssel kapcsolatban kérjen bővebb tájékoztatást, valamint befizetési csekket az elofizetes@magyarnaplo.hu e-mail címen!

www.magyarnaplo.hu

IRATKOZZON FEL A MAGYAR NAPLÓ LEVELEZŐLISTÁJÁRA!

Csatlakozzon elektronikus hírlevelünk népes olvasótáborához, és a jövőben rendszeres, közvetlen tájékoztatást kap rendezvényeinkről és új kiadványainkról.

Küldje el nevét és e-mail címét az info@magyarnaplo.hu e-mail címre, vagy iratkozzon fel honlapunk Hírlevél rovatában: <http://www.magyarnaplo.hu/hirlevel.php>

Kérjük, ajánlja a Magyar Napló hírlevelét barátainak, ismerőseinek is!

EGYEDÜLÁLLÓ ELŐFIZETÉSI AKCIÓ A MAGYAR NAPLÓ IRODALMI FOLYÓIRATRA!

*Fizessen elő a Magyar Napló irodalmi folyóiratra, és egy ajándékkönyvet küldünk Önnek!
Régi előfizetőink minden karácsonyra könyvajándékot kapnak!*

Megrendelem a Magyar Napló havi folyóiratot

- 1/4 évre ~~2010 Ft~~ helyett **1930 Ft-ért** ... .pld.-ban
- 1/2 évre ~~4020 Ft~~ helyett **3870 Ft-ért** ... .pld.-ban
- 1 évre ~~8040 Ft~~ helyett **7390 Ft-ért** ... .pld.-ban

Név: .....

Kézbesítési cím: .....

Telefonszám: .....

E-mail cím: .....

Számlázási cím: .....

Megrendelés kezdete: .....

Aláírás: .....

Kérjük, az előfizetési szelvényt juttassa el szerkesztőségünkbe postán, faxon vagy személyesen.

Megrendelését leadhatja telefonon és világhálós oldalunkon is.

Magyar Napló Kiadó Kft.
1450 Bp., Pf. 77. Telefon és fax: 413-6672
E-mail: info@magyarnaplo.hu
Honlap: www.magyarnaplo.hu